

СТРАТЕГІЯ
розвитку Житомирської області
на період до 2020 року

З М І С Т

Перелік скорочень	5
1. Вступ	6
1.1. Мета та підстави розроблення Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року	6
1.2. Підхід, методика та процес підготовки Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року	7
2. Соціально-економічний аналіз Житомирської області	9
2.1. Загальна характеристика області	9
2.1.1. Географічне розміщення	9
2.1.2. Система розселення	11
2.1.3. Адміністративно територіальний устрій	11
2.1.4. Порівняльна характеристика області з сусідніми регіонами та регіонами одного типу	13
2.1.5. Рівень людського розвитку	15
2.1.6. Проміжні висновки	18
3. Природні ресурси області	19
3.1. Клімат	19
3.2. Ґрунти	19
3.3. Мінеральні ресурси	22
3.4. Водні ресурси	25
3.4.1. Поверхневі водні ресурси	25
3.4.2. Прісні підземні води	25
3.5. Лісові ресурси	26
3.6. Рекреаційні ресурси	27
3.7. Проміжні висновки	29
4. Демографічна ситуація	30
4.1. Чисельність населення	30
4.2. Природний приріст (скорочення) населення	31
4.3. Міграція населення	32
4.4. Розподіл населення за статтю та віком	33
4.5. Демографічне навантаження населення у віці 16-59 років	34
4.6. Проміжні висновки	34
5. Інфраструктура	34
5.1. Загальна характеристика	34
5.2. Залізничний транспорт	37
5.3. Автомобільні дороги	37
5.4. Автомобільний транспорт	38
5.5. Пункти пропуску через державний кордон	39
5.6. Інші види транспорту	39
5.7. Електропостачання	39

5.8. Освітня інфраструктура	39
5.8.1. Дошкільна освіта	39
5.8.2. Загальна середня освіта	40
5.8.3. Професійно технічна освіта	41
5.8.4. Вища освіта	42
5.9. Охорона здоров'я	43
5.10. Культура	48
5.11. Спорт	49
5.12. Проміжні висновки	50
6. Господарський комплекс області	51
6.1. Структура регіональної економіки	51
6.2. Промисловий потенціал	52
6.3. Капітальні інвестиції та житлове будівництво	54
6.4. Житлово-комунальне господарство	58
6.5. Роздрібний товарооборот	59
6.6. Зовнішньоекономічна діяльність	60
6.7. Мале підприємництво	61
6.8. Туризм	64
6.9. Значення міст обласного значення та м. Житомира для економіки регіону	65
6.10. Проміжні висновки	65
6.11. Сільське господарство та сільські території	66
6.11.1. Загальна характеристика	66
6.11.2. Рослинництво	69
6.11.3. Тваринництво	70
6.11.4. Сільські території	71
6.11.5. Проміжні висновки	72
7. Трудові ресурси	73
7.1. Проміжні висновки	77
8. Зведений бюджет області	77
8.1. Доходи. Загальна характеристика	77
8.2. Доходи зведеного бюджету області у розрізі територій	78
8.3. Видатки зведеного бюджету області	80
8.4. Бюджет розвитку	82
8.5. Проміжні висновки	82
9. Екологічний стан області	83
9.1. Стан атмосферного повітря	83
9.2. Екологічна ситуація у сфері водокористування	84
9.3. Земельні ресурси та стан ґрунтів	85
9.4. Природні об'єкти та збереження біорізноманіття	85
9.5. Утворення та накопичення відходів	86

9.6. Ситуація на територіях, забруднених внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС	88
9.7. Проміжні висновки	89
10. SWOT аналіз та SWOT матриця Житомирської області	90
10.1. Порівняльні переваги	97
10.2. Виклики	98
10.3. Ризики	99
11. Сценарії розвитку Житомирської області на період до 2020 року	99
11.1. Базові сценарні припущення	100
11.2. Песимістичний сценарій	100
11.3. Оптимістичний сценарій	101
11.4. Реалістичний сценарій	102
12. Стратегічне бачення розвитку Житомирської області та місія	103
13. Стратегічні та операційні цілі, завдання розвитку Житомирської області на період до 2020 року	103
Стратегічна ціль 1 Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області	105
Операційна ціль 1.1 Розвиток інноваційного та конкурентоспроможного промислового сектору	107
Операційна ціль 1.2. Зміцнення малого та середнього підприємництва	111
Операційна ціль 1.3. Стимулювання економіки регіону, виробництва продукції та інвестиційного потенціалу	114
Операційна ціль 1.4. Розвиток внутрішнього туризму	116
Стратегічна ціль 2. Розвиток сільських територій та навколо міст регіону	119
Операційна ціль 2.1. Підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору	120
Операційна ціль 2.2 Розвиток можливостей для диверсифікації економіки сільського населення	123
Операційна ціль 2.3. Підвищення життєздатності сіл і малих міст	124
Стратегічна ціль 3. Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення	126
Операційна ціль 3.1. Розвиток та єдність територіального простору	127
Операційна ціль 3.2. Підвищення здатності людського потенціалу до потреб економіки та невиробничого сектору	129
Операційна ціль 3.3. Продовження тривалості активного життя людини	131
14. Узгодженість Стратегії	133
14.1. Узгодженість стратегії з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року.	133
14.2. Узгодженість з основними аспектами розвитку області.	136
15. Інструменти реалізації Стратегії	136
16. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії	137
17. Моніторинг і оцінка реалізації Стратегії	138
Додаток 1. Перелік узгоджених з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких спрямована Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2020 року	139
Додаток 2. Пріоритетні напрями та завдання Житомирської області згідно з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року	141

Перелік скорочень

АРР – агенція регіонального розвитку.

ВВП – валовий внутрішній продукт.

ВДВ – валова додана вартість.

ВРП – валовий регіональний продукт.

в.п. – відсоткові пункти.

ДСРР – Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року.

ЄС – Європейський Союз.

ІРЛР – індекс регіонального людського розвитку.

МСБ – малий та середній бізнес.

ТПВ – тверді побутові відходи.

SWOT-аналіз – аналіз сильних, слабких сторін, сприятливих можливостей і загроз.

SWOT-матриця – визначення та відбір конкурентних переваг та найбільш важливих проблем, шляхів зменшення внутрішніх слабкостей регіону та оптимального використання зовнішніх можливостей.

1. ВСТУП

1.1. Мета та підстави розроблення Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року

Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2020 року розроблена на підставі Законів України «Про місцеві державні адміністрації», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про стимулювання розвитку регіонів», з урахуванням Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року № 385 та відповідно до Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року №1186.

Необхідність розроблення нової Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року викликана:

завершенням строку реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2015 року, затвердженої рішенням Житомирської обласної ради від 23.04.2008 № 503;

зміною зовнішніх та внутрішніх умов, в яких відбувається розвиток області та країни в цілому;

зміною підходів щодо управління регіональним розвитком, які передбачають посилення ролі регіонів у власному стратегічному плануванні та власному розвитку, базованому на ефективному використанні ресурсів, посиленні територіальної згуртованості та розвитку людського капіталу;

доцільністю підготовки нового стратегічного документа, розробленого за європейськими стандартами та на період, що синхронізується з періодом дії Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року;

необхідністю визначення напрямів розвитку територіальних громад області з урахуванням реформи децентралізації системи державного управління.

Стратегія розглядається як плановий документ найвищого рівня в області та є основою для уточнення діючих і розроблення нових регіональних та місцевих галузевих програм, щорічних програм економічного і соціального розвитку територій.

З урахуванням вищезазначеного розроблена нова Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2020 року, яка базується на чинному законодавстві, методології ЄС, кращій практиці інших регіонів України та спрямована на забезпечення подальшого розвитку області.

Мета та завдання – перетворити Житомирщину у регіон, що демонструватиме сталий економічний розвиток, зростання багатогалузевої промисловості та сільського господарства, посилення конкурентних позицій з безпечними умовами проживання, у якому кожна територіальна громада матиме умови для розвитку та підвищення стандартів життя.

У Стратегії враховано всі виклики і переваги, передбачено оптимальне використання всіх наявних ресурсів області та усунення дисбалансу всередині регіону.

Визначені у стратегії механізми розв'язання регіональних проблем базовані на територіальному та галузевому підходах. Особливу увагу в Стратегії приділено її результатам для сільських територій та територій навколо міст.

Таким чином Стратегія орієнтована на комплексний розвиток усієї території області та передбачає стимулювання розвитку сільських територій і навколо міст.

Стратегію сформовано на основі цільового підходу, а саме: в ній визначено напрями і цілі розвитку області на перспективу. Для визначення шляхів сталого розвитку регіону використано сценарні підходи.

Відповідно до реалій соціально-економічного розвитку Житомирської області Стратегія передбачає концентрацію зусиль і фінансових ресурсів на трьох стратегічних цілях.

Перша – концентрується на забезпеченні стійкого розвитку багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області і передбачає розвиток інноваційного та конкурентоспроможного промислового сектору, сільського господарства, зміцнення малого та середнього підприємництва та росту інвестиційного потенціалу.

Друга – містить ряд завдань і заходів, спрямованих на розвиток сільських територій та територій навколо міст області, відповідно до якого передбачається підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору та життєздатності сіл, селищ і малих міст.

Третя – окреслює необхідність створення бази для розбудови людського капіталу, підвищення стандартів життя населення, зокрема розвитку та єдності територіального простору, підвищення здатності людського потенціалу адаптуватися до потреб економіки та невиробничої сфери.

Реалізація Стратегії буде забезпечена шляхом формування та вжиття комплексної системи заходів, визначених з урахуванням оцінки поточної ситуації та рівня розвитку області в цілому, районів і міст.

Її реалізація вимагає зосередження фінансових, фізичних та людських ресурсів та передбачає об'єднання зусиль органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, громадських організацій, наукових і бізнесових кіл, громадян по вжиттю заходів, які будуть спрямовані на досягнення визначеної мети.

1.2. Підхід, методика та процес підготовки Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року

Стратегічне планування є одним із інструментів регіонального управління розвитком регіону. Воно дає можливість шляхом залучення до цього процесу усіх активних суб'єктів регіону: представників обласної та місцевої виконавчої влади, місцевого самоврядування, бізнесу, наукових кіл та громадськості спільно визначити, з урахуванням наявних регіональних проблем, бачення

майбутнього розвитку, пріорітети, цілі і завдання як на довгострокову так і середньострокову перспективу.

Розроблення Стратегії базоване на таких принципах:

- партнерство;
- участь представників влади та приватного сектора;
- життєздатність;
- інтеграція;
- інновація;
- ієрархія стратегічних планів;
- інституційна пам'ять;
- субсидіарність.

Етапи розроблення Стратегії:

1. Організація роботи.

Для розробки Стратегії розпорядженням голови облдержадміністрації від 23 жовтня 2014 року №308 утворено робочу групу, до складу якої увійшли різні суб'єкти регіонального розвитку: представники органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, бізнесу, наукових установ та громадських організацій.

2. Проведення соціально – економічного аналізу.

Початковим і важливим етапом розроблення Стратегії було проведення соціально-економічного аналізу області та підготовка проміжних висновків про оцінку структурних економічних і соціальних умов.

Соціально-економічним аналізом охоплено всі важливі аспекти життєдіяльності і розвитку регіону. Його результати вказують на ключові тенденції, які можуть стати основою для регіонального розвитку, та показують основні проблеми, які заважають розвитку і повинні бути вирішені.

На підставі оцінки ситуації та тенденцій економічного і соціального розвитку регіону проаналізовано його потенціал шляхом проведення SWOT-аналізу, за результатами якого визначено найбільш важливі внутрішні фактори (сильні і слабкі сторони) і зовнішніх обставини (можливості і загрози) для регіонального розвитку.

Шляхом формування SWOT – матриці визначено та відібрано конкурентні переваги, з одного боку, і найбільш важливі проблеми, з іншого.

Результати цього етапу дали можливість:

- визначити ключові аспекти Стратегії, а саме: яким чином краще застосувати власні сили і зменшити внутрішні слабкості, оптимально використовуючи зовнішні можливості;

- сформулювати уявлення про поточну ситуацію, проблеми, потенціал, сценарії розвитку та визначити стратегічне бачення розвитку області до 2020 року.

3. Визначення стратегічного бачення і місії регіону.

Стратегічне бачення розвитку області та місія відображають в широкому сенсі концепцію регіонального розвитку на перспективу та стан економічної і соціальної сфери у майбутньому, а саме куди регіон прийде в результаті

реалізації Стратегії та конкретні кінцеві результати, які повинні бути досягнуті до завершення стратегічного періоду.

4. Формування стратегічних та операційних цілей з відповідними завданнями.

Стратегічні цілі було визначено на період дії Стратегії, тобто на 6 років. Цей термін визначено для того, щоб створити стратегічну платформу для двох циклів реалізації Стратегії тривалістю по 3 роки кожний для уникнення необхідності повторення процесу її розроблення у проміжний період і перевірки життєздатності планів у довгостроковій перспективі.

Стратегічні цілі визначено на основі порівняльних переваг регіону з урахуванням викликів і представляють конкретизацію бачення, аспектів і напрямів розвитку.

Операційні цілі визначені як деталізація шляхів досягнення стратегічних цілей, які передбачають реалізацію необхідних завдань. У рамках завдань визначені орієнтовні потенційно можливі сфери реалізації проектів, що стануть основою плану заходів з реалізації Стратегії. По кожному заходу будуть визначені відповідальні за їх виконання, терміни виконання та необхідні ресурси. План заходів з реалізації Стратегії буде основою для ухвалення управлінських та бюджетних рішень у сфері розвитку області.

5. Обговорення, схвалення та затвердження Стратегії.

Окремі розділи Стратегії (соціально-економічний аналіз, SWOT-аналіз, SWOT-матриця, стратегічне бачення і місія) та проект Стратегії в цілому представлялися для громадського обговорення членам робочої групи та розміщувалися на офіційному веб - сайті Житомирської облдержадміністрації та департаменту економічного розвитку, торгівлі та міжнародного співробітництва Житомирської облдержадміністрації, який є головним її розробником.

Після громадського обговорення проект Стратегії доопрацьовувався.

Доопрацьований проект Стратегії в установленому порядку схвалюється розпорядженням голови облдержадміністрації та подається обласній раді на розгляд та затвердження.

2. Соціально-економічний аналіз Житомирської області

2.1. Загальна характеристика області

2.1.1. Географічне розміщення

Житомирська область знаходиться на півночі України в межах Поліської низовини, на півдні - в межах Придніпровської височини.

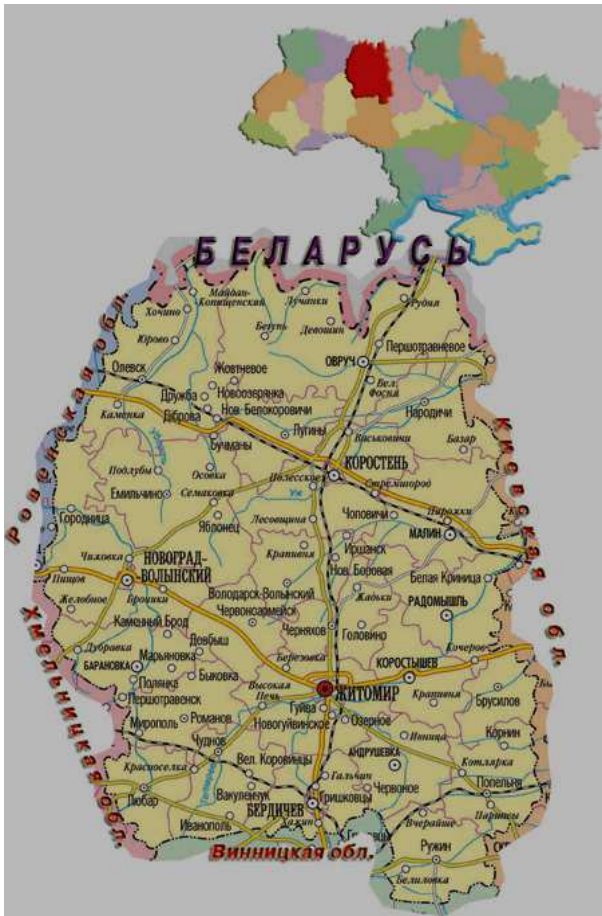
Географічно Житомирщина є прикордонним регіоном, який на півночі безпосередньо межує із Республікою Білорусь.

Область межує на заході з Рівненською та Хмельницькою областями, на сході – з Київською, на півдні – з Вінницькою.

Область знаходиться на рівні середньої досяжності до найближчих важливих урбаністичних та економічних центрів.

Обласний центр – місто Житомир розміщений на перетині шляхів з півночі на південь та із заходу на схід.

Відстань від міста Житомира до:

міста Києва автомобільним сполученням 131 км, залізничним сполученням 165 км; міст Гомеля, Львова та Одеси автомобільним сполученням 398, 407 та 555 км відповідно.

Основними центрами економічної активності на крайніх географічних точках області є: на заході м. Новоград-Волинський, на півночі – місто Коростень, на півдні – міста Житомир та Бердичів, на сході – міста Радомишль та Малин.

Розміщення області в межах України має певні позитивні фактори розвитку: транзитний потенціал області досить розвинений, оскільки найбільші автомобільні транспортні потоки з заходу на схід проходять через Житомирську область.

Проте витягненість області з півночі на південь створює додаткові проблеми з доступністю північних районів до обласного центру, оскільки районні центри Олевськ, Овруч, Лугини, Ємільчине, Народиці розміщені на відстані понад 100 км від

м. Житомира.

Водночас протяжність області з півночі на південь дає змогу мати декілька природних та кліматичних зон та зменшує ризики тотального впливу погодних факторів на розвиток сільського господарства.

Ураховуючи історично сформоване розміщення сільськогосподарського виробництва, ґрунтово - кліматичні умови, рельєф та рослинний покрив область поділена на 2 зони: Лісостепову та Поліську. В межах цих зон при переході від однієї до іншої виділена перехідна зона, в якій рельєф, ґрунтоутворюючі породи, рослинний та ґрунтовий покрив мають ознаки як Лісостепової, так і Поліської зон.

У Лісостеповій зоні розміщені Андрушівський, Бердичівський, Любарський, Попільнянський, Ружинський та Чуднівський райони; у Поліській-Овруцький, Олевський, Народицький, Лугинський, Малинський, Коростенський, Ємільчинський, Володарсько - Волинський, Радомишльський, Червоноармійський, Баранівський, Коростишівський, Брусилівський та Черняхівський райони; у перехідній зоні – Романівський, Житомирський та Новоград-Волинський райони.

2.1.2. Система розселення

Щільність населення

міського типу – 43), сільських - 1613.

Населення Житомирської області за станом на 1 січня 2014 року становило 1262,5 тис. осіб, у тому числі міське населення 739,7 тис. осіб або 59%, сільське - 522,8 тис. осіб або 41%. Середня щільність населення складає 42,3 осіб на кв. км.

Система розселення області є типовою для Поліських регіонів України де населення концентрується у селах, селищах та малих містах, відтак значна частина районів має відносно низький рівень урбанізації (районні центри є невеликими містами чи селищами міського типу).

За станом на 01.01.2014 за кількістю населених пунктів Житомирська область займає 4 місце серед регіонів України. Їх кількість складає 1668, у тому числі міських - 55 (міста обласного значення – 5, міста районного значення – 7, селища

2.1.3. Адміністративно-територіальний устрій

Адміністративно-територіальний поділ

Райони області суттєво відрізняються за територією, чисельністю та щільністю населення.

Низька щільність населення передусім районів у Поліській зоні створює додаткові проблеми регіонального розвитку, пов'язані з обмеженістю трудових ресурсів на цих територіях та розпорощенням органів та закладів, що надають послуги місцевому населенню.

Адміністративно - територіальний устрій Житомирської області характеризується досить невеликими, за чисельністю населення, сільськими районами і великими за територією та числом сіл у складі сільської ради.

**Основні характеристики адміністративно-територіального устрою області
на 01. січня 2014 року.**

Найменування району	Населення тис. осіб	Територія кв. км	Щільність населення осіб/ кв.км	Число рад			Число населених пунктів		
				міських	селищних	сільських	міст	селищ міського типу	сільських
Усього по області	1262,5	29827	42,3	12	40	579	12	43	1613
Андрушівський	34,2	956	35,8	1	1	27	1	1	39
Баранівський	41,1	1000	41,1	1	5	15	1	5	57
Бердичівський	29,0	865	33,5	-	1	29	-	1	61
Брусилівський	15,3	626	24,4	-	1	18	-	1	36
Вол.-Волинський	35,5	870	40,8	-	3	18	-	3	77
Ємільчинський	34,1	2112	16,1	-	2	35	-	2	117
Житомирський	70,2	1441	48,7	-	1	30	-	3	87
Коростенський	27,7	1735	16,0	-	-	37	-	-	108
Коростишівський	40,8	974	41,9	1	-	22	1	-	63
Лугинський	16,9	994	17,0	-	2	16	-	2	47
Любарський	27,4	757	36,2	-	1	24	-	1	47
Малинський	19,4	1467	13,2	-	2	25	-	2	101
Народицький	9,5	1284	7,4	-	1	15	-	1	64
Новоград-Волинський	46,8	2098	22,3	-	1	39	-	1	109
Овруцький	58,1	3221	18,0	1	1	30	1	1	135
Олевський	41,9	2247	18,6	1	4	20	1	5	54
Попільнянський	32,6	1037	31,4	-	2	30	-	2	46
Радомишльський	38,5	1297	29,7	1	2	28	1	2	80
Романівський	29,1	928	31,3	-	3	22	-	3	60
Ружинський	27,8	1002	27,7	-	1	31	-	1	49
Червоноармійський	23,3	853	27,3	-	1	19	-	1	66
Черняхівський	29,5	850	34,7	-	2	24	-	2	54
Чуднівський	36,2	1037	34,9	1	3	25	1	3	56
м. Житомир	270,9	61	4441,3	1	-	-	1	-	-
м. Бердичів	78,3	36	2175,3	1	-	-	1	-	-
м. Коростень	65,5	34	1925,1	1	-	-	1	-	-
м. Малин	26,9	18	1493,7	1	-	-	1	-	-
м. Новоград-Волинський	56,0	27	2075,9	1	-	-	1	-	-

Органи місцевого самоврядування представлені 25 районними радами (у т.ч. 2 районними у м. Житомирі), 15 міськими, 40 селищними та 579 сільськими радами.

У структурі районів виділяються такі групи: мало та середньозаселені низькоурбанізовані райони центральної та південної частини Житомирщини; малозаселені сільські райони північної частини.

Для кожного з районів притаманними є свої особливості економічного та соціального розвитку.

Значна подрібненість населених пунктів ускладнює формування територіальної основи надання основних адміністративних послуг населенню на сільських територіях, створення планувальної документації для сільських територій, проте з іншого боку наявність у сільських радах більшої кількості сіл надає можливості для пом'якшення сприйняття змін територіального устрою з метою оптимізації управління та забезпечення комплексного розвитку усієї території області.

2.1.4. Порівняльна характеристика області з сусідніми регіонами та регіонами одного типу

За різними підходами до типологізації регіонів Житомирська область відноситься до групи низькоурбанізованих областей, а за структурою економіки – з переважанням сфери послуг.

Розвиток області варто порівнювати не тільки з областями-сусідами – Вінницькою, Київською, Рівненською та Хмельницькою і з регіонами того типу, до яких належить Житомирська область: Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Тернопільська, Чернівецька та Черкаська області.

Порівняльна характеристика Житомирської області із сусідніми регіонами та регіонами одного типу

Область	Рівень зайнятості населення, у % до населення віком 15–70 років (2013)	Капітальні інвестиції на 1 особу, грн (2013)	Щільність населення на 1 км. кв., осіб	Частка міського населення на 1.01.2014, %	Рівень безробіття, у % до економічно активного населення віком 15–70 років (2013)	Відстань від обласного центру до м. Києва, км	ВРП на 1 особу (2012), грн	Частка регіону у ВВП, % (2012)
Україна	60,3	5908,9	75,3	68,98	7,2	X	32002	X
Житомирська	59,9	2373,0	42,3	58,59	9,3	131	19551	1,7
Волинська	59,7	3205,6	51,7	52,21	7,8	388	19249	1,4
Вінницька	59,6	3781,6	61,1	50,38	8,4	256	20253	2,3
Закарпатська	58,6	2111,9	98,6	37,15	7,8	780	17088	1,5
Івано-Франківська	55,4	3749,0	99,2	43,47	7,2	584	23379	2,2

Область	Рівень зайнятості населення, у % до населення віком 15–70 років (2013)	Капітальні інвестиції на 1 особу, грн (2013)	Щільність населення на 1 км. кв., осіб	Частка міського населення на 1.01.2014, %	Рівень безробіття, у % до економічно активного населення віком 15–70 років (2013)	Відстань від обласного центру до м. Києва, км	ВРП на 1 особу (2012), грн	Частка регіону у ВВП, % (2012)
Київська	59,5	11875,7	61,4	62,02	6,1	X	40483	4,8
Рівненська	59,6	2452,7	57,8	47,77	9,4	318	18860	1,5
Тернопільська	56,2	2776,1	77,6	44,27	9,4	436	16644	1,2
Хмельницька	59,7	2782,5	63,4	55,81	8,0	318	19920	1,8
Черкаська	59,9	2707,3	60,2	56,55	8,9	198	24558	2,1
Чернівецька	58,7	2494,9	112,2	42,75	7,4	505	14529	0,9

Порівняльний аналіз окремих показників Житомирської області із сусідніми регіонами країни та регіонами одного типу свідчить, що за окремими характеристиками, що впливають на планування регіонального розвитку Житомирщина має:

1. Найкраще розміщення щодо Києва.
до 198 км – Житомирська, Черкаська області.
256-436 км - Вінницька, Рівненська, Хмельницька, Волинська, Тернопільська області.
505-584 км - Чернівецька, Івано-Франківська області.
780 км – Закарпатська область.
2. Значно нижче середньодержавної щільність населення у розрахунку на 1 квадратний кілометр.
Значно вище середньої (112,2 осіб/1 км. кв.) – Чернівецька область.
Вище середньої (77,6 - 99,2 осіб) – Закарпатська, Тернопільська, Івано-Франківська області.
Нижче середньої (51,7 – 63,4 осіб) Вінницька, Рівненська, Хмельницька, Волинська, Київська, Черкаська області.
Значно нижче середньої (42,3 осіб) - Житомирська область.
3. Дуже низький ВРП на душу населення.
Найвищий - Київська область (40483 грн.).
Низький – Черкаська (24558 грн.), Івано-Франківська (23379 грн.) області.
Дуже низький (14529-20253 грн.) – Чернівецька, Тернопільська, Закарпатська, Волинська, Рівненська, Вінницька, Хмельницька, Житомирська області.
4. Значно нижче середньодержавного рівня обсяги капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу.
Значно вище середнього – Київська область.
Нижче середнього – Волинська, Вінницька, Івано-Франківська області.
Значно нижче середнього – Черкаська, Чернівецька, Рівненська, Хмельницька, Закарпатська, Житомирська, Тернопільська області.

5. Серйозні проблеми на ринку праці.

Київська область: наближена до оптимальних умов на ринку праці – рівень зайнятості близький до середнього (59,5%), низький рівень безробіття (6,1%).

Волинська область: з помірними проблемами на ринку праці – рівень зайнятості близький до середнього (59,7%), рівень безробіття вище середнього (7,8%).

Хмельницька, Черкаська, Вінницька Рівненська, Чернівецька, Житомирська області: з серйозними проблемами на ринку праці – рівень зайнятості нижче середнього (59,6-59,9%), рівень безробіття вище середнього (7,4-9,4%).

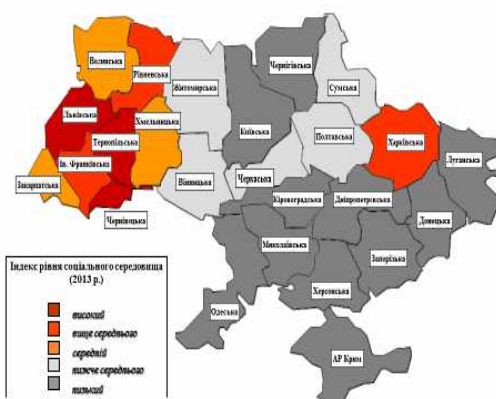
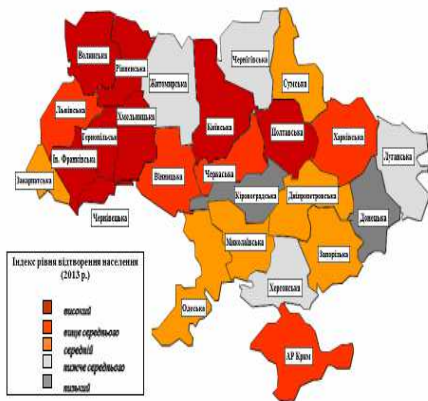
Івано-Франківська, Тернопільська, Закарпатська області: з найбільш серйозними проблемами на ринку праці – дуже низький або низький рівень зайнятості (55,4-58,6%), рівень безробіття вище середнього (7,2-9,4%).

2.1.5. Рівень людського розвитку.

У 2010 – 2013 роках за результатами розрахунку ІРЛР, проведеного Державною службою статистики України, Житомирська область постійно посідала 25-те місце в загальноукраїнському рейтингу регіонів.

При цьому на Житомирщині спостерігалася позитивна динаміка переважної більшості показників людського розвитку, але цих позитивних зрушень виявилось недостатньо для зміни останньої позиції у загальноукраїнському рейтингу.

Протягом 2004-2013 років в Житомирській області зафіксована стійка позитивна динаміка показників, що належать до блоку «Відтворення населення», але при цьому область залишається на 21 місці серед інших регіонів. Зокрема, збільшилося значення сумарного коефіцієнта народжуваності з 1,41 до 1,68 дітей на одну жінку і цей рівень показника є дещо вищим за середньоукраїнський, який у 2013 році склав 1,55. Незважаючи на певне

покращення ситуації, вищим за середній по регіонах залишається показник дитячої смертності (йдеться про дітей віком до 5 років), який у 2013 році на Житомирщині склав 10 проти 9,4 в цілому по Україні. Аналогічно середня очікувана тривалість життя складає (69,48 років проти 71,37 років), ймовірність до життя від 20 до 65 років як для жінок, так і чоловіків (відповідно 0,814 та 0,546 проти 0,838 і 0,603 в середньому по Україні).

Порівняно з іншими регіонами Житомирщина демонструє досить високі результати (13 місце) за показниками блоку «Соціальне середовище», що характеризують поширення асоціальних явищ. Покращення стану соціального середовища обумовлено зниженням кількості зареєстрованих злочинів у розрахунку на 100 тис. населення, скороченням чисельності хворих з уперше встановленим діагнозом активного туберкульозу (з 96,1 до 68,3 осіб на 100 тис. населення), зниженням захворюваності на хвороби, пов'язані зі

зловживанням алкоголем та наркотичними препаратами. Значення цих показників є нижчими, ніж в середньому по Україні. В той же час значення коефіцієнта підліткової народжуваності в регіоні збільшилося з 12,96 у 2004 році до 13,9 у 2013 році. Найпроблемнішим аспектом є збільшення кількості дітей - сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яких у 2013 році налічувалося 1451 особа в розрахунку на 100 тис. дітей віком 0-17 років, що у 2,1 рази більше, ніж 2004 році і перевищує середній показник по Україні (1133 осіб на 100 тис. дітей віком 0-17 років).

Практично всі первинні показники блоку «Комфортне життя» характеризуються позитивною динамікою протягом 2004-2013рр., що дозволило Житомирщині зайняти 16 позицію в рейтингу регіонального людського розвитку в цій сфері. Виключення складає лише показник забезпеченості житлом у містах, значення якого з 2009 року почало знижуватися і у 2013 році склало 17,8 кв.м. у розрахунку на одну особу проти 18,13 кв.м. в середньому по

Україні. Питома вага квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованими каналізацією та водовідведенням у сільській місцевості зросла у порівнянні з 2004 роком майже в 2,3 рази і склала у 2013 році 8,9%, але це в 2,6 рази менше, ніж в середньому по Україні (23,6%). Збільшилися також за цей період: планова ємність амбулаторно - поліклінічних закладів з 239,7 осіб до 263,7 осіб на 100 тис. населення, загальний обсяг реалізованих населенню послуг з 181 грн. до 610 грн. у розрахунку на 1 особу, частка квартир (одноквартирних будинків), обладнаних централізованим

газопостачанням або підлоговою електроплитою у сільській місцевості з 81,3% до 82,4%.

Щодо характеристик рівня добробуту в регіоні і показників однойменного блоку, то слід констатувати збільшення рівня бідності за відносним критерієм (з 29,2% у 2004 році до 39,4% у 2013 році) та певне скорочення частки домогосподарств, які робили заощадження або купували нерухомість (з 15,9% до 14,2%). Відповідні середньоукраїнські показники у 2013 році склали 26,6% і 21,6%.

Частка домогосподарств, що володіють базовим набором товарів тривалого користування має позитивну динаміку (з 50,6% у 2004 році до 78,9% у 2013 році), але це менше, ніж в середньому в країні - 82,7% у 2013 році. Поряд з цим, стабільно зростало значення валового регіонального продукту в розрахунку на душу населення (з 4397 грн. у 2004 році до 19551 грн. у 2013 році) та купівельна спроможність населення, що вимірюється кількістю мінімальних споживчих кошиків, які можна придбати на середньодушовий дохід (відповідно з 2,15 до 3,49). Загалом Житомирська область в 2013 році посіла 21 місце за регіональним індексом людського розвитку за блоком «Добробут».

За показниками блоку «Гідна праця» область займає 22 місце.

Розгортання процесів в сфері праці на Житомирщині характеризується суперечливими тенденціями. З одного боку в період 2004-2013 рр. в регіоні зростав рівень зайнятості і у 2004-2011 рр. його рівень був навіть дещо вищий за середній у державі, але у 2012-2013 рр. частка зайнятих виявилася дещо нижчою, ніж в середньому по Україні, а саме, у 2013 році 64,2% проти 64,4%. Хоча підвищення безробіття у 2009 році фіксується у

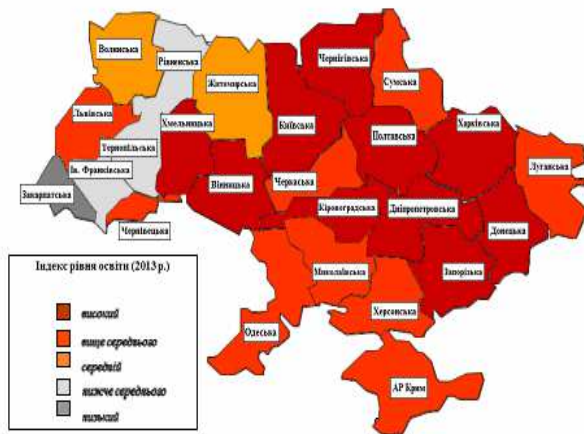

переважній більшості регіонів, у 2010-2013 рр. в області його рівень поступово знижувався, але значення - 9,55% у 2013 році є одним з найвищих в Україні (проти 7,72% в середньому по Україні). Ще однією несприятливою тенденцією є зниження рівня охоплення зайнятого населення соціальним страхуванням з 62,4% до 58,1%. Щодо показника «частка працівників, які отримують зарплату у розмірі менше 1,5 прожиткових мінімумів, то у 2013 році він практично зрівнявся з середнім по Україні значенням, на відміну від показника «співвідношення середньої заробітної плати до мінімальної», значення якого на Житомирщині залишається нижчим за середній по Україні, 2,1 проти 2,33 раза.

Порівняно з іншими регіонами, в Житомирській області частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним

нормам є нижчою, але вона постійно зростала в аналізованому періоді (з 17,9% до 21,6%).

Сприятливі тенденції характеризували протягом досліджуваного періоду динаміку показників блоку «Освіта».

До важливих надбань регіону в сфері освіти слід віднести істотне зростання чистого показника охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3-5 років (з 56,5 до 86,9%) та є вищим за середньоукраїнський показник (81,3%). Динаміка показника частки осіб з вищою освітою серед населення 25 років і старше мала хвилеподібний характер, у 2013 році

його значення зафіксовано на рівні 36,3% проти 42,7% по Україні, тоді як за 2012 рік - 42,1%. Позитивною тенденцією у сфері освіти - певне подовження середньої тривалості навчання осіб віком 25 років і старше (з 10,9 років у 2004 році до 11,5 років у 2013 році). Однак, порівняно з 2004 роком у регіоні відбулося деяке незначне зниження середнього балу за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (по всіх предметах). Загалом за підсумками 2013 року Житомирська область посідала 21 місце в країні за рейтингом блоку «Освіта».

2.1.6. Проміжні висновки

Завдяки своєму вдалому розміщенню та наявності міжнародних транспортних коридорів Житомирщина має значний транзитний потенціал.

За окремими характеристиками, що впливають на планування регіонального розвитку, Житомирська область у порівнянні з регіонами-сусідами та регіонами одного типу має: найкраще розміщення щодо Києва, дуже низький ВРП на душу населення, значно нижче середньодержавного рівня обсяги капітальних інвестицій у розрахунку на одну особу та щільність населення у розрахунку на 1 квадратний кілометр, серйозні проблеми на ринку праці.

Витягненість області з півночі на південь створює певні складності в інтегрованості окремих районів області навколо обласного центру.

Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС частина земель області вилучена з господарського використання.

За рівнем людського розвитку Житомирська область знаходиться у групі регіонів – аутсайдерів. При цьому на Житомирщині спостерігалась позитивна динаміка переважної більшості показників людського розвитку, але цих позитивних зрушень виявилось недостатньо для зміни останньої позиції у загальноукраїнському рейтингу.

3. ПРИРОДНІ РЕСУРСИ ОБЛАСТІ

3.1. Клімат

Клімат Житомирської області помірно континентальний, з теплим вологим літом та м'якою зимою. Формування клімату області відбувається під впливом атлантичних повітряних потоків, що супроводжується інтенсивною циклічною діяльністю. В холодний період (грудень-березень) нараховується до 30-35 циклонів, а в теплий (квітень-жовтень) близько 12-15. Середня температура січня - 10 С, а в липні — близько +20 С. Річна кількість опадів на півночі - 600 мм, а на півдні - 550-570 мм. Протягом теплого періоду (квітень-жовтень) випадає 400 мм. опадів, а в холодний (листопад-березень) - 140-200 мм. Вегетаційний період в середньому становить 240 днів.

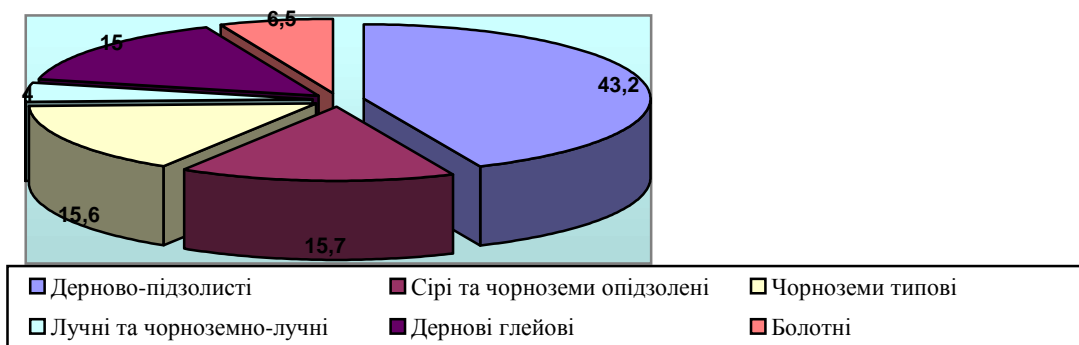
Немалої шкоди завдає господарству області таке метеорологічне явище як град (до шести днів за рік), сильні проливні дощі. За несприятливі кліматичні явища спостерігаються бездощові періоди – до 60 днів, можливі посухи і сухотії, сильні дощі (1-2 дні, рідше 4-6 днів). Значної шкоди завдають пізні весняні та ранні осінні заморозки. Взимку можливі низькі температури протягом 25 днів, ожеледь до 15 днів і більше. Характерною особливістю зими є часте входження теплого повітря, що супроводжується відлигою і призводить до повної втрати снігового покриву. В останнє десятиріччя простежується стійка тенденція клімату до потепління.

3.2. Ґрунти

Ґрунтовий покрив в області просторово дуже складний і відзначається високим ступенем диференціації величин ґрунтових контурів і великою контрастністю як в генетичному, так і в агровиробничому відношенні. В умовах перехідної та особливо Поліської зони області одні ґрунти, не займаючи великої площі, часто включаються в інші з протилежними фізико-хімічними властивостями, що значною мірою ускладнює застосування однакових агротехнічних прийомів в одному масиві.

Усього в області виділено 50 генетичних груп ґрунтів та 294 їх ґрунтових видів. Така різноманітність поширених на території області ґрунтових видів зумовлена неоднорідністю геологічної будови, клімату, рельєфу і пов'язаних з ними умов зволоження та інших факторів, під впливом яких формувалися ґрунти.

Структура сільськогосподарських угідь області за типами ґрунтів, %

У загальній структурі сільськогосподарських угідь області 43,2% припадає на дерново-підзолисті ґрунти, 15,7% - на сірі та чорноземи опідзолені, 15,6% - чорноземи типові, 15% - дернові глейові, 6,5% - болотні, 4% - лучні та чорноземно – лучні.

На відносно заниженій, рівнинній території поліської та перехідної зон в умовах достатнього зволоження на легких за механічним складом і бідних основами воднольодовикових відкладах утворились дерново - підзолисті ґрунти піщаного, глинисто - піщаного та супіщаного механічного складу, а також дерново - підзолисті оглеєні ґрунти.

У структурі сільськогосподарських угідь зони Полісся дерново-підзолисті ґрунти займають 68,8%, перехідної - 38,3%, Лісостепової зони - 4,7%.

Усі дерново-підзолисті ґрунти характеризуються рядом негативних властивостей: кислою реакцією ґрунтового розчину, бідністю на гумус та валові і легкорозчинні форми поживних речовин, несприятливим водно-повітряним режимом. Природна родючість цих ґрунтів низька, особливо піщаних та глинисто - піщаних відмін.

Щільний маловодопроникний глейовий горизонт дерново-підзолистих глейових і сильно глейових супіщаних ґрунтів перешкоджає швидкому проникненню талих весняних та літніх дощових вод у глибші горизонти. Вони довгий час застоюються близько від поверхні, спричиняючи вимокання озимих культур. Ці ґрунти повільно прогриваються і пізніше досягають фізичної спілості, що затримує початок проведення польових робіт та скорочує період вегетації рослин. Сезонне перезволоження робить їх обмежено придатними для використання під озимину, коренеплоди, бульбоплоди та не придатними для багаторічних насаджень.

У Лісостеповій зоні області на багатих кальцієм лесах і лесовидних породах сформувалися набагато родючіші, ніж у зоні Полісся, ґрунти.

У північній частині Лісостепової зони (по лінії Любар-Івано-Піль-Бердичів-Попільня), південній частині перехідної зони (в основному Житомирський та Новоград – Волинський райони), а також на окремих масивах Поліської зони (Овруцький, Черняхівський, Радомишльський та Баранівський райони) поширені опідзолені ґрунти: сірі, темно - сірі, чорноземи опідзолені.

Питома вага цих ґрунтів у загальній структурі сільськогосподарських угідь Лісостепової зони складає 26,7%, перехідної – 23%, Поліської зони – лише 5,7%.

За хімічними властивостями сірі опідзолені ґрунти кращі від дерново - підзолистих – вміст гумусу тут дещо вищий, реакція ґрунтового розчину слабо кисла, ґрунти насичені основами. Забезпеченість азотом низька, фосфором і калієм помірна.

Окремими великими масивами (західніше міст Чуднів та Андрушівка) залягають чорноземи мало-гумусні глибокі та неглибокі. Основу ґрунтового покриву крайньої південної Лісостепової зони області становлять чорноземи мало-гумусні глибокі і неглибокі піщано-середньосуглинкові. У структурі сільгоспугідь зони Лісостепу вони складають майже 46%, перехідної – 9%, зони

Полісся – 0,2%. Фізичні властивості чорноземів неглибоких сприятливі для вирощування районованих сільськогосподарських культур. Цим ґрунтам властиві добра аерація та водопроникність при достатній водоутримуючій здатності. Значна ємність вбирання та буферність створюють сприятливі умови для нагромадження і закріплення в ґрунті органічних і мінеральних поживних речовин. За природною родючістю чорноземи неглибокі одні з найкращих серед ґрунтів області.

Чорноземи глибокі відрізняються від чорноземів неглибоких товщиною гумусового горизонту, який досягає 90 см, а в окремих випадках – 110-130 см. Фізичні і хімічні їх властивості практично однакові з властивостями чорноземів неглибоких, а тому заходи щодо їх використання однакові.

На території Ружинського, зрідка Чуднівського районів розвинулися реградовані ґрунти – частіше чорноземи, рідко темно - сірі і сірі. Проте суцільні масиви вони утворюють дуже рідко, а в більшості випадків залягають у комплексі з ґрунтами, з яких утворилися. Родючість реградованих ґрунтів дещо вища ніж їх опідзолених видів. Вони не потребують вапнування.

Лучні та чорноземно - лучні ґрунти у загальній структурі сільгоспугідь області займають 4%, у тому числі у зоні Лісостепу – 8%, перехідній зоні – 4,4% і зоні Полісся – 1,3%. Чорноземно - лучні ґрунти поширені в основному в Лісостеповій та перехідній зонах області, лучні опідзолені – в Поліській. За механічним складом серед чорноземно - лучних ґрунтів переважають середньо-суглинкові та легкосуглинкові. Ґрунти даної генетичної групи характеризуються несприятливими водно - повітряним режимом, особливо на весні та восени. Органічні речовини розкладаються поволі. Ґрунти прогріваються пізно, що сильно скорочує вегетативний період. Особливості зволоження позначилися на хімічних властивостях цих ґрунтів. При значному багатстві верхніх шарів на гумус та валові форми поживних речовин вони містять мало рухомих форм елементів живлення. Забезпеченість засвоюваними формами азоту і фосфору низька, калію помірна. Чорноземно - лучні ґрунти придатні для вирощування усіх сільськогосподарських культур, проте не придатні для багаторічних насаджень.

Болотні, торфоболотні та лучно-болотні ґрунти у загальній структурі сільгоспугідь області складають 6,5%, у тому числі у зоні Лісостепу – 7%, Полісся – 6,6%, перехідній зоні 5,7%. Болотні, торфоболотні ґрунти поширені в основному в Поліській частині області та постійно перебувають у перезволоженому стані. Аерація практично відсутня. Тому, незважаючи на великі валові запаси поживних речовин, вміст рухомих їх форм дуже низький. Природна родючість їх незначна.

Лучно - болотні ґрунти зосереджені в основному у Лісостеповій зоні і за морфологічною будовою подібні до лучних ґрунтів. Відрізняються оглеєністю всього ґрунтового профілю. Реакція ґрунтового розчину тут нейтральна, вміст гумусу високий. Через дуже поганий водно - повітряний режим ці ґрунти часто знаходяться під впливом поверхневого перезволоження.

В Лісостеповій зоні області зосереджена основна площа особливо цінних земель, або майже 81% від загальної їх кількості. В перехідній зоні таких ґрунтів нараховується 17%, а в зоні Полісся лише – 2%.

3.3. Мінеральні ресурси

Мінерально-сировинний потенціал області представлений 524 родовищами і об'єктами обліку (враховуючи комплексність), які нараховують 26 видів корисних копалин та розташовані в межах основних залізничних і автомобільних транспортних сполучень. Це титанові руди, рідкісні метали та рідкісні землі, декоративний й облицювальний камінь, п'єзокварц, пірофіліт, бурштин, сировина для виробництва скла та будівельних матеріалів, торф тощо.

Мінеральна база на 35,6% представлена корисними копалинами паливно-енергетичного комплексу (вугілля буре, торф), на 52,5% - сировиною для виробництва будівельних матеріалів, руди кольорових та рідкісних металів – 2,6 %, гірничорудні корисні копалини – 1,4%, нерудні корисні копалини для металургії – 0,4%, гірничо-хімічні корисні копалини – 0,2%, води питні та технічні, мінеральні – 7,8%.

За розподілом запасів торфу на Житомирську область припадає 4% від загальнодержавних. В області розвідано 144 родовища торфу загальна площа яких в межах промислової глибини складає 30491 га і загальні геологічні запаси торфу - 80226 тис.т. Торфові родовища розташовані в основному в північно-західній частині області, зольність їх переважно 20-30%, що є несприятливою властивістю для даної сировини. До найбільш перспективних родовищ торфу, придатного для використання як палива так і для потреб сільського господарства, належать родовища «Телячий Мох», «Небуга», «Черевківське Гало», «Кури».

ДП «Житомирторф» експлуатує родовища паливного торфу «Озерянське» та «Гвоздь», відповідно площа яких складає 2500 га і 1500 га, загальний залишок покладів - 5 млн.тонн та «Чистина», площа якої складає 300 га та запаси 0,5 млн.т.

Розвідані на території області родовища бурого вугілля в Андрушівському та Коростишівському районах із запасами бурого вугілля 10,844 млн.т (0,18% до загальних запасів по Україні) не розробляються. Коростишівський вуглерозріз із запасами 5,16 млн.т закрито у 1996 році, а державне підприємство «Бурвуглевидобуток», що розробляло Андрушівське родовище із запасами 5,7 млн.тонн ліквідоване у 2004 році. Це вугілля низької якості і на даному етапі промислового інтересу не викликає через високу собівартість продукції, відсутність попиту та екологічні проблеми, пов'язані з їх розробкою.

Група металорудних корисних копалин представлена покладами ільменіту (титанова руда), який добувають відкритим способом. Запаси титанових руд на Житомирщині складають понад 85% усіх розвіданих запасів України. Видобуток титанових руд в області здійснює «Іршанський ГЗК», ТОВ «Валки-Ільменіт». Практично підготовлено для введення в дію на проектну потужність гірничо-збагачувальний комплекс на підприємстві ТОВ «Межиріченський гірничо-збагачувальний комбінат».

Зазначеними підприємствами в області розробляються Межиріченське (Середня, Ємлівська, Юрська, Осінова, Букинська, Ісаківська та Південна ділянки), Валки – Гацківське та Лемненське родовища ільменіту.

Готуються до розробки Тростяницьке, Лівобережне, Злобицьке і Стремигородське родовища. Геологічне вивчення буде продовжено на Красноріченському та Поромівському родовищах титанових руд, спецдозволи на користування надрами зазначених родовищ надано ДП НАК «Надра України» «Житомирбуррозвідка».

Стратегічним напрямом подальшого розвитку гірничих підприємств титанової галузі є введення в експлуатацію розвіданих комплексних родовищ титано-апатитових руд - Стремигородського, Кропивенського, Торчинського, Федорівського, що дасть змогу поряд з ільменітовим концентратом отримувати також апатитовий концентрат, рідкісноземельні метали.

Серед перспективних рідкіснометалевих та рідкісноземельних родовищ слід відмітити Пержанське рудне поле, розміщене в центральній частині Суцано-Пержанської рудної зони (Олевський район). В межах рудного поля відкрито унікальне Пержанське родовище берилію – найбільше у світі за запасами якісних руд. Ястребецьке родовище фтор-рідкісноземельно-цирконових руд, Юрівське апатит-ільменітове та Суцанське дистенове родовища, Центральний рудопрояв ітрофлюориту, колумбіт-циркон-каситеритові розсипи та ін. При цьому запаси промислових категорій та прогнозні ресурси значної кількості перерахованих корисних копалин можуть бути суттєво збільшені при подальшому вивченні території та окремих об'єктів.

З гірничо-хімічних корисних копалин області на даний час розробляється тільки Білокоровицьке (ділянка Запільська) родовище вапняків для вапнування кислих ґрунтів.

Група гірничорудних корисних копалин представлена польвошпатовою і п'єзокварцовою сировиною, каоліном та сланцями пірофілітовими. В області налічують два родовища польвошпатової сировини (Гірне і Грузлівецьке – 18,2% запасів України).

Родовища первинних каолінів на території області за обсягами становлять понад 12,5% від загальних запасів в Україні. Велико-Гадоминецьке родовище (ділянка №1 з загальними балансовими запасами категорії В 20,3 млн.т), що розташоване у Бердичівському районі, підготовлено до розробки ТОВ «Українська каолінова компанія», яке входить до складу німецької компанії з видобутку та збагачення каолінів «КВАРЦВЕРКЕ ГРУП». ТОВ «П'ятирічанка» завершено заходи з початку розробки Дубрівського родовища первинних каолінів (ділянка «П'ятирічка»). Родовища лужних каолінів Дубрівське, Дібрівське, Йосипівське, Немильнянське експлуатуються (ТОВ «Баранівський фарфоровий завод», ДП «Шпат», ДП «Ресурс – Сервіс» ТОВ «АТЕМ», ПП «Немільнянський цегельний завод»).

В області знаходиться унікальне Волинське родовище п'єзокварцу (моріон, берил, топаз), яке перебуває на стадії відновлення дослідно-промислової розробки (ПАТ «Кварцсамоцвіти»).

Однією з перспективних бурштиноносних зон в Україні є Барашівська зона в Житомирській області, яка є продовженням Клесівської зони Рівненської області.

Сланці пірофілітові представлені в області двома родовищами - Нагорнянським і Кур'янівським.

Унікальним є родовище кварцитів, де сконцентровано майже 84% усіх державних запасів цієї сировини. Група нерудних корисних копалин для металургії представлена Овруцьким (Товкачівська ділянка) і Товкачівським родовищами кварцитів. Обидва родовища розробляються.

В області налічується п'ять родовищ кварцового піску для виробництва скла із сумарними запасами 3311,4 тис.тонн (13,5% запасів України). Два родовища розробляються.

Держбалансом враховується 27 родовищ піску будівельного, з яких на даний час готується до розробок та розробляється 13.

Область не має собі рівних в Україні за запасами облицювального природного каменю (45,6 % всіх розвіданих запасів в Україні). У межах території області налічується 128 родовищ облицювального каменю (граніти, лабрадорити, габро, перекристалізовані вапняки) з широкою гамою декоративних властивостей. На даний час до розробки залучено 90 родовищ з запасами 106553,52 тис.куб.м.

Область володіє добре розвиненою сировинною базою каменю будівельного. На її території зосереджена п'ята частина булощебеневої сировини України. Саме гранітний щебінь і бут користується найбільшим попитом у будівництві, оскільки є високоміцним і позбавлений домішок рудних мінералів. За станом на 01.01.2014 Держбалансом корисних копалин враховано 161 родовище будівельного каменю, в т.ч. 73 об'єкти обліку, в яких камінь будівельний не є основною корисною копалиною. До розробки залучено 43 родовища.

Держбалансом враховується 77 родовищ цегельно-черепичної сировини із загальними запасами 76113 тис. куб м. До промислової експлуатації залучено лише 6 родовищ.

Програмою розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року передбачається розвідка найбільш перспективних в області рудопроявів молібдену – Вербинського, Устинівського та Високого (можливо із супутнім сріблом, оловом та вісмутом). Також заплановано проведення геолого-економічної оцінки перспективного родовища сульфідних мідно - нікелевих руд на північному заході Українського кристалічного щита в межах Красногірсько-Житомирської зони, – Прутівського. За результатами пошукових робіт, інститутом «Кривбаспроект», складено ТЕО доцільності його розвідки та промислового освоєння. Окрім того, на території району планується здійснення пошукових та пошуково - оціночних робіт у межах Варварівського масиву, де виявлено ознаки сульфідної мідно – нікелевої мінералізації.

3.4. Водні ресурси

3.4.1. Поверхневі водні ресурси

Гідрографічна мережа області розміщена в межах басейну р. Дніпро. Найбільша частина області належить басейну правої притоки р. Дніпро – р. Прип'ять 54%, в басейні р.Тетерів розміщено 38% її території, р. Ірпінь – 3,5% та р. Рось – 4,5%.

Загальні ресурси річкового стоку області у середній за водністю рік оцінюються об'ємом в 3,3 куб. км, в тому числі місцевий стік складає 2,8 куб.км, транзитний – 0,5 куб. км. Питомі середні місцеві ресурси річкового стоку на одну людину становлять 2,17 тис.куб. м.

Середня густина річкової сітки дорівнює 0,43 км на кв. км. Середній модуль стоку 3,4 літрів за секунду на кв. км і має тенденцію зменшення з західної півночі (4 літри за секунду на південній ізолінії, схід 2,5 літри за секунду). Для водного режиму річок характерною є відносна довготривалість весняної повені, на яку припадає до 70% річного стоку.

На території області протікає 2822 річки загальною довжиною 13,7 тис. км. У структурі гідрографічної сітки області великих річок немає, середніх річок – вісім: Тетерів, Случ, Уж, Ірша, Уборть, Ствига, Ірпінь та Словечна, загальною довжиною в межах області – 1 тис. км., малих річок довжиною понад 10 км – 321, їх загальна довжина становить 5,7 тис.км, малих річок довжиною менше 10 км є 2493, їх загальна довжина 7 тис. км.

Більшість річок беруть початок в області, лише Роставиця, Гуйва, Гнилоп'ять і Случ беруть початок у сусідніх областях і приносять незначні транзитні водні ресурси .

Розподіл штучних водойм по території області нерівномірний. Найбільша кількість водосховищ і ставків побудована на малих річках, за рахунок чого їх водний стік регулюється на 30-70%.

В області налічується 54 водосховища об'ємом більше 1 млн. куб.м., їх загальна площа 7,7 тис.га, сумарний об'єм 181,7 млн. куб.м. та 1822 ставки загальною площею 12,1 тис.га і об'ємом 152,8 млн. куб.м.

Площа земель водного фонду в Житомирській області за станом на 01.01.2014 становить 205,6 тис.га (6,9% від загальної території області).

3.4.2. Прісні підземні води

Підземні прісні води в області для господарсько - питного і виробничо - технічного водопостачання розвідані на 36 ділянках.

Сумарна кількість затверджених запасів прісних вод складає 205,797 тис. куб м/добу, з них 150,43 тис. куб м/добу не розроблялося.

Найбільш перспективне для розробки є родовище Коростенське, ділянка Ушомирська, запаси якої складають 32 тис. куб м/добу за категоріями і родовище Радомишльське, ділянка Ленінська, запаси якої складають 25,9 тис. куб м/добу.

Підземні мінеральні води області відносяться до типу радонових і використовуються для зовнішнього лікування, розвідані на 5 ділянках.

Розробляється лише одна. Сумарна кількість затверджених (балансових) запасів складає 963 тис. куб м/добу.

Не освоєні три ділянки Корбутівського родовища, Коростишівське родовище – законсервоване.

Прогнозні ресурси підземних вод у Житомирській області складають 628,6 тис куб м/добу.

3.5. Лісові ресурси

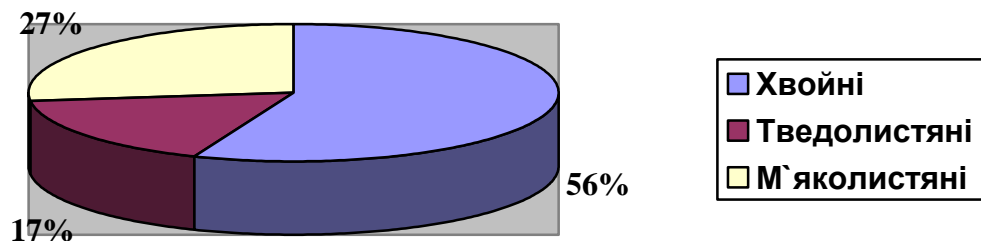
Загальна площа земель лісового фонду області становить 1094,4 тис. га, у тому числі вкрита лісом – 1046,5 тис. га. Лісистість території регіону – 35,2% (четверте місце в державі). Даний показник вищий тільки в Закарпатській, Івано- Франківській та Рівненській областях.

На одного жителя області припадає 0,74 га вкритих лісом земель (по Україні – близько 0,2 га).

У розміщенні лісових ресурсів існує істотна відмінність і в межах області. Найвищу лісистість мають Олевський, Овруцький та Ємільчинський райони, а найнижчу - Брусилівський, Ружинський, Любарський та Черняхівський. Це пояснюється не лише різноманіттям ґрунтових умов, але й антропогенною діяльністю протягом тривалого періоду.

Визначальним у лісовому господарстві є породний склад лісових культур. Як правило, їх головні породи відповідають корінним типам лісу. У породному складі лісового фонду області переважають хвойні – 56%, тверді породи – 17%, м'яколистяні породи - 27%. Решта деревних порід зараховується до основного складу переважно у вигляді домішок. Разом з тим вони відіграють важливе значення у збереженні і поширенні біорізноманіття, сприяють ґрунтоутворним процесам та формуванню різноманітних типів ландшафтів. Загалом у лісах Житомирщини налічується понад 100 видів дерев та чагарників. За останні десятиріччя породний склад лісів поліпшився, зросла частка насаджень із переважанням сосни та дуба.

Породна структура лісового фонду області

Щодо вікової структури лісів області, то вона досить нерівномірна і за висновками науковців, не відповідає вимогам оптимального використання лісових ресурсів. На молодняки припадає 23% площі вкритих лісом, середньовікові насадження – 57%, пристигаючі – 10%, стиглі і перестійні деревостани – 10%. Водночас частка стиглих насаджень, можливих для експлуатації, за нормативними даними повинна становити 15-20%. Така вікова структура лісів є результатом надмірних рубок, великомасштабного лісоосушення у 1950-1970 рр. без подальшого лісгосподарського освоєння, що не забезпечувало розширеного лісокористування.

По загальних запасах деревини ліси Житомирщини займають 2 місце в Україні і складають понад 160 млн. куб.м. при щорічному середньому приросту 3,7 млн. куб.м. Основними лісокористувачами є Житомирське обласне управління лісового та мисливського господарства та Житомирське обласне комунальне агролісгосподарське підприємство «Житомироблагроліс», які мають у підпорядкуванні відповідно 17 держлісгоспів і один природний заповідник, та 24 дочірні підприємства. На обліку цих підприємств знаходиться 958,8 тис. га лісів (88%).

Крім задоволення потреб народного господарства у деревині і продуктах побічного використання, ліси за своїм призначенням і місцерозташуванням виконують також екологічні функції. Враховуючи, що область зазнала значного радіоактивного забруднення, вони залишаються важливим компонентом в загальній системі захисту середовища від радіації. Завдяки високій фільтрації та поглинаючій здатності лісові масиви акумулюють велику кількість радіонуклідів, чим перешкоджають їх розповсюдженню на населені пункти та сільськогосподарські землі.

3.6. Рекреаційні ресурси

На території області налічується 213 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 135,3 тис. га, з яких загальнодержавного значення – 20 (57,9 тис. га), з них: природні заповідники – 2 (51 тис. га), парки пам'ятки садово - паркового мистецтва - 5 (120га), заказники - 10 (6757га), пам'ятки природи - 2 (51 га), ботанічні сади – 1 (35 га); місцевого значення - 193 (77363,89 га), з них: заказники - 137 (77013,26 га), пам'ятки природи – 35 (93,69 га), дендропарки – (14,9 га), парки-пам'ятки садово - паркового мистецтва - 18 (242,04га).

На території Олевського та Овруцького районів розміщується найбільший в Україні за площею Поліський природний заповідник. Його загальна площа – 20,1 тис. га., у тому числі боліт близько 5 тис. га. Найбільш заболочені землі східної та південно - східної частини. У заповіднику

ростуть 603 види рослин, що становлять 30% видів усієї природної флори Українського Полісся.

До пам'яток природи загальнодержавного значення належать такі об'єкти регіону:

болотний масив Білокоровицького держлісгоспу, який регулює рівень ґрунтових вод і водного режиму малих річок, стабілізує мікроклімат прилеглих територій;

низинне сфагново-осокове болото Олевського держлісгоспу, яке є регулятором рівня ґрунтових вод річок басейну р.Уборть;

унікальний заказник, розміщений у зандровій зоні Полісся, що має велике науково-пізнавальне значення;

насадження модрина європейської віком 130 і 170 років у Городницькому лісгоспі на площі 12 га.

Перлиною ландшафтних рекреаційних ресурсів Житомирського Полісся є Словечансько-Овруцький кряж. Абсолютна висота його над рівнем моря 300-320 м. Кряж простягається більше як на 60 км, маючи ширину від 5 км на сході і 14 - 20 км на заході. Його площа становить 750 кв. км.

На території області є ряд природних пам'яток і заповідних місць. Один із них - геологічний заказник «Кам'яне село». Воно розміщене на території Замисловицького лісництва Білокоровицького лісгоспу на схід від села Рудня Замисловицька. Цей заказник має територію 15 га і характеризується виходами на поверхню численних валунів великих і малих розмірів, багато з яких за формою нагадують сільські хати, хліви і клуні.

В Житомирській області створено 147 заказників площею 83,7 тис. га, з них - 10 державного і 137 місцевого значення. До них належать:

Лісовий державний заказник "Туганівський", площа - 186 га. Переданий під охорону Новоград-Волинському спецлісгоспзагонові Новоград-Волинського району. Збереження в природному стані рідкісних, високоботанітетних дубових насаджень насінневого походження на південній границі Полісся і Лісостепу.

Лісовий державний заказник "Поясківський", площа 113 га. Переданий під охорону Білокоровицькому лісгоспзагові Олевського району. Збереження в природному стані цінних вікових деревостанів та комплексу тваринного і рослинного світу, виходів скельних порід та валунів льодовикового періоду, поширення природи і фауни природнім шляхом.

Ботанічний заказник "Городницький" – площа 305 га. Переданий під охорону Новоград - Волинському лісгоспзагу Новоград - Волинського району. Збереження в природному стані насаджень рододендрона жовтого, релікта третинної флори Полісся.

Ландшафтний заказник "Плотниця" – площа 464 га. Переданий під охорону Білокоровицькому лісгоспзагу Олевського району. Болотний масив, який є регулятором водного режиму басейну річки Уборть і рівня ґрунтових вод прилеглих територій. Численні виходи на поверхню Українського кристалічного щита посилюють ландшафтну унікальність урочища. Місце

розселення водоплавних птахів, ондатри, а також росички англійської і середньої, занесених до Червоної книги України.

Загальний зоологічний державний заказник "Казява", площа - 1633 га. Переданий під охорону Новоград-Волинського спецлісгоспзагу Новоград - Волинського району. Територія болота - одне з найбільших в області місць оселення бобрів і ондатри, а також постійних токових глухарів і тетеруків. Гніздується багато видів болотних і водоплавних птахів. Є зарості чорниці і журавлини, цінних видів лікарських рослин.

До пам'яток природи загальнодержавного значення відносяться: урочище «Модрина», урочище «Корнієв»; місцевого значення: урочище «Криниченька», дуб «Велетень», «Скеля Крашевського», скеля «Голова Чацького» та «Флороносні пісковики».

В Житомирській області частка заповідних територій складає 4,5%.

Житомирщина входить до числа тих регіонів України, де найбільша кількість парків - пам'яток садово - паркового мистецтва.

Парки - пам'ятки садово - паркового мистецтва загальнодержавного значення: Верхівнянський, Городницький, Івницький, Новочорторійський, Трощанський.

Парки - пам'ятки садово - паркового мистецтва місцевого значення: Андрушівський, Бондарецький, Високівський, Вільхівський, Грабчаковий ліс, Дворищанський, Демчинський, ім. Кутузова, ім. Міклухо - Маклая, ім. Юрія Гагаріна, Кмитівський, Коростишівський, Овруцький, парк шкіроб'єднання ім. Ілліча, Райгородоцький, Турчинівський, Тютюнниківський, Ушомирський, Червонський, Юліно.

3.7. Проміжні висновки

Грунтовий покрив в області просторово дуже складний і відзначається високим ступенем диференціації величин ґрунтових контурів і великою контрастністю, як в генетичному, так і в агровиробничому відношенні, що значною мірою ускладнює застосування однакових агротехнічних прийомів в одному масиві.

У структурі сільськогосподарських угідь дерново - підзолисті ґрунти займають 42,3%, які мають такі негативні характеристики: кисла реакція ґрунтового розчину, бідність на гумус та валові і легкорозчинні форми поживних речовин, несприятливий водно - повітряний режим. Природна родючість цих ґрунтів низька і потребує вапнування.

Мінерально - сировинна база Житомирської області більш як на третину складається з корисних копалин паливно - енергетичного комплексу (вугілля буре, торф), на половину - із сировини для виробництва будівельних матеріалів (граніти, лабрадорити, габро, перекристалізовані вапняки, камінь та пісок будівельний, цегельно - черепична сировина), решта припадає на руди кольорових та рідкісних металів (берилієві руди з супутнім цинком, молібден), гірничорудні корисні копалини (польовошпатові і п'єзокварцова сировина, каолін та сланці пірофілітові), нерудні корисні копалини для металургії та виробництва скла (кварцити та кварцевий пісок), гірничо-хімічні корисні

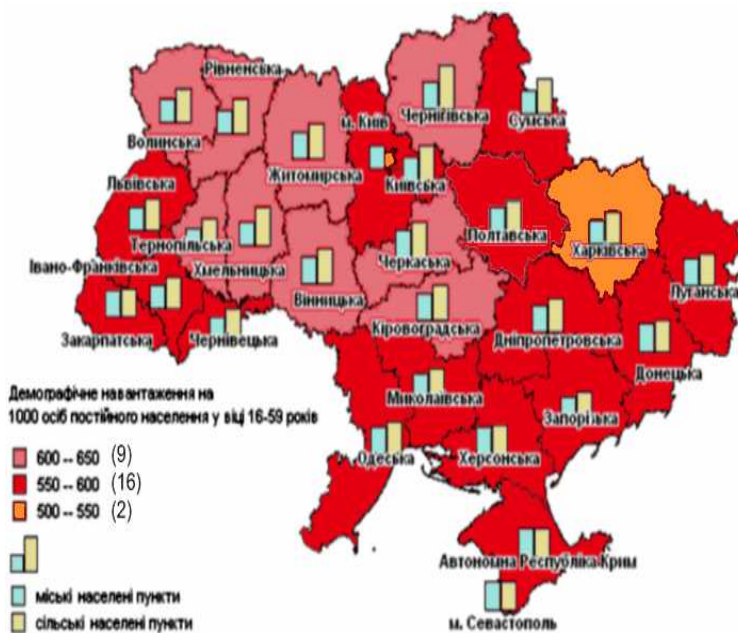
копалини (апатит - ільменітові руди, вапняки, фтор), питні, технічні та мінеральні води.

Територія області має густу гідрографічну мережу. Але незважаючи на це, водні ресурси Житомирщини, порівняно з ресурсами інших областей та середніми показниками по Україні, бідні. Площі, зайняті водними ресурсами, становлять 4,6% від загальної території області.

На одного жителя області припадає 0,74 га вкритих лісом земель (по Україні – близько 0,2 га). За загальними запасами деревини ліси Житомирщини займають 2 місце в Україні і складають понад 160 млн. куб. м.

На території області налічується 213 об'єктів природно - заповідного фонду, частка заповідних територій складає 4,5%.

4. ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ

Житомирська область є однією з середньо заселених українських областей з низькою щільністю населення та низьким рівнем урбанізації.

За чисельністю населення область займає 14 місце серед регіонів України, за щільністю - 23 позицію – 42 особи на 1 кв. км. (щільність населення в Україні - 75,5 особи на 1 кв. км).

Середня очікувана тривалість життя у 2013 році складала 64,00 роки для чоловіків та 75,11 для жінок (у 1989—1990 році — 66,10 та 75,26

відповідно). У порівнянні з 1989 роком у 2013 році середній вік населення зменшився на 1,1 роки і склав 68,70 роки.

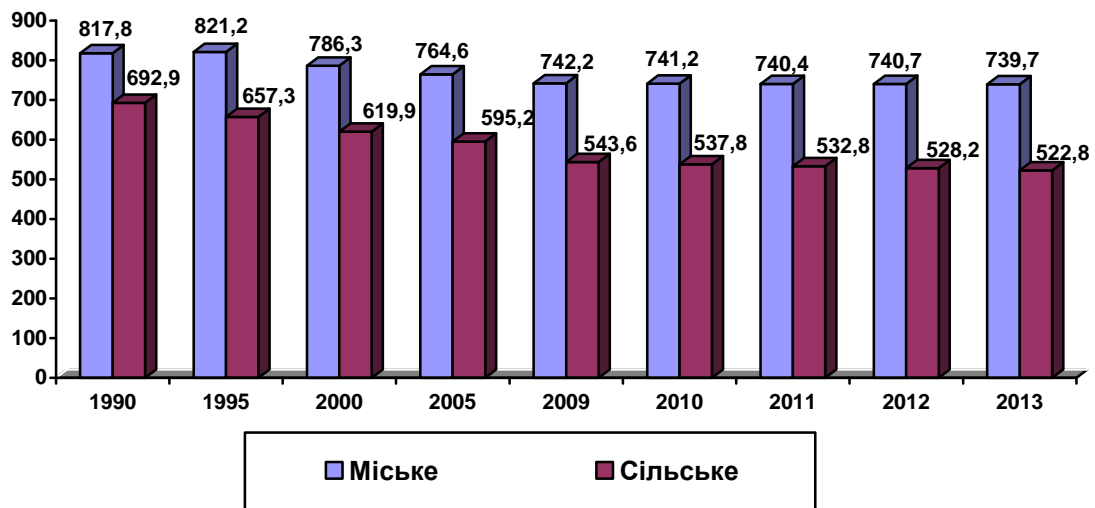
4.1. Чисельність населення

Демографічний розвиток Житомирської області впродовж останніх 20 років характеризується тенденцією до поступового спаду чисельності населення, особливо в сільській місцевості.

Порівняно з підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року кількість наявного населення області за станом на 01.01.2014 зменшилася на 127 тис. осіб або на 9,1%, у тому числі міського населення – на 35,7 тис. осіб або на 4,6%, сільського – на 91,3 тис. осіб або на 14,8%.

Від перепису населення 2001 року щороку кількість населення в області зменшувалась у середньому на 0,75% (в Україні – на 0,7%). Між переписами 1989 і 2001 років щорічне зменшення в середньому становило 0,69% (в Україні – 0,55%).

Динаміка чисельності наявного населення області, тис. осіб

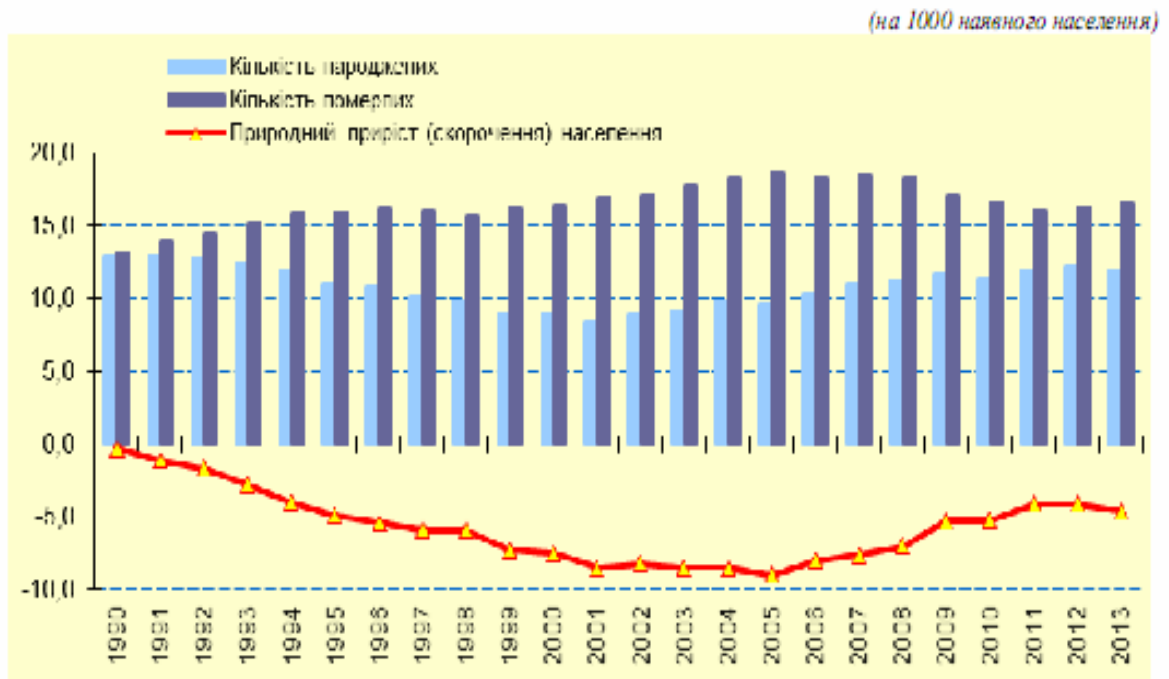

У 2013 році населення області зменшилося на 6,4 тис. осіб, що на 2,1 тис. осіб більше ніж у 2012 році. Зменшення населення пояснюється в першу чергу природними чинниками, а саме: протягом усіх останніх років народжуваність була нижче смертності. Сальдо міграції було також від'ємним, але міграція мала менший вплив на скорочення населення, ніж природні чинники.

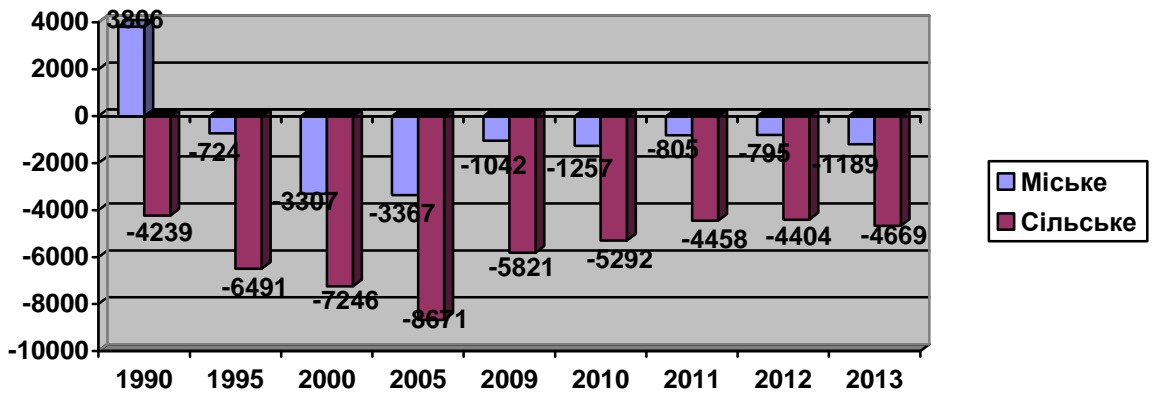
4.2. Природний приріст (скорочення) населення

Темпи природного скорочення населення постійно зростали з 1990 року до 2005 року. Починаючи з 2006 року ці темпи дещо уповільнилися. Природне скорочення населення у 2013 році склало 5858 осіб. Показник абсолютного природного скорочення збільшився на 12,7% відносно 2012 року.

Динаміка природного приросту (скорочення) населення

Природний приріст (скорочення) населення, осіб

Залишилася незмінною чисельність населення на 1 січня 2014 року у порівнянні з відповідною датою попереднього року в Олевському, у Радомишльському районах, містах Коростені, Малині та Новограді-Волинському внаслідок міграційного приросту. В інших районах та містах обласного значення у 2013 році відбулося скорочення населення. Незначний природний приріст, що спостерігається у м. Житомирі в цілому, на демографічну ситуацію не впливає.

Природний приріст, скорочення (-) населення

2013 році сальдо знизилося переважно за рахунок зменшення притоку населення в область.

Природне скорочення населення може мати негативні наслідки для регіонального розвитку: зменшення кількості осіб працездатного віку, зростання демографічного навантаження на працюючого.

Природний приріст (скорочення) населення та його темпи в межах області суттєво різняться між окремими адміністративно - територіальними одиницями.

4.3. Міграція населення

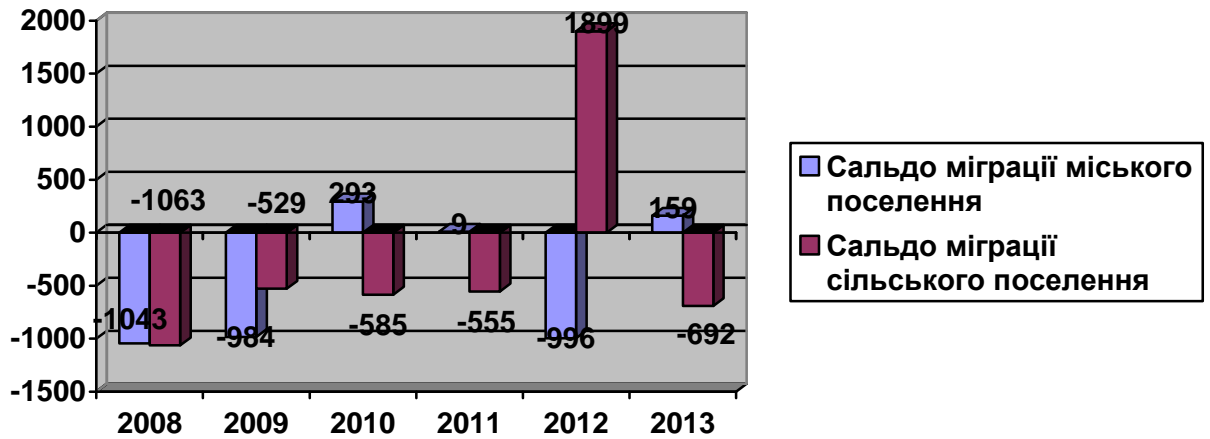
Два потоки міграції – міжрегіональна та міжнародна роблять внесок у міграційне скорочення населення області.

Сальдо міжрегіональної міграції мало тенденцію до покращення у 2012 році, але у

Упродовж 2010, 2011 та 2013 років в межах області в міських поселеннях спостерігалось позитивне сальдо міжрегіональної міграції, у сільській – від’ємне. У 2012 році навпаки позитивне сальдо міграції відмічалось у сільській місцевості, а у міській – негативне.

Міграційний рух населення області, осіб

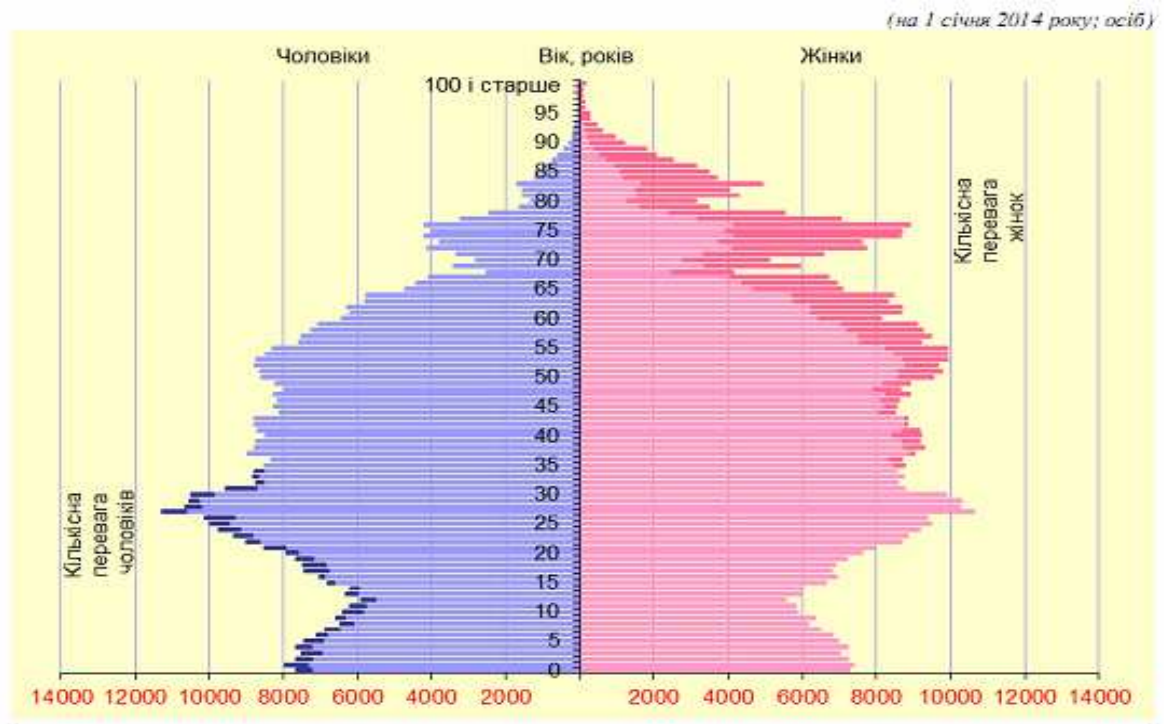

4.4. Розподіл населення за статтю та віком

Статеві-вікова піраміда населення області має дві особливості, на які слід звернути увагу.

По - перше, тут спостерігається розширення діаграми у віковій групі 25-29 років 50-54 роки та у віковій групі 75 років, причому це розширення відбувається більше за рахунок жіночої частини населення. По - друге, статеві-вікова піраміда населення виглядає відносно симетричною у молодших вікових групах.

Розподіл постійного населення за статтю та віком, осіб

Це вказує на те, що різниця між частками чоловічого та жіночого населення у Житомирській області великою мірою пояснюється дисбалансом у старших вікових групах. Найбільше диспропорція між чоловічим населенням і жіночим є помітною у віковій групі старше 70 років, де чоловіків майже вдвічі менше, ніж жінок

За станом на 01.01.2014 середній вік населення Житомирської області становив 40,3 року, при цьому середній вік жінок становив 42,9 року, а чоловіків – 37,3 року. Протягом останніх 5 років спостерігалось повільне зростання середнього віку населення області. При цьому середній вік сільського населення є дещо вищим (41,5 року), ніж міського (39,3 року).

4.5. Демографічне навантаження на населення у віці 16-59 років

Демографічне навантаження на осіб працездатного віку зростало протягом 2008-2012 років, як за рахунок осіб молодшого працездатного віку, так і за рахунок осіб старшого працездатного віку. Реальна кількість працездатного населення є меншою, ніж кількість осіб віком 16-59 років і демографічне навантаження на нього є більшим.

Аналіз демографічного навантаження по районах області показує, що у сільських районах цей показник загалом є вищим ніж у містах обласного значення.

У сільських районах показники демографічного навантаження вищі у категорії навантаження особами як молодшого, так і старшого працездатного віку, що свідчить про зменшення кількості осіб працездатного віку у сільських територіях і додаткові проблеми з утриманням осіб непрацездатного віку.

4.6. Проміжні висновки:

Демографічна ситуація в області є дещо гіршою від середньої по Україні, а тому має ризики для майбутнього розвитку, через прискорене старіння населення, особливо у сільських територіях, зміну статевої структури старших груп населення, зменшення кількості осіб працездатного віку у загальній структурі населення.

Найскладніша демографічна ситуація залишається у сільських районах.

Щільність населення в межах її території є не рівномірною через специфічне розташування та рельєф (південна частина області розташована у межах Лісостепової зони; північна - в зоні Полісся).

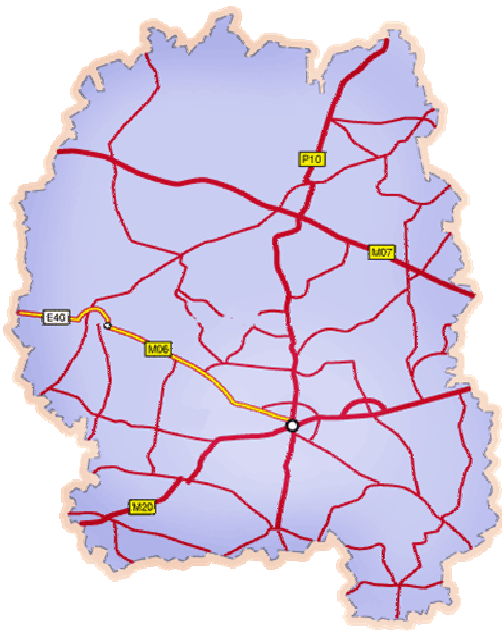
Поряд з тим, тенденція останніх років фіксує певну стабілізацію чисельності населення в окремих територіальних одиницях області, покращення міграційного балансу, проте ця тенденція не стосується усієї території області.

5. ІНФРАСТРУКТУРА

5.1. Загальна характеристика

Житомирська область забезпечена розвиненою мережею транспортних комунікацій, ділянки яких проходять за напрямками міжнародних європейських доріг, сприяють пропуску транзитних транспортних потоків через регіон.

Міжнародні транспортні коридори

Інфраструктура транспортного комплексу складається із споруд та обладнання зовнішнього транспорту (залізничного, автомобільного), мережі зовнішніх транспортних артерій, а також внутрішньо - міської транспортної системи населених пунктів. Залізничний і автомобільний види транспорту забезпечують вантажні і пасажирські перевезення у міжрегіональних і внутрішньо регіональних видах сполучень.

Житомирська область має розгалужену мережу автомобільних доріг (державного та місцевого значення), яка забезпечує вантажні та пасажирські потоки внутрішньодержавні (України), транзитні транспортні потоки (Європи), та внутрішньообласні.

Територією області проходять ділянки автомобільних транспортних коридорів, завантажені переважно транспортними потоками з Центральної Європи (коридор №3) та Південної Європи (коридор №5).

Для забезпечення функціонування транспортних коридорів Концепцією створення та функціонування національної мережі міжнародних транспортних коридорів в Україні, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 04 серпня 1997 р. N821, передбачається створення у межах м. Житомира сухопутного транспортно-складського комплексу для переробки контейнерних та інших вантажів.

Для забезпечення потреб економічного співробітництва України з Республікою Білорусь у межах українсько-білоруського кордону працює пункт пропуску «Виступовичі – Нова Рудня» в Овруцькому районі та «Майдан Копищанський – Глушевичі» в Олевському районі.

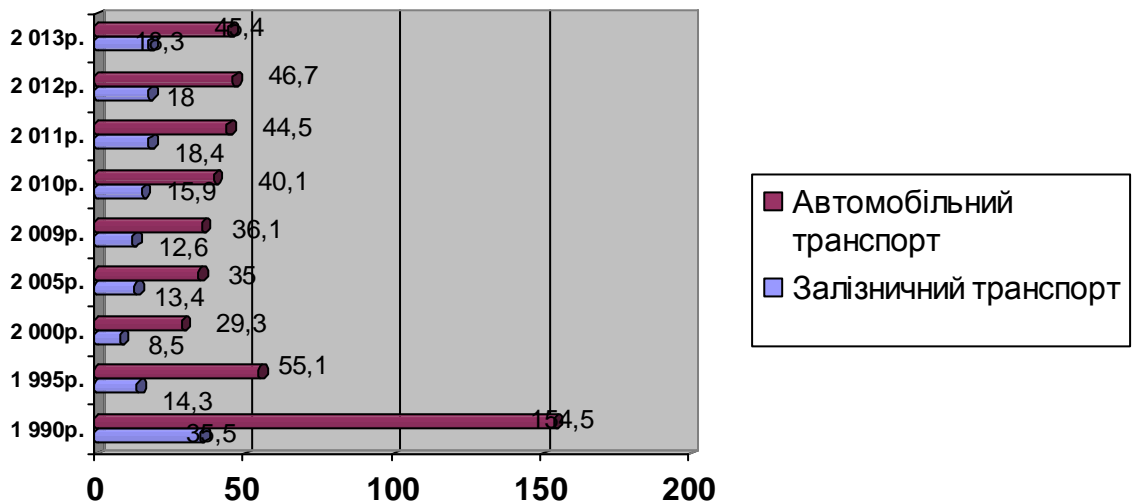
Головними транспортними вузлами області є міста Коростень, Житомир та Бердичів, через які проходять основні міжнародні залізничні і автомобільні магістралі, в яких зосереджені об'єкти різних видів транспорту з обслуговування перевезень пасажирів і вантажів.

Основні автодороги та залізниці проходять майже паралельно, одними коридорами, що, з одного боку, створює конкуренцію перевезенням залізничним та автомобільним транспортом, проте, з іншого боку існують частини території області із малою кількістю доріг і населенні пункти яких слабо зв'язані з рештою території області.

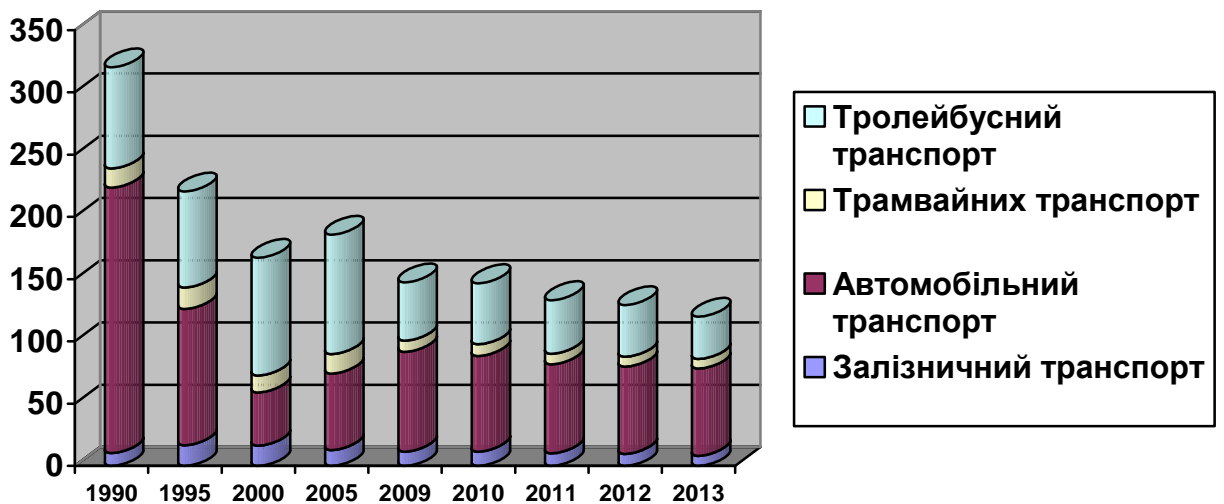
Упродовж останніх років забезпечено стабілізацію основних показників вантажного транспорту області – нарощуються поступово обсяги перевезень вантажів. Щодо пасажирських перевезень, то спостерігається негативна динаміка.

Нижче наведено динаміку обсягів вантажних і пасажирських перевезень і розподіл їх між видами транспорту за ряд років.

Динаміка перевезення вантажів за видами транспорту області, млн. тонн

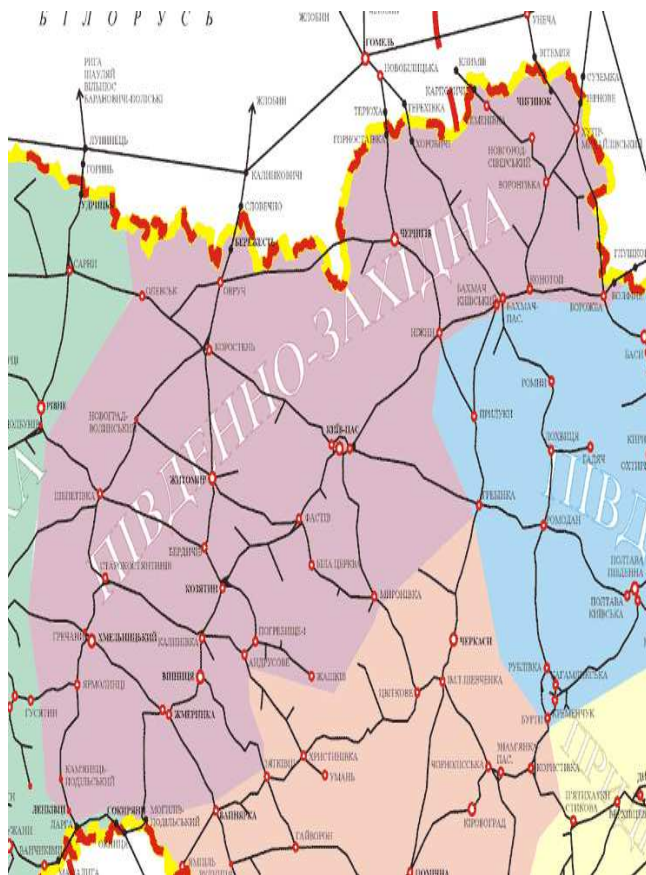
Динаміка перевезення пасажирів в області за видами транспорту, тис. осіб

Характеристика існуючого стану транспортної системи регіону свідчить про наявність середньорозвиненої мережі автомобільних доріг і залізниць. Для освоєння очікуваних обсягів вантажних і пасажирських перевезень на найближчу перспективу, існуючого потенціалу транспортного комплексу в основному достатньо, за умови проведення робіт з його модернізації.

Однією із найгостріших проблем для всіх видів транспорту – є високий рівень зношеності рухомого складу, невідповідність його технічного рівня сучасним вимогам, недостатність обсягів інвестицій, що вкладаються в техніко-технологічну модернізацію і розвиток. Зношеність рухомого складу негативно впливає на кількісні і якісні показники транспорту, безпеку руху, екологічний стан навколишнього середовища, стримує розвиток внутрішніх обсягів перевезень і транзиту.

5.2. Залізничний транспорт

Залізничний транспорт забезпечує вантажні і пасажирські перевезення у дальньому та ближньому сполученні.

Експлуатаційна довжина залізниці загального користування по території області складає 1017 км. Щільність залізничної мережі – 34 км/тис. кв км, що майже на рівні середнього показника по Україні (36 км/тис. кв км).

Територією області проходять двоколіїні електрифіковані залізничні лінії з інтенсивним рухом поїздів:

Здолбунів – Козятин – Фастів – Київ (ділянка у межах області – Миропіль – Бердичів – Чорнорудка – Попільня);

Коростень – Київ (ділянка у межах області Коростень – Малин –

Ірша).

З усіх залізничних ділянок найбільше навантаження припадає на залізничну ділянку – Здолбунів – Козятин – Фастів – Київ, яка працює на межі пропускної спроможності.

Одноколіїні залізничні лінії Коростень – Овруч – Калінковичі, Коростень – Олевськ – Сарни, Коростень – Новоград-Волинський - Шепетівка, Коростень – Житомир – Бердичів, Новоград - Волинський - Житомир – Фастів, Житомир – Коростишів, Білорівніч – Овруч – Вільча забезпечують, головним чином, транспортні зв'язки області з прилеглими областями. Найбільше навантаження має залізнична ділянка Коростень – Новоград-Волинський – Шепетівка та Коростень – Житомир – Бердичів.

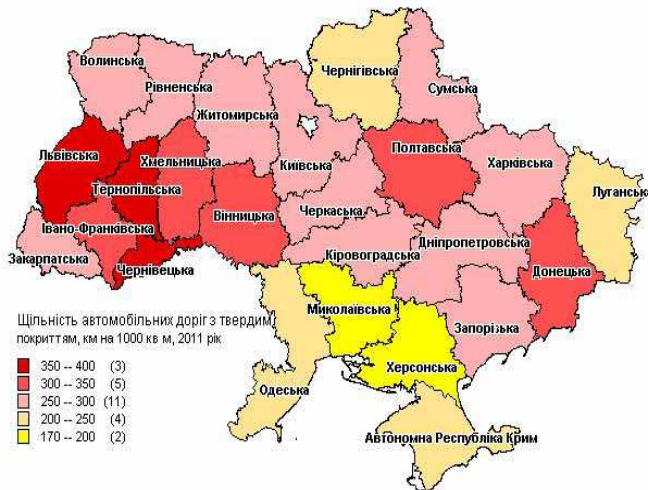
Одноколійна залізнична лінія Коростень – Овруч – Калінковичі є напрямком, що проходять через українсько-білоруський кордон.

5.3. Автомобільні дороги

За станом на 01.01.2014 протяжність автомобільних доріг загального користування Житомирської області становила 8548 км, із них із твердим покриттям - 8338 км, або 97,5% від наявності шляхів.

Дороги державного й місцевого значення забезпечують зв'язки із зарубіжжям та обласними центрами регіонів України.

Щільність автомобільних доріг за регіонами

Основою автодорожньої мережі є дороги державного та місцевого значення. Головне транспортне навантаження приймають дві міжнародні автодороги державного значення.

Міжнародна автомобільна дорога Київ-Чоп (М-06) є складовою міжнародного транспортного коридору: Критський №3 – Краківець – Львів – Рівне – Житомир – Київ; Критський №5 Європа - Азія –

Краківець – Львів - Рівне – Житомир – Київ – Полтава – Харків – Дебальцево – Ізварине. Автомагістраль значно навантажена транзитними, міжобласними, внутрішньообласними транспортними потоками.

Міжнародна автомобільна дорога Київ - Ковель - Ягодин (на Люблін) (М-07) є складовою частиною міжнародної транспортної магістралі категорії «Є» Є373 – Люблін – Ковель – Київ.

Добова інтенсивність руху транспорту на окремих ділянках доріг

Автомобільна дорога	Добова інтенсивність руху транспорту на окремих ділянках, авт/добу
Київ-Чоп (М-06)	14000
Київ-Ковель-Ягодин (М-07)	12000

Мережа існуючих доріг загального користування Житомирської області в цілому дозволяє здійснювати автотранспортне сполучення в регіоні, але технічний стан її потребує проведення значних робіт із реконструкції та капітального ремонту. Окремі ділянки існуючої мережі державних і місцевих доріг проходять безпосередньо територією населених пунктів, що призводить до поєднання автотранспортних потоків міждержавних-транзитних, регіональних і міських, чим порушується однорідність потоку транспорту, підвищується аварійність, знижується швидкість руху, погіршується екологія.

Недостатнє фінансування дорожньої галузі приводить до скорочення обсягів робіт з реконструкції і ремонту доріг.

5.4. Автомобільний транспорт

Автомобільний транспорт відіграє провідну роль у забезпеченні вантажних і пасажирських перевезень.

Перевезення пасажирів і вантажів здійснюється колишніми державними спеціалізованими автопідприємствами, відомчими підприємствами та великою кількістю приватних перевізників. Регулярним автобусним сполученням

охоплено всі міста та 99 % сільських населених пунктів області. 16 населених пунктів не охоплені транспортним сполученням.

Маршрутна мережа формується за конкурсними умовами. Пасажирський транспорт є дотаційним і потребує постійної фінансової підтримки з держбюджету.

5.5. Пункти пропуску через державний кордон

На території області функціонують:

два автомобільних пункти пропуску – «Виступовичі – Нова Рудня» та «Майдан Копищанський – Глушевичі»;

один залізничний пункт пропуску – «Виступовичі – Словечно» та два пункти контролю «Коростень» і «Овруч»;

один повітряний пункт пропуску «Озерне – Житомир».

Усі пункти пропуску мають статус міжнародних.

5.6. Інші види транспорту

Через територію області проходить нафтопровід «Дружба» (Овруцький, Коростенський, Лугинський та Новоград-Волинський райони), два газопроводи Ямал-Торжок-Долина (Овруцький, Коростенський, Ємільчинський, Новоград-Волинський райони), Київ – Дашава (Попільнянський, Ружинський, Бердичівський, Андрушівський, Чуднівський, Любарський райони).

Протяжність газопроводів складає 12861 км, з них 9204 км становлять розподільчі газові мережі, а 3657 км газопроводи - вводи до газифікованих об'єктів.

5.7. Енергопостачання

Електропостачання Житомирської області здійснюється від електростанцій та підстанцій Центральної електроенергетичної системи, розташованих як на території області, так і від зовнішніх джерел електроенергії, зв'язок з якими здійснюється по лінях електропередачі напругою 220-330-750 кВт. Енергосистема області з'єднана по магістральних лінях електропередачі 750 кВт (Київська - Вінниця протяжністю 103 км, ЧАЕС-ХАЕС протяжністю 185 км), а також 4 лінях електропередачі напругою 330 кВт із загальною протяжністю 309 км.

До основних джерел енергорозподілу віднесені 2 підстанції 330 кВт (ПС Житомирська і ПС Лісова) загальною потужністю 1032 МВА, повітряні лінії електропередачі напругою 0,4-110 кВт протяжністю 33962 км, кабельні лінії електропередачі напругою 0,4-10 кВт протяжністю 1452 км, 193 електропідстанції напругою 35-110 кВт загальною потужністю 3656 МВА.

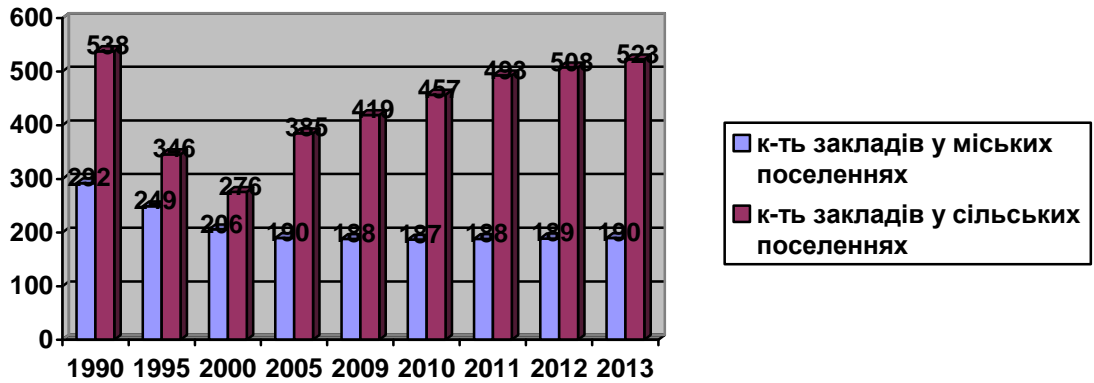
5.8. Освітня інфраструктура

5.8.1. Дошкільна освіта

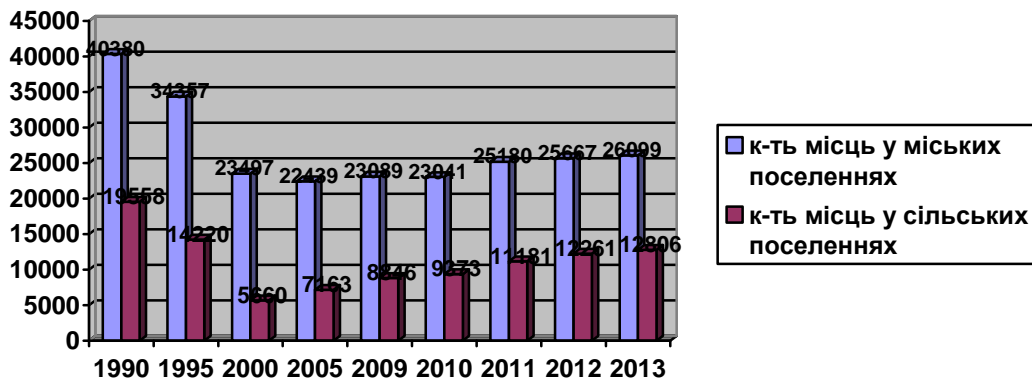
За станом на 01.01.2014 на Житомирщині функціонує 700 (крім того, 13 не працює з різних причин) дошкільних навчальних закладів, у яких виховується

45701 дитина. Показник охоплення дітей дошкільною освітою від 3 до 6 років – 97,7%, 5-річного віку - 100%.

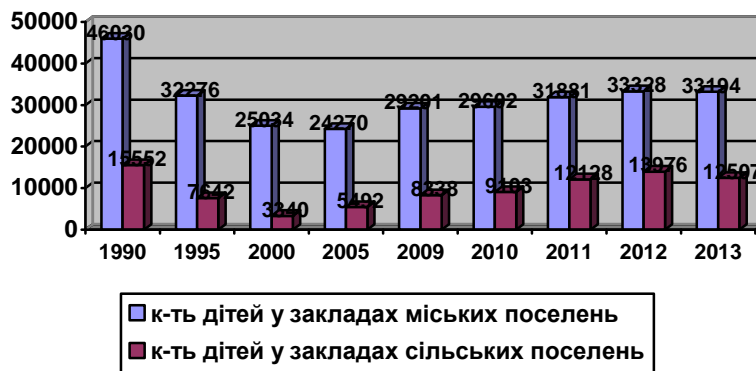
Динаміка кількості дошкільних закладів, одиниць

Динаміка кількості місць у дошкільних закладах, місць

Динаміка кількості дітей у дошкільних закладах, кількість дітей

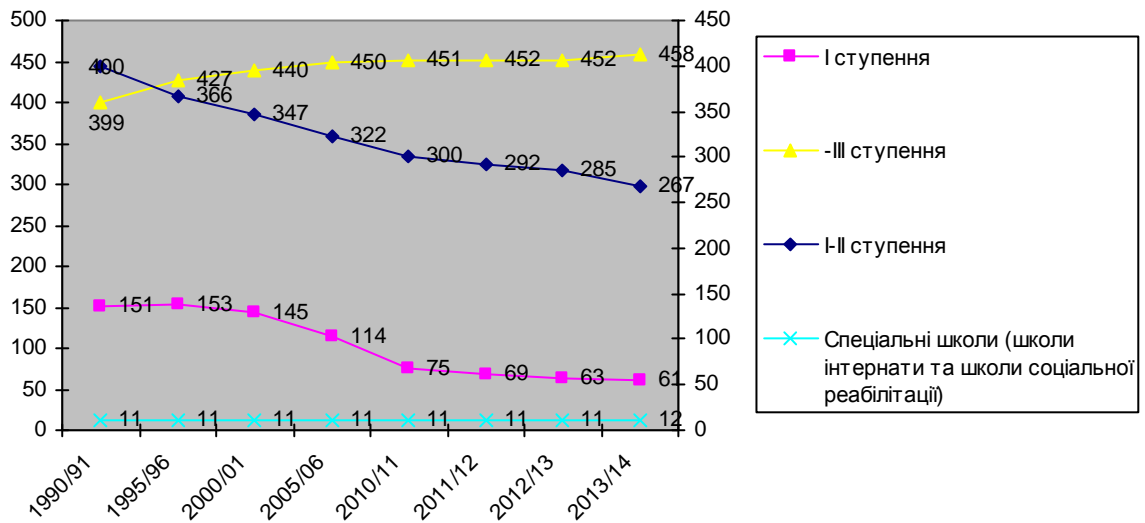
5.8.2. Загальна середня освіта

Загальна середня освіта представлена 805 загальноосвітніми навчальними закладами, в яких навчалася на початок 2013/14 навчального року 129 тис. учнів. За кількістю загальноосвітніх закладів область посідає 9 місце в

Україні, що зумовлено наявністю значної кількості невеликих населених пунктів.

Динаміка кількості денних загальноосвітніх навчальних закладів, одиниць

Динаміка кількості учнів в денних загальноосвітніх навчальних закладах, тис. осіб

5.8.3. Професійно - технічна освіта

Система професійно-технічної освіти Житомирської області охоплює 29 професійно-технічних навчальних закладів, в яких щороку навчається понад 10 тис. учнів з робітничих професій та спеціальностей за освітньо-кваліфікаційним рівнем “молодший спеціаліст”. 62% учнів одночасно із професією здобувають повну загальну середню освіту, 3% - підвищують кваліфікацію.

Питома вага професійно-технічних навчальних закладів Житомирщини в Україні складає 3%; учнів, які в них навчаються, – 2,7%.

Динамічні показники навчання учнів у професійно технічних навчальних закладах, осіб

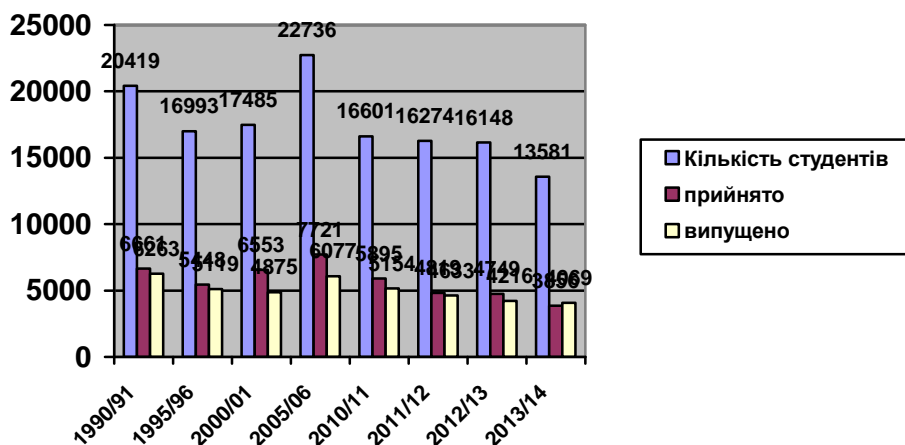

За період 2006 – 2013 рр. намітилася тенденція зменшення кількості учнів у професійно технічних закладах області та кількості підготовлених ними кваліфікованих робітників.

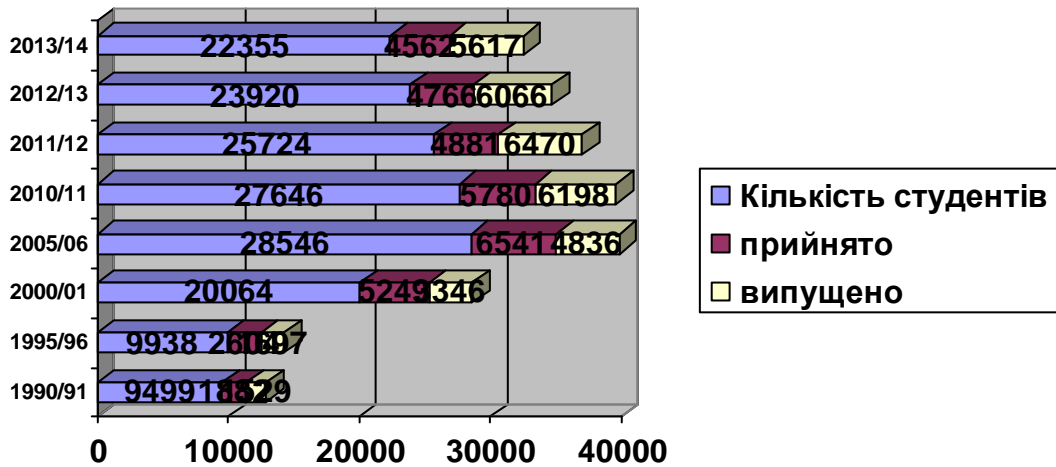
5.8.4. Вища освіта

Вищі навчальні заклади Житомирщини забезпечують фундаментальну наукову, професійну та практичну підготовку спеціалістів різних освітньо - кваліфікаційних рівнів. На початок 2013/14 навчального року в області нараховувалося 20 вищих навчальних закладів, у тому числі 4 заклади III-IV рівня акредитації. В цих закладах навчалось 35,9 тис. студентів, у тому числі 22,4 тис. у закладах III-IV рівнів акредитації. У порівнянні з попереднім навчальним роком чисельність студентів скоротилася на 4,1 тис. осіб.

Динамічні показники прийняття та випуску студентів у вищих навчальних закладах I-II рівнів акредитації, осіб

Динамічні показники прийняття та випуску студентів у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, осіб.

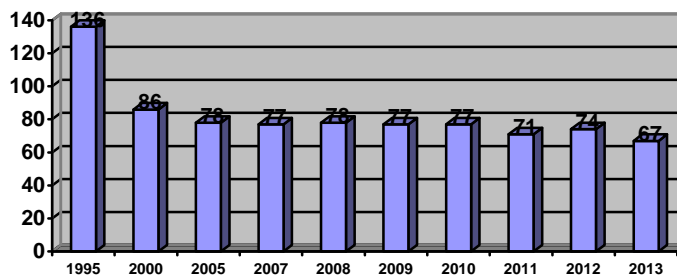

У 2013 році до вищих навчальних закладів прийнято 8,4 тис. студентів, випущено закладами 9,7 тис. фахівців. У порівнянні з попереднім роком кількість прийнятих студентів зменшилася на 1,1 тис. а випущених – на 0,6 тис. осіб.

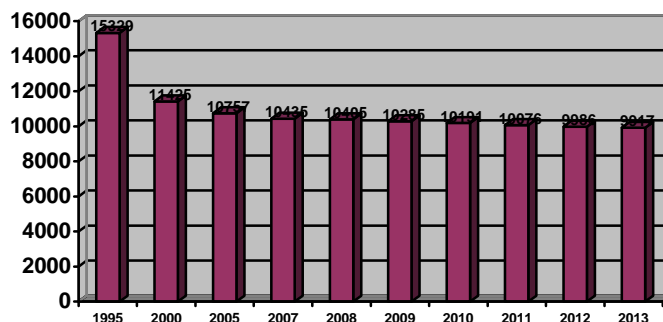
5.9. Охорона здоров'я

За період з 1995 року в області проводилася цілеспрямована робота щодо оптимізації мережі лікарняних закладів. Мережа закладів, які мають в своєму складі стаціонари, скоротилася з 136 у 1995 році до 67 установ у 2013 році.

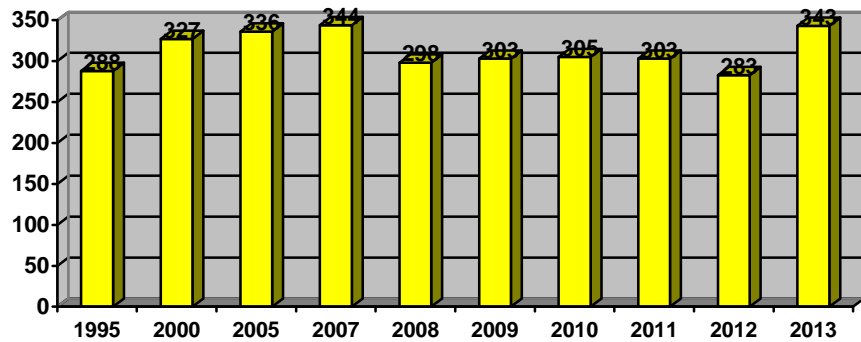
Динаміка кількості лікарняних закладів, одиниць

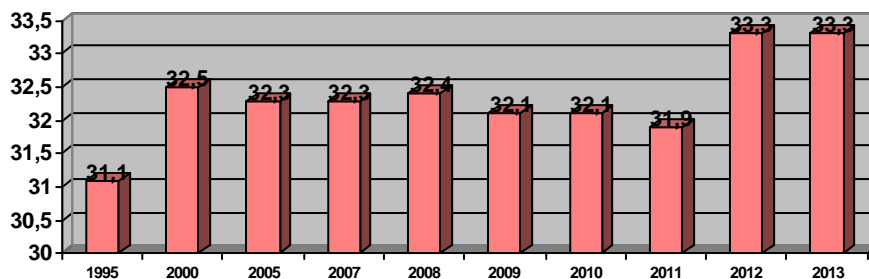
Динаміка кількості лікарняних ліжок, одиниць

Динаміка кількості лікарських амбулаторно - поліклінічних закладів, одиниць

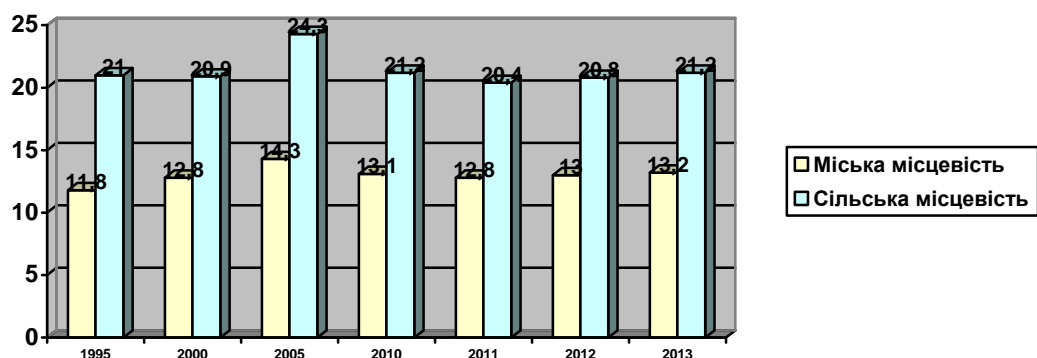
Динаміка планової ємності амбулаторно - поліклінічних закладів, тис. відвідувань за зміну

Скорочення кількості лікувальних закладів, які мають лікарняні ліжка цілодобового перебування відбулося за рахунок реорганізації дільничних лікарень в амбулаторії загальної практики-сімейної медицини, що дало можливість забезпечити оптимізацію ліжкового фонду в області. Широко стали використовуватися стаціонарозамінні форми надання медичної допомоги населенню – денні стаціонари та стаціонари вдома.

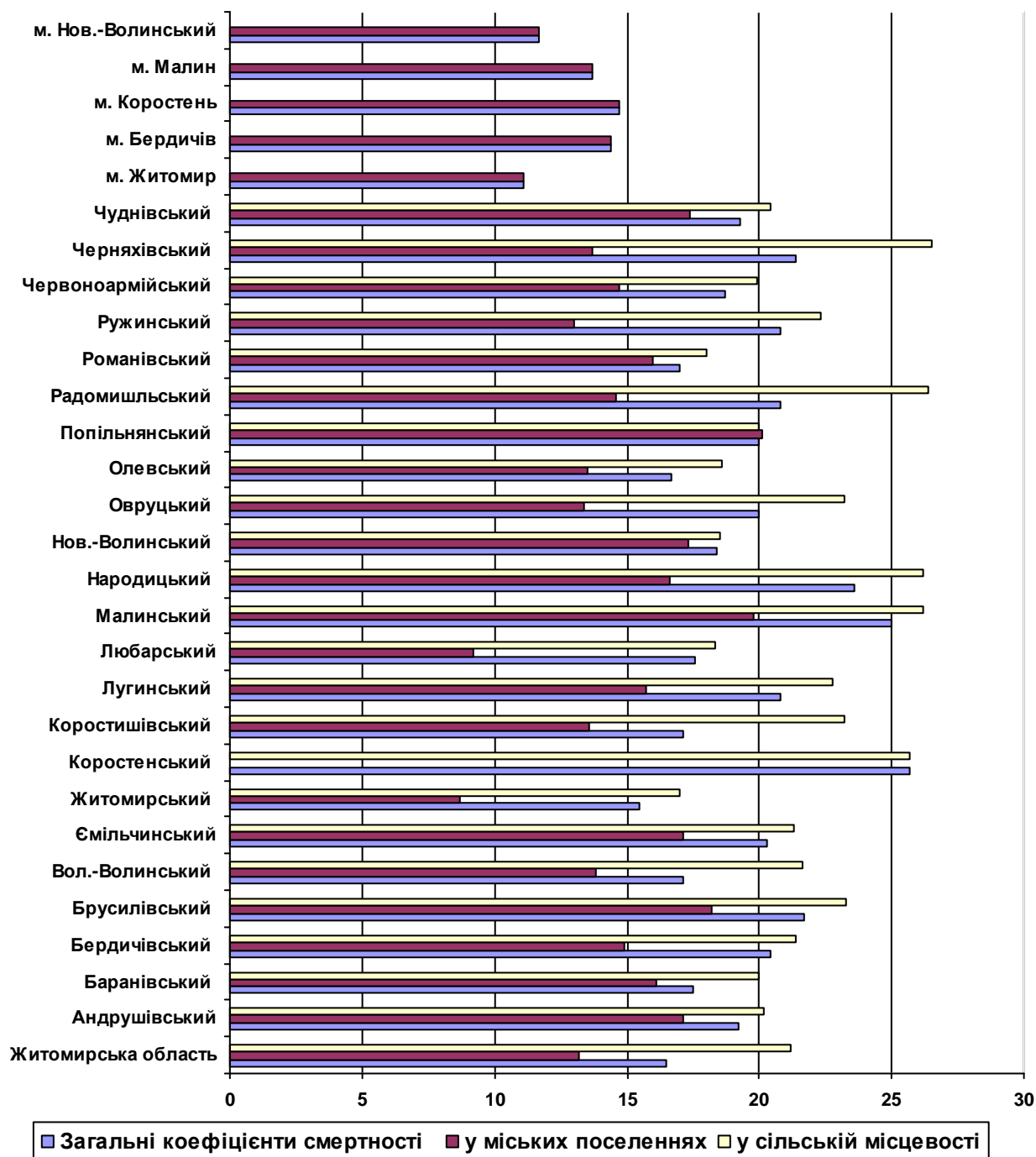
Загальне число лікарняних ліжок з 1995 по 2013рр. було зменшено з 15329 до 9917, забезпеченість їх зменшилася із 104,4 до 78,5 ліжок на 10 тисяч населення .

Динаміка загального коефіцієнта смертності населення в області, на 1000 наявного населення

Незважаючи на зниження та стабілізацію показників смертності в області в окремих районах цей показник є значно вищий ніж середньообласний 16,5 за 2013 рік)

Загальні коефіцієнти смертності населення за містами та районами у 2013 році, на 1000 наявного населення

Також спостерігається коливання показника смертності сільського та міського населення.

Смертність сільського населення перевищує смертність міського населення в 1,6 рази, що насамперед спричинено віковою структурою сільського населення та віддаленістю до висококваліфікованої медичної допомоги.

Кількість інвалідів у розрахунку на 1000 населення (за даними Пенсійного фонду)

Найменування району, міста	Роки			
	2002	2007	2012	2013
Житомирська область	63	61	65,5	66,7
Андрушівський	67	62	64,7	65,8
Баранівський	78	70	74,5	75,3
Бердичівський*	58	54	X	X
Брусилівський	63	54	57,8	56,9
Володарсько-Волинський	57	55	61,8	63,5
Ємільчинський	62	55	56,3	58
Житомирський	52	51	53,2	53,9
Коростенський*	69	64	X	X
Коростишівський	68	67	89,5	92,3
Лугинський	65	60	62,4	62,4
Любарський	56	54	60,4	62,9
Малинський*	67	62	X	X
Народицький	67	59	59,4	58,8
Новоград-Волинський*	64	56	X	X
Овруцький	69	64	69,6	71,2
Олевський	62	58	67,9	68,8
Попільнянський	54	48	51,1	51,5
Радомишльський	72	64	63,5	67,5
Романівський	62	60	63,1	64,5
Ружинський	60	58	63,3	66,0
Червоноармійський	55	51	52,3	53,4
Черняхівський	57	59	64,8	66,0
Чуднівський	54	54	60,6	62,0
м. Житомир	62	63	65,2	66,6
м. Бердичів	54	59	63,3	64,7
м. Коростень	90	89	86,5	87,4
м. Малин	X	X	65,1	65,4
м. Новоград-Волинський	66	64	60,1	61,3

*Дані враховано по місту

Інвалідність населення з 2002 по 2007 рік мала тенденцію до зниження, у наступні роки – до зростання. У цілому ряді районів цей показник залишається значно вищим ніж середній по області.

Захворюваність за класами хвороб, кількість уперше в житті зареєстрованих випадків захворювань на 100 тис. населення*

Назва захворювання	Роки								
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Усі захворювання, у тому числі	65067,7	62327,8	63762,1	63510,4	66970,1	68172,5	63507,7	62074,1	61986,9
деякі інфекційні та паразитарні хвороби	3639,4	3504,2	3527,3	3485,7	3347,9	3111,8	2841,8	3005,1	2776,5
новоутворення	718,0	755,1	750,3	764,3	777,0	801,6	800,0	818,4	830,2
хвороби крові та кровотворних органів та окремі порушення із залученням імунного механізму	513,3	562,0	589,5	635,2	637,4	681,1	625,3	657,7	606,6
хвороби ендокринної системи, розладу харчування та порушення обміну речовин **	1183,6	1176,8	1212,1	1053,9	1126,4	1097,6	1060,3	1088,5	967,0

Назва захворювання	Роки								
	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
розлади психіки та поведінки	605,9	683,6	692,4	671,7	623,3	602,8	599,0	534,1	571,3
хвороби нервової системи	1052,7	1109,4	1106,1	1085,3	1062,0	1093,4	1025,0	979,0	1004,6
хвороби ока та його придаткового апарату***	2436,1	2456,8	2473,2	2504,1	2540,8	2597,7	2615,9	2459,2	2289,2
хвороби вуха та соскоподібного відростка	1502,2	1456,2	1578,0	1515,6	1411,4	1475,2	1405,9	1387,5	1488,3
хвороби системи кровообігу	6382,4	2466,5	2744,7	3097,2	3169,0	3347,8	3461,0	3574,8	3724,1
хвороби органів дихання	25991,2	26063,3	27080,8	27005,4	30766,3	31637,3	28189,2	26896,2	27512,6
хвороби органів травлення	2700,9	2509,6	2729,8	2731,3	2965,5	2839,4	2860,7	2806,3	2615,2
хвороби шкіри та підшкірної клітковини	3238,2	3388,9	3557,2	3543,0	3474,3	3544,4	3339,3	3571,3	3349,8
хвороби кістково-м'язової системи і сполучної тканини	2187,6	2129,4	1961,4	1975,4	1976,3	1920,5	1859,1	1822,1	1730,7
Хвороби сечостатевої системи	6348,9	6754,0	5972,9	5750,3	5729,1	5434,3	5157,8	5124,1	4955,8
вагітність, пологи та післяпологовий період****	6427,4	6943,1	7036,5	6648,7	6221,2	6156,4	5842,9	5858,5	5906,8
уроджені аномалії (вади розвитку), деформації та хромосомні порушення	145,5	91,2	100,2	100,6	113,6	115,4	117,5	120,1	113,5
травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин	4222,8	5109,8	5524,0	5573,3	5331,1	5988,8	5800,7	5509,3	5737,0

Дані наведено по закладах, що перебувають у сфері управління Міністерства охорони здоров'я України.

**Згідно з МКХ–10 гіперплазія щитовидної залози I–II ступенів трактується як дифузний зоб I ступеня і, починаючи з 1999 року, обліковується у класі хвороб ендокринної системи, розладу харчування та порушення обміну речовин.

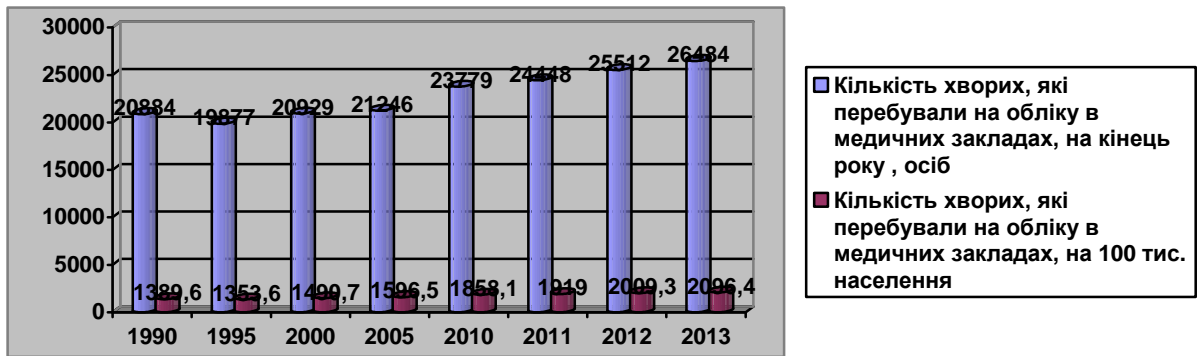
***Згідно з МКХ–10, починаючи з 1999 року, з класу хвороб нервової системи і органів чуття вилучені і сформовані в окремі класи хвороби ока та його придаткового апарату і хвороби вуха та соскоподібного відростка.

****На 100 тис. жінок фертильного віку (15–49 років).

Тенденція до зростання рівня захворюваності серед населення викликана рядом причин: старінням населення, впливом навколишнього середовища, спадковістю, споживчим ставленням до власного здоров'я (відсутня відповідальність до його збереження та зміцнення), доступністю медичної допомоги.

Також відмічається зростання показника захворюваності на хвороби серцево-судинної системи, онкологічні захворювання, травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин, які відіграють провідну роль у формуванні показників смертності.

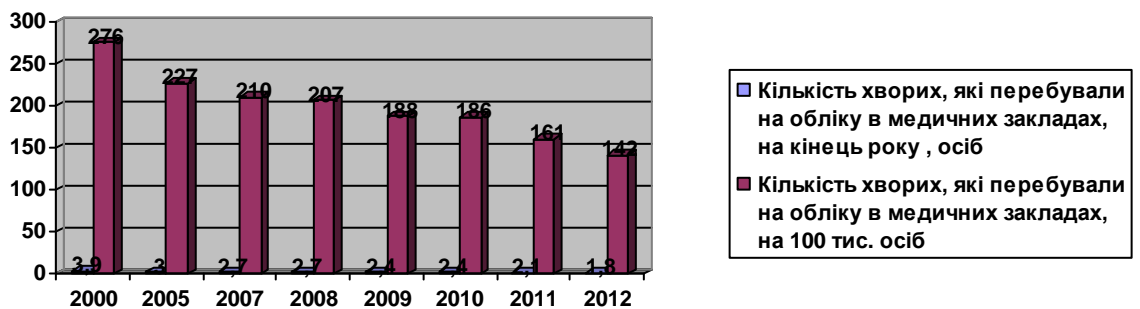
Поширеність захворюваності на злоякісні новоутворення, осіб

З 1995 року намітилася тенденція зростання захворюваності на злоякісні новоутворення. Зокрема, кількість хворих, які перебували на обліку у медичних закладах, зросла за 18 років на 6,6 тис осіб і на 2013 рік становила 26,5 тис. осіб.

Упродовж дванадцяти років відмічається стабільне зниження показника захворюваності на туберкульоз на 100 тис. населення.

Поширеність захворюваності на активний туберкульоз, осіб

Зниження показника захворюваності на туберкульоз на 61% досягнуто завдяки активному виявленню бактеріоносіїв, проведенню профілактичних оглядів населення, підвищенню рівня санітарно – освітньої роботи серед населення області, впровадження сучасних методів діагностики та ефективних методів лікування туберкульозу.

5.10. Культура

Житомирщина володіє розвинутою мережею установ культури, має велику культурну спадщину.

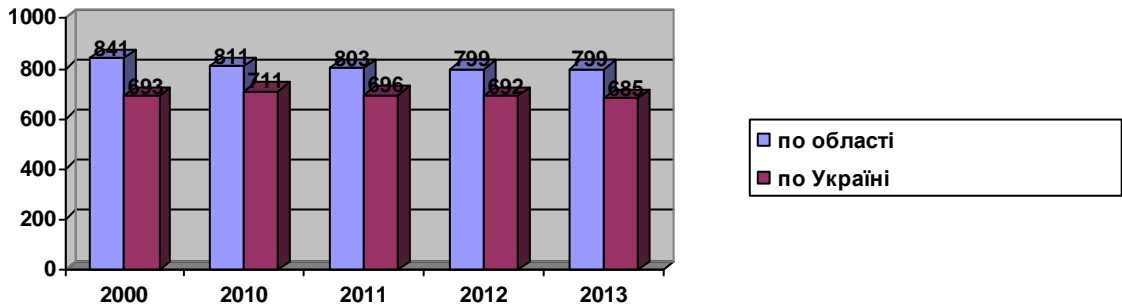
В області діє 2 театри та 3 концертних організації. Важливе значення в розвитку культурного життя області належить музеям, яких на Житомирщині налічується 18. На державний облік взято 6645 нерухомих пам'яток історії та культури, з них 1924 – археології, 4641 – історії, 80 – монументального мистецтва.

Мережа установ культури клубного типу складається з 1088 клубів та будинків культури загальною місткістю 247,7 тис. місць. Населення області обслуговує 930 масових та універсальних бібліотек, у тому числі 796 у

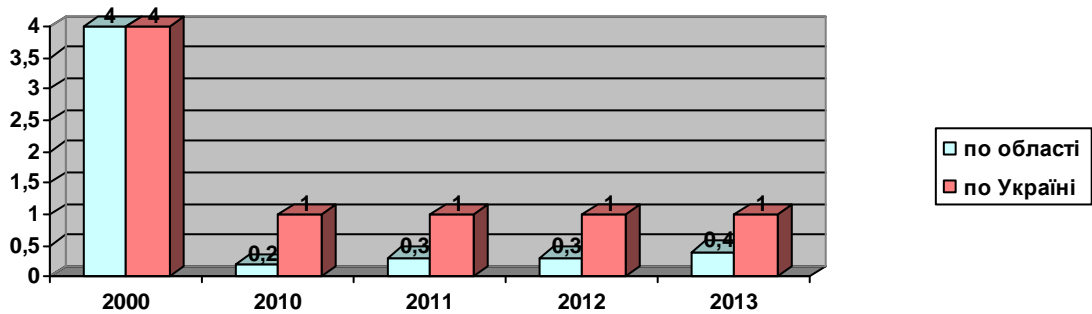

сільській місцевості, що складає майже 5% від загальної кількості зазначених установ України.

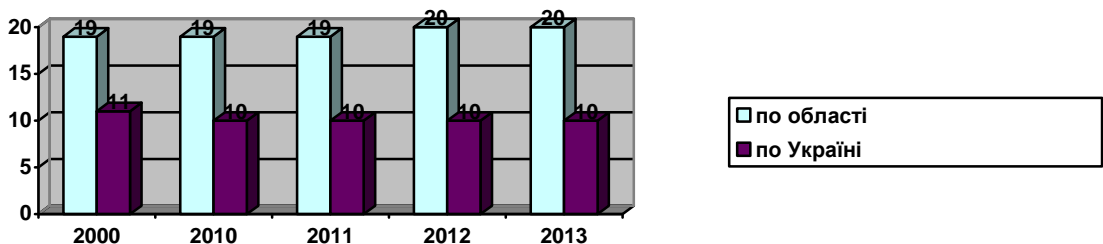
Динаміка бібліотечного фонду, кількість примірників на 100 осіб населення

Динаміка кількості місць для глядачів у залах для демонстрування фільмів, кількість на 100 осіб населення

Динаміка кількості місць у клубних закладах, кількість на 100 осіб населення

Область краще, ніж у середньому по Україні забезпечена у розрахунку на 100 осіб населення кількістю примірників бібліотечного фонду та місць у клубних закладах. Показник забезпеченості місцями у клубних закладах вищий від середнього по Україні у 2 рази, і у 2013 році склав 20 місць на 100 осіб. Рівень забезпеченості населення області закладами культурної інфраструктури показав нерівномірність їх розміщення по території області.

5.11. Спорт

В області функціонує 32 стадіони, 1284 спортивні майданчики, 311 футбольних полів, 270 стрілецьких тирів, 9 плавальних басейнів, 515 спортивних залів площею 162 кв.м, 431 майданчик з тренажерним

обладнанням, 503 приміщення для фізкультурно-оздоровчих занять, 2 споруди зі штучним льодом.

До фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи залучено 100 тис. осіб, що становить майже 12% населення області.

На території області кількість осіб, що займаються всіма видами спорту становить 28022, у тому числі у дитячо-юнацьких спортивних школах, спеціалізованих дитячо-юнацьких школах олімпійського резерву та школах вищої спортивної майстерності - 15412 осіб.

Основні показники фізкультурно-оздоровчої та спортивної роботи в області у 2012-2013 роках

Показники	Станом на 01.01.2013	Станом на 01.01.2014	+/-	%
Кількість підприємств, установ, організацій, навчальних закладів, що проводять фізкультурно-оздоровчу роботу	2260	2284	+24	1,06
Кількість осіб, що займаються всіма видами фізкультурно-оздоровчої роботи	94833	100099	+5266	5,55
Кількість осіб, що займаються всіма видами спорту	27362	28022	+660	2,41
Кількість видів спорту, що розвивається у регіоні	60	63	+3	5,00
Кількість штатних працівників галузі	2073	2198	+125	6,03
Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл	50	50	0	0
Кількість клубів (суб'єктів господарювання) що проводять фізкультурно-оздоровчу роботу	72	74	+2	2,78
Фінансування галузі фізичної культури і спорту (тис.грн)	62205,7	71781,0	+9575,3	15,39

5.12. Проміжні висновки

Житомирська область забезпечена розвиненою мережею транспортних комунікацій, ділянки яких проходять за напрямками міжнародних європейських доріг, сприяють пропуску транзитних транспортних потоків через регіон, що обумовлює його стратегічне значення у розвитку економіки країни.

Мережа існуючих місцевих доріг в цілому дозволяє здійснювати автотранспортне сполучення в регіоні, але їх технічний стан потребує проведення значних робіт із поточного та капітального ремонту.

Однією із найгостріших проблем транспорту є високий рівень зношеності рухомого складу, невідповідність їх технічного рівня сучасним вимогам, недостатність обсягів інвестицій, що вкладаються в техніко-технологічну модернізацію і розвиток.

До позитивних тенденцій у сфері освіти слід віднести зростання чистого показника охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3-5 років (з 56,5 у 2004 році до 86,9% у 2013 році). Досягнутий рівень показника є вищим за середньоукраїнський показник, який у 2013 році склав 81,3%.

Незважаючи на досить добрий рівень розвитку галузі освіти в області проблемними питаннями залишаються:

територіальна диференціація наповнюваності об'єктів дошкільної та загальної середньої освіти;

недостатній рівень оснащення матеріально - технічної бази навчальних закладів, перепрофілювання ПТУ на випуск професій на які значно зріс попит;

Скорочення кількості лікувальних закладів, які мають лікарняні ліжка цілодобового перебування, відбулося за рахунок реорганізації дільничних лікарень в амбулаторії загальної практики-сімейної медицини, що дало можливість забезпечити оптимізацію ліжкового фонду в області. Широко стали використовуватися стаціонарозамінні форми надання медичної допомоги населенню – денні стаціонари та стаціонари вдома, які забезпечили своєчасне та якісне надання медичної допомоги.

Незважаючи на відносну стабілізацію показників смертності в області у цілому ряді районів цей показник є значно вищий ніж середньообласний. Смертність сільського населення перевищує смертність міського населення в 1,6 раза, що насамперед спричинено віковою структурою та міграцією сільського населення. Також відмічається зростання показника захворюваності на хвороби серцево-судинної системи, онкологічні захворювання, травми, отруєння та деякі інші наслідки дії зовнішніх причин, які впливають на загальний показник смертності.

Тенденція до зростання рівня захворюваності населення викликана рядом причин: старінням населення, впливом навколишнього середовища, спадковістю, споживчим ставленням до власного здоров'я (відсутня відповідальність до його збереження та зміцнення), доступністю медичної допомоги.

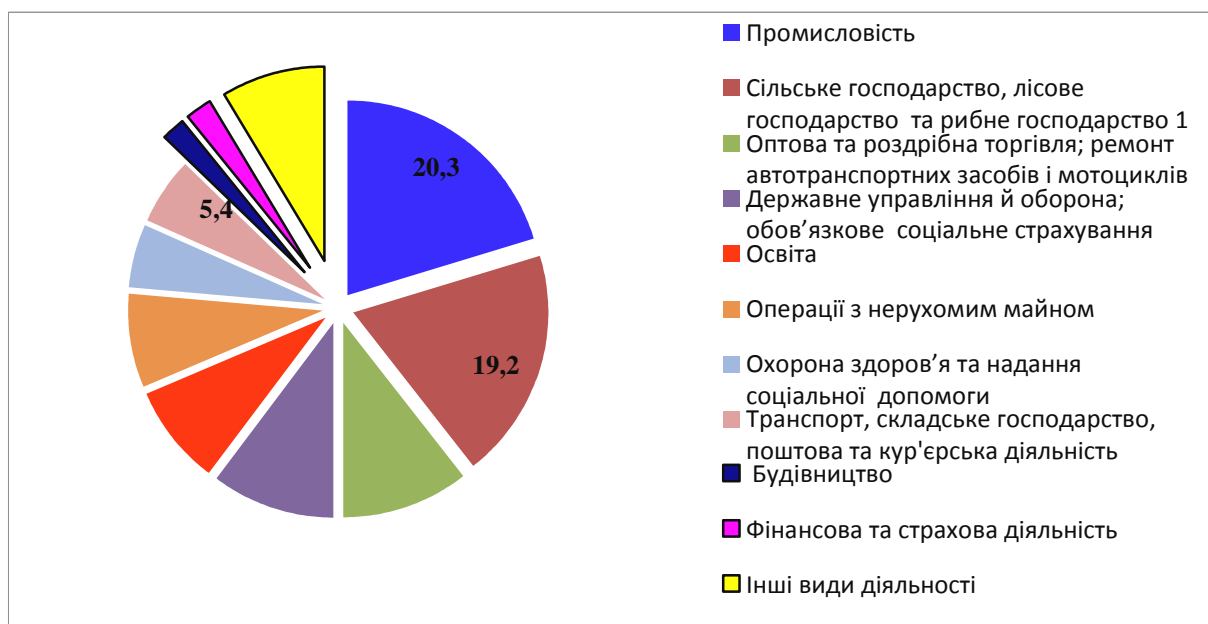
6. ГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС ОБЛАСТІ

6.1. Структура регіональної економіки

Розвиток економіки області в 2005–2012 роках, окрім 2009 року, мав переважно позитивну динаміку.

У 2013 році ВРП області порівняно з 2012 роком за попередніми розрахунками зріс на 5,1%.

Галузева структура валової доданої вартості області за 2012 рік, відсотків

Більше половини (55,1%) обсягу ВДВ Житомирщини створюється у процесі виробництва послуг. Серед видів економічної діяльності сфери послуг вагому частку у структурі доданої вартості мають такі: оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (10,6%), державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування (10,1%), освіта (8,4%), операції з нерухомим майном (7,7%), охорона здоров'я та надання соціальної допомоги (5,5%), транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (5,4%).

Значну роль у формуванні додатково створеної вартості у процесі виробництва товарів та послуг в області відіграють промисловість та сільське господарство. Так, у 2012 році у загальному обсязі ВДВ Житомирщини частка промисловості склала 22,7% (при цьому у структурі промисловості питома вага ВДВ переробної галузі становила 58%, добувної – 31%). Частка сільського, лісового та рибного господарства у загальному обсязі ВДВ – 19,2% – що у 2 рази більше, ніж по Україні (9,0%).

Структура економіки області демонструє значну залежність її від сільського господарства – сектору, який має низький потенціал для створення нових робочих місць та невисоку заробітну плату.

6.2. Промисловий потенціал

Промислове виробництво в області на початку 2000-х років відзначалося розвитком внутрішнього ринку промислової продукції та зростанням обсягу продукції у експортоорієнтованих галузях.

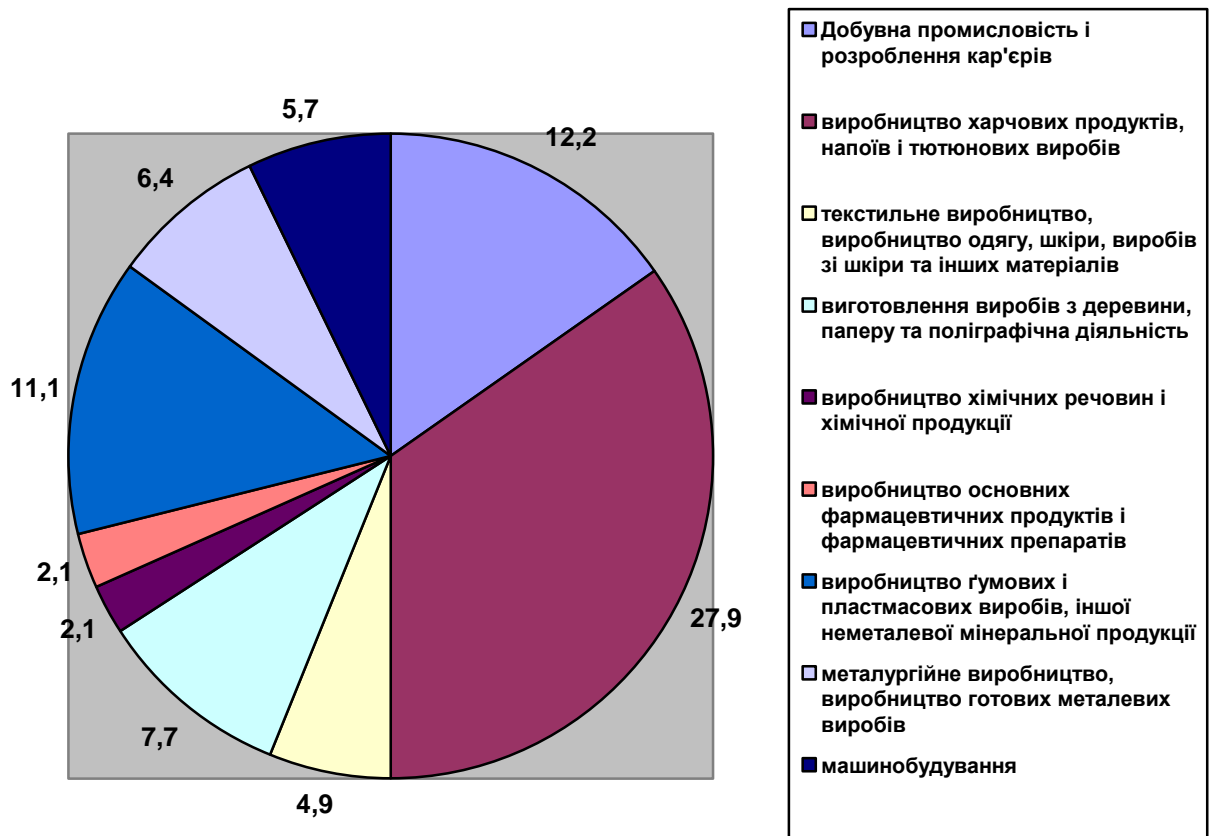
Зокрема, у 2001-2008 роках щороку забезпечувалося зростання виробництва промислової продукції в середньому на 11,5%.

Позитивна динаміка у промисловості здебільшого забезпечувалася нарощуванням виробництва продукції проміжного споживання. У той же час, галузі, що виробляють продукцію кінцевого споживання, починаючи з серпня 2008 року різко знизили обсяги виробництва. Як результат, індекс виробництва продукції підприємств машинобудування скоротився із 145% у січні - липні до 118,6% за підсумками 2008 року, металургії та готових металевих виробів із 135,7% до 109,6% відповідно. У 2009 році скорочення в даних галузях до попереднього року склало 45,4% та 21,8% та у цілому по промисловості області 20,7% (по Україні – на 21,9%).

З 2010 року промисловість області почала демонструвати поступове відновлення та нарощування виробництва.

У 2010-2013 роках щорічне зростання виробництва забезпечили майже усі галузі промисловості. Ця динаміка виявилася достатньою аби досягнути докризового рівня виробництва промислової продукції 2008 року.

Структура реалізованої промислової продукції за основними видами діяльності за 2013 рік, відсотків до загального обсягу

У загальній структурі реалізації промислової продукції області найбільша частка припадає на харчову промисловість (27,9%), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (15,5%), добувну промисловість і розроблення кар'єрів (12,2%), виробництво гумових і пластмасових виробів, іншої неметалевої мінеральної продукції (11,1%), виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічну діяльність (7,7%) ряд інших напрямів діяльності.

Водночас проведений міжобласний порівняльний аналіз реалізованої промислової продукції вказує на те, що за промисловим потенціалом Житомирська область в масштабах всієї України поступається 17 регіонам, і обсяг реалізованої продукції в загальній структурі України складає 1,4%. При цьому внесок підприємств області у поставки окремих галузей значно вагоміший, адже промисловість Житомирщини випускає широкий асортимент продукції, частка якої в обсягах виробництва країни залишається суттєвою.

Питома вага області у виробництві окремих видів промислової продукції в Україні у 2013 році, відсотків

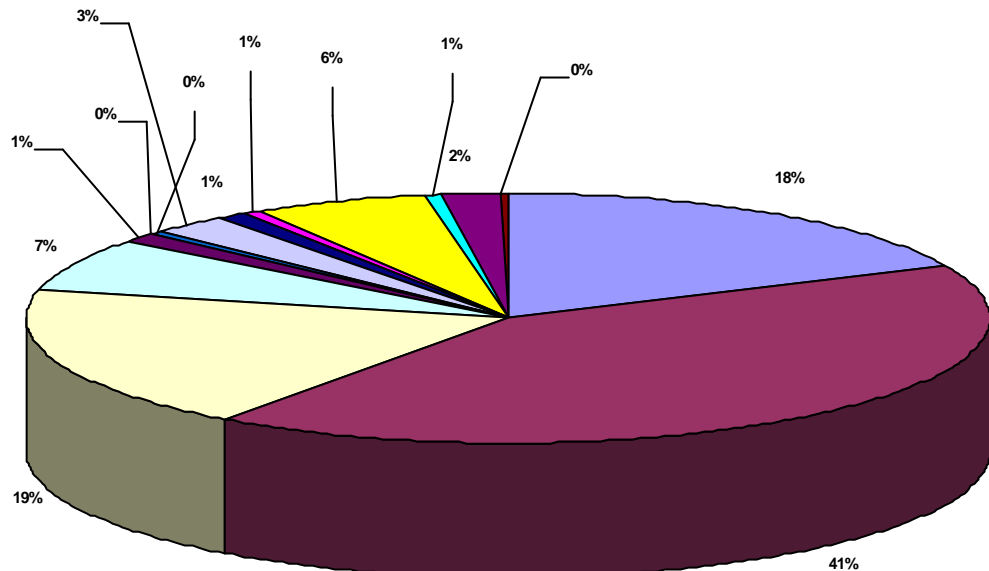
Види промислової продукції	%
Колготки, панчохи, шкарпетки та вироби панчішно-шкарпеткові інші, трикотажні машинного та ручного в'язання	18,8
Взуття	31,5
Гранули, щебінь (камінь дроблений), крихта та порошок; галька, гравій	27,1

Види промислової продукції	%
Деревина уздовж розпиляна чи розколота, розділена на частини чи лущена, завтовшки більше 6 мм	15,7
Папір обгортковий сульфїтний і папір некрейдований інший (крім паперу для писання, друкування чи іншого графічного призначення)	10,8
Котли центрального опалення для виробництва гарячої води чи пари низького тиску, з металів чорних	28,9
Апаратура електрична для комутації або захисту електричних схем на напругу не більше 1000 В	32,4

6.3. Капітальні інвестиції та житлове будівництво

Капітальні інвестиції в економіку області мають чітке галузеве відображення.

Капітальні інвестиції в економіку області за видами економічної діяльності у 2013 році, відсотків до загального обсягу

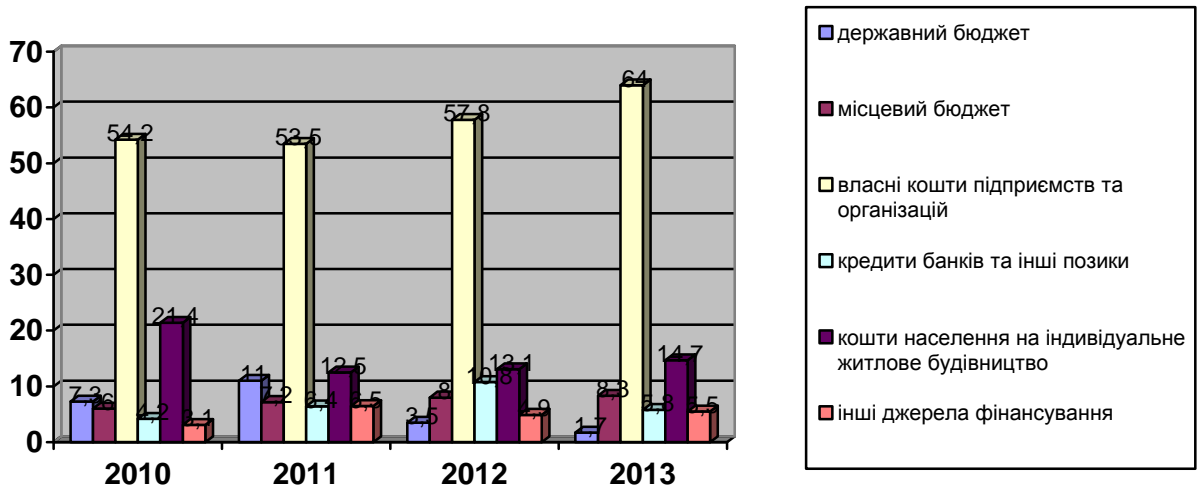

■ С/г, лісове та рибне господарство
■ Промисловість
□ Будівництво
□ Оптова та роздрібноторгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів
■ Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність
■ Тимчасове розміщення й організація харчування
■ Інформація та телекомунікації
□ Операції з нерухомим майном
■ Професійна, наукова та технічна діяльність
■ Д-ть у сфері адміні-го та допоміжного обслуговування
■ Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування
■ Освіта
■ Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги
■ Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок

Їх концентрація спостерігається, в першу чергу, у галузях промисловості, будівництва та сільського господарства.

Серед галузей переробної промисловості найбільші вкладення капітальних інвестицій відмічаються у виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Намітилася чітка тенденція збільшення капіталовкладень у добувну промисловість і розроблення кар'єрів.

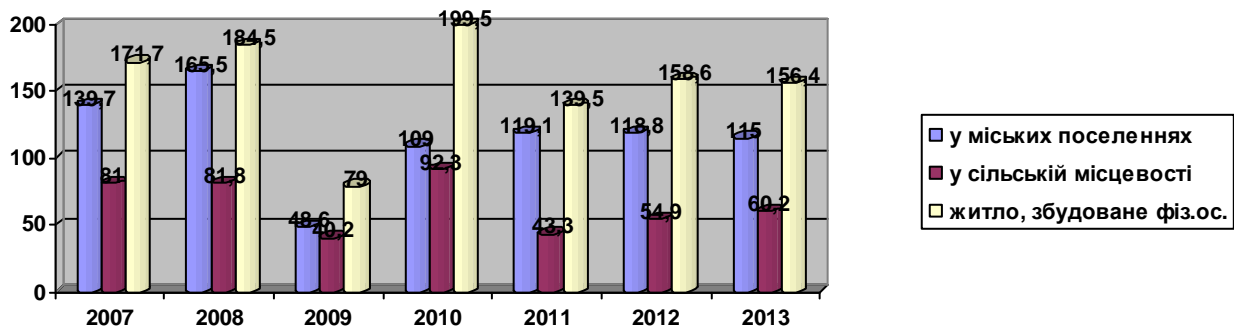
Питома вага джерел фінансування капітальних інвестицій, відсотків до загального обсягу

Основними джерелами для здійснення цих інвестицій у 2013 році виступають власні кошти підприємств (64%) місцевого бюджету (8,3%) та кредитні ресурси (5,8%).

Основним напрямком вкладення коштів населення (14,7% у загальній структурі капітальних інвестицій) є житлове будівництво.

Обсяг введеного в експлуатацію житла в області, тис.кв. м загальної площі.

У порівнянні із попереднім роком обсяги введеного в експлуатацію житла у 2008 році зросли на 9,1 %, у 2009 році – скоротилися більш ніж у 2,5 раза у зв'язку із фінансовою кризою, у 2010 році зросли – у 2,4 раза, а починаючи із 2011 року спостерігається тенденція коливання темпів їх приросту/скорочення,

а саме: у 2011 та 2013 роках обсяги скоротилися на 24,7 % та 0,2 % відповідно, у 2012 році – зросли на 10,1 %.

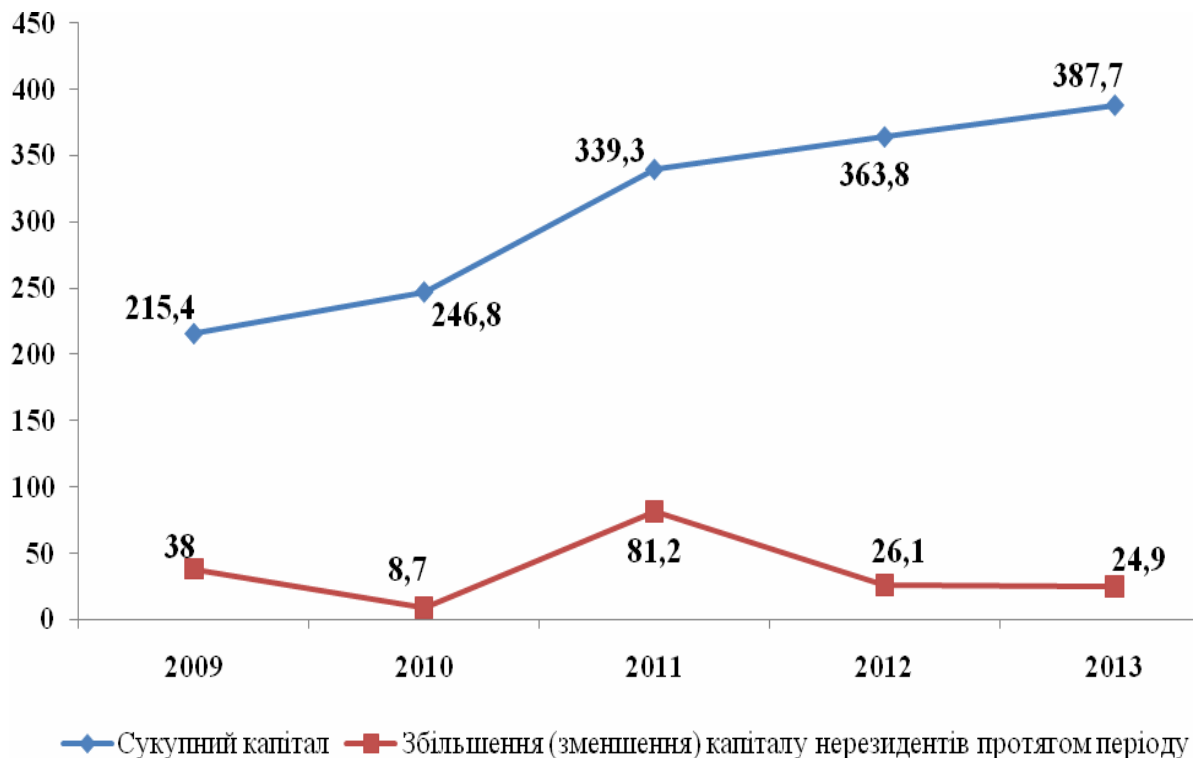
В області протягом 2012-2014 років з різних бюджетів надавалося фінансування на кредитування молодих сімей або молодих осіб на придбання та будівництво житла, про що наведено дані у таблиці нижче.

№ з/п	Показники	Роки		
		2012	2013	2014
1	Обсяг фінансування з бюджету на кредитування, тис. грн., у тому числі:	551,4	1195,9	999,8
	з державного бюджету	307,8	540,0	0
	з обласного бюджету	243,6	616,3	570,0
	з інших місцевих бюджетів	0	39,6	429,5
2	Кількість укладених угод про надання кредиту на придбання (будівництво) житла, одиниць	2	3	4

Аналіз даних свідчить, що фінансування з державного бюджету на кредитування у 2014 році не здійснювалося.

За статистичними даними загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, залучених в економіку області, за станом на 31.12.2013 склав 387,7 млн. дол. США, що на 24,9 млн. дол. США або на 6,6 % більше ніж за станом на 31.12.2012.

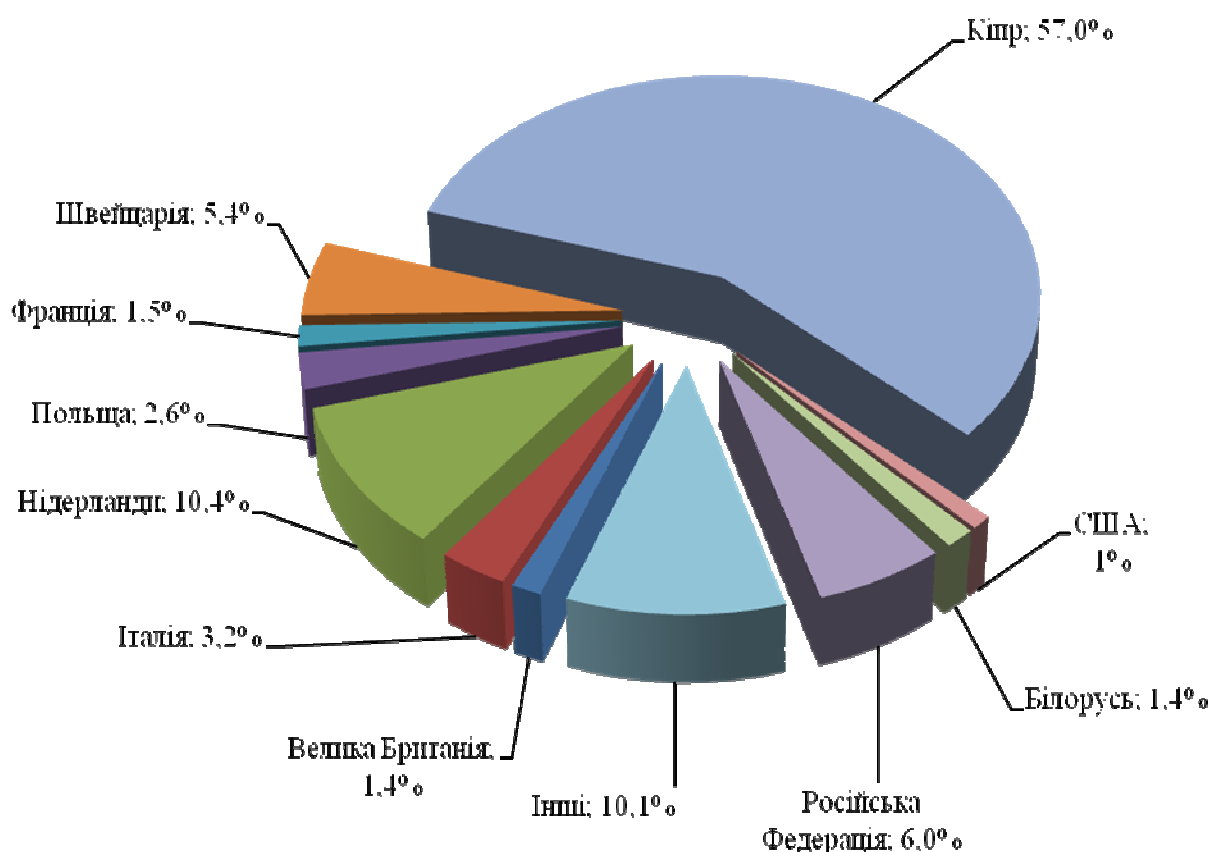
Динаміка залучення іноземного капіталу, млн. дол. США

До основних країн-інвесторів входять: Кіпр, Нідерланди, Російська Федерація, Швейцарія, Італія, Польща та Віргінські острови, на які припадало 86,9% загального обсягу прямих іноземних інвестицій (336,8 млн.дол.США).

Розподіл сукупного іноземного капіталу за країнами походження на 31.12.2013

Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу за станом на 31.12.2013 становив 306,1 дол. США (по Україні – 1278 доларів США).

Найбільш інвестиційно привабливими для нерезидентів є підприємства промисловості, в які вкладено 297,3 млн. дол. США іноземних інвестицій, з них 216,1 млн. дол. США – підприємства переробної промисловості.

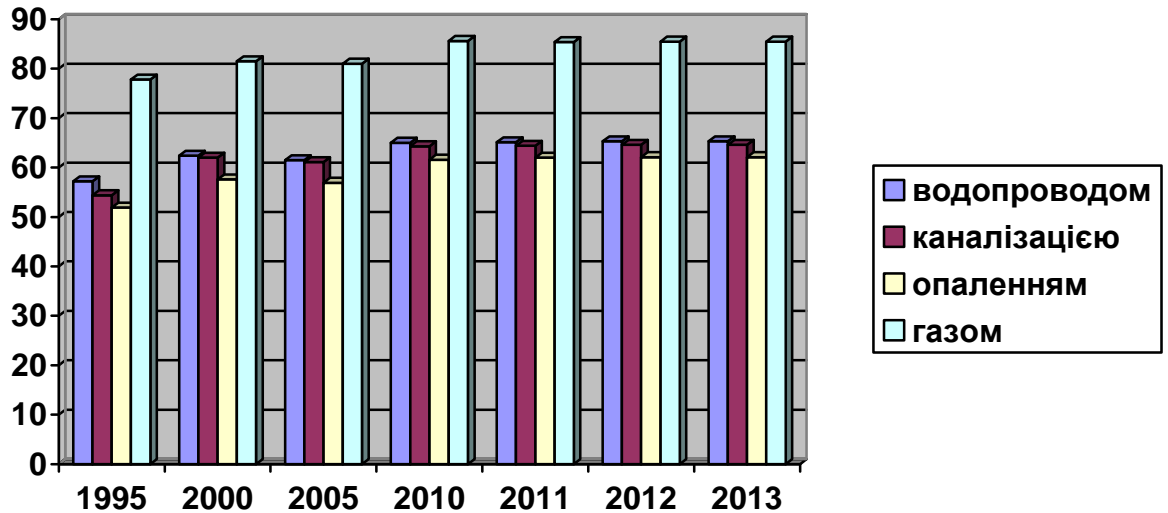
Найпривабливішими для іноземного інвестора залишаються міста та райони області з розвиненою інфраструктурою, наявністю кваліфікованих трудових ресурсів, з порівняно високою платоспроможністю населення, а також з потужною сировинною базою.

Значною є диференціація показників прямих іноземних інвестицій у розрізі районів та міст: м. Житомир – 118,3 млн. доларів США проти 1,3 млн. доларів США у м. Коростень, Новоград-Волинський район – 64,7 млн. доларів США проти 0,9 млн. доларів США в Чуднівському районі.

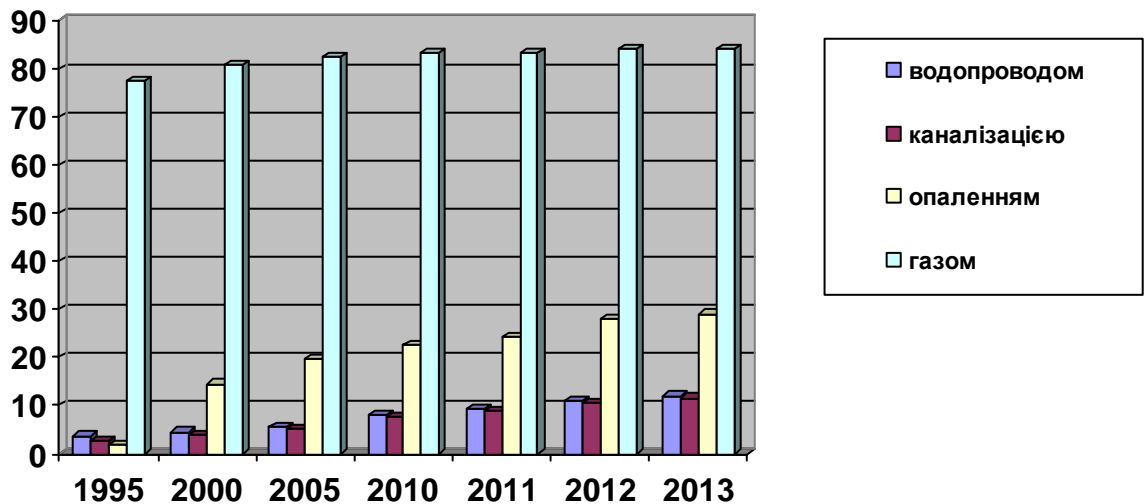
6.4. Житлово-комунальне господарство

Протягом 1995-2013 року питома вага загальної житлової площі, обладнаної водопроводом у міських поселеннях збільшилася на 8,1 в.п. і становить 65,3 %, каналізації - на 10,2 в.п. і становить 64,6 %, опаленням – на 10,2 в.п. і становить 62,1%, газом – на 7,7 в.п. і становить 85,5%.

Динаміка забезпеченості житлового фонду міських поселень водопроводом, каналізацією, опаленням та газом, відсотків

Динаміка забезпеченості житлового фонду сільської місцевості водопроводом, каналізацією, опаленням та газом, відсотків

У сільській місцевості питома вага загальної житлової площі, обладнаної водопроводом, збільшилася у порівнянні з 1995 роком, на 8,3 %, каналізації – на 9,2 %., опаленням – на 27,1%, газом – на 6,6%.

Централізованим питним водопостачанням забезпечені всі міста, 38 селищ, а також 166 сільських населених пунктів області.

Кількість населених пунктів, одиниць

Тип населених пунктів/роки	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
які мають водопровід										
міста	9	11	11	11	11	11	11	11	12	12
селища	39	37	37	38	39	39	40	39	38	38
села	144	158	166	170	175	179	181	174	171	166
які мають каналізацію										
міста	9	11	11	11	11	11	11	11	12	12
селища	38	35	35	35	36	36	36	36	35	35
села	26	23	24	24	26	27	27	27	27	27
які газифіковані тільки природним та природним і зрідженим газом										
міста	9	11	11	11	11	11	11	11	12	12
селища	32	32	32	32	35	35	35	35	34	34
села	294	363	410	410	520	520	538	555	570	579
які газифіковані тільки зрідженим газом										
міста	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
селища	13	11	11	11	8	8	8	8	9	8
села	1326	1260	1210	1210	1099	1093	1075	1058	1043	1034

Якщо у 2000 році кількість населених пунктів, що мали водопровід, становила 192 од., то у 2013 році вона зросла до 216 од.

Якщо у 2000 році кількість населених пунктів, що мали каналізацію становила 73 од., то у 2013 році вона зросла до 74 од.

Якщо у 2000 році кількість населених пунктів, що газифіковані становила 335 од., то у 2013 році вона зросла до 625 од.

6.5. Роздрібний товарооборот

Динаміка показника обсягу роздрібного товарообороту, майже не зазнала впливу економічної кризи, започаткованої у 2008 - 2009 роках. Більше того, у наступних 2010 - 2013 роках спостерігалось помітне поживлення роздрібною торгівлі, темпи зростання товарообороту у цих роках перевищували темпи інфляції.

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств області у розрізі міст і районів, млн. грн.

Назва міста, району	Роки							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Житомирська область	2430,2	3320,5	4344,3	4143,1	5028,0	6567,7	7222,0	7914,1
місто Житомир	1042,1	1617,1	2166,8	1977,1	2485,6	3445,0	3698,5	4047,1
місто Бердичів	218,7	316,7	381,8	319,7	370,4	441,9	515,8	568,0
місто Коростень	145,6	183,8	219,6	202,9	261,2	346,9	503,1	559,6
місто Малин	34,9	57,0	76,0	83,0	87,1	116,7	129,3	104,0
місто Новоград-Волинський	117,9	132,3	153,8	164,6	233,0	276,1	348,6	350,7
Андрушівський район	16,8	19,9	23,1	26,8	27,2	35,5	34,2	33,2
Баранівський район	26,5	30,2	37,5	41,0	45,6	59,5	66,0	67,8
Бердичівський район	17,5	25,9	36,1	43,1	37,7	55,2	52,8	45,4
Брусилівський район	32,6	40,6	46,3	55,4	63,8	59,8	60,6	88,6
Володарсько-Волинський район	21,1	24,3	30,9	35,3	41,3	57,1	58,8	61,6
Смільчинський район	30,0	33,1	40,7	44,8	49,5	62,2	62,3	71,1
Житомирський район	157,8	241,8	273,8	234,8	263,6	305,7	345,5	461,8

Назва міста, району	Роки							
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Коростенський район	37,6	47,0	54,9	64,1	70,3	72,4	75,4	72,2
Коростишівський район	48,9	56,9	95,7	130,5	164,7	198,9	217,3	210,6
Лугинський район	23,9	22,3	27,9	28,7	28,6	30,2	31,9	29,4
Любарський район	35,6	44,3	67,0	74,7	76,7	87,0	82,8	80,3
Малинський район	15,7	17,7	24,0	18,5	22,3	34,5	40,0	59,5
Народицький район	4,3	5,0	7,0	9,6	10,3	11,0	10,2	11,9
Новоград-Волинський район	41,9	53,3	71,4	68,8	103,2	146,8	138,7	181,6
Овруцький район	74,1	90,1	113,7	132,8	156,2	200,5	194,9	205,7
Олевський район	58,5	66,8	86,6	96,9	102,3	117,3	113,6	119,1
Попільнянський район	18,6	26,3	30,7	39,5	46,5	57,8	52,0	74,2
Радомишльський район	35,0	40,9	60,3	62,2	67,7	125,5	144,6	155,6
Романівський район	9,9	15,5	14,7	24,2	26,2	31,0	37,6	41,3
Ружинський район	17,7	22,7	28,3	33,3	38,3	41,9	48,4	49,3
Червоноармійський район	20,6	24,3	28,8	37,3	37,9	39,0	39,6	40,3
Черняхівський район	14,3	28,8	41,4	43,9	51,2	61,3	63,8	68,4
Чуднівський район	22,7	26,4	32,8	37,8	41,2	50,9	55,5	55,8

Позитивна динаміка та значні обсяги роздрібного товарообороту спостерігаються у містах обласного значення і практично відсутні в Андрушівському, у Лугинському, Народицькому та Червоноармійському районах (як районах, у яких це зростання є з-поміж інших районів області найменшим).

В області намітилася тенденція до зменшення кількості торговельних підприємств юридичних осіб з одночасним збільшенням кількості фізичних осіб - підприємців. Зокрема, на початок 2013 року кількість об'єктів роздрібно торгівлі, що є власністю фізичних осіб - підприємців, у 8,9 раза перевищує кількість об'єктів, що належать підприємствам - юридичним особам і становить 16,5 тис. одиниць або 90 % від загальної кількості.

За місцем розташування у міських поселеннях (включаючи селища міського типу) зосереджено 62% об'єктів роздрібно торгівлі підприємств (юридичних осіб) та 65% об'єктів ресторанного господарства, в сільській місцевості – 38% та 35% відповідно.

У задоволенні потреб населення у товарах значне місце належить ринкам (30% загальнообласного обсягу продажу споживчих товарів). Ринкова діяльність здійснюється на 62 ринках загальною площею 56,6 га та кількістю торговельних місць 22 тис. одиниць. Кількість торгових місць у середньому на один ринок по області становить 355 одиниць.

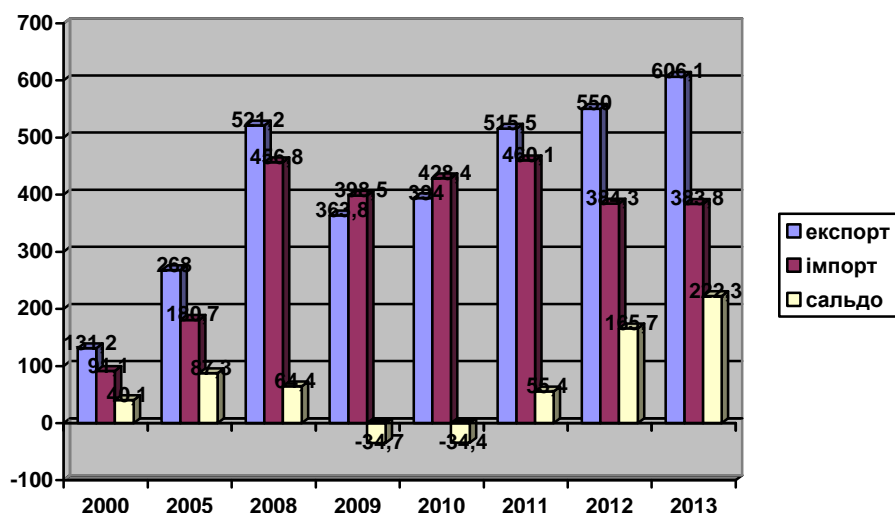
Частка змішаних ринків становить 77,4%, непродовольчих – 21,0%, продовольчих – 1,6%. Речові ринки продовжують складати понад половину ринків з продажу непродовольчих товарів, їх торгова площа становить 45,8% від торгової площі усіх непродовольчих ринків, відповідно частка торгових місць складає 83,9%.

Понад 45% ринків розташовані в містах Житомирі, Бердичеві, Новограді-Волинському та Баранівському районі (28 ринків).

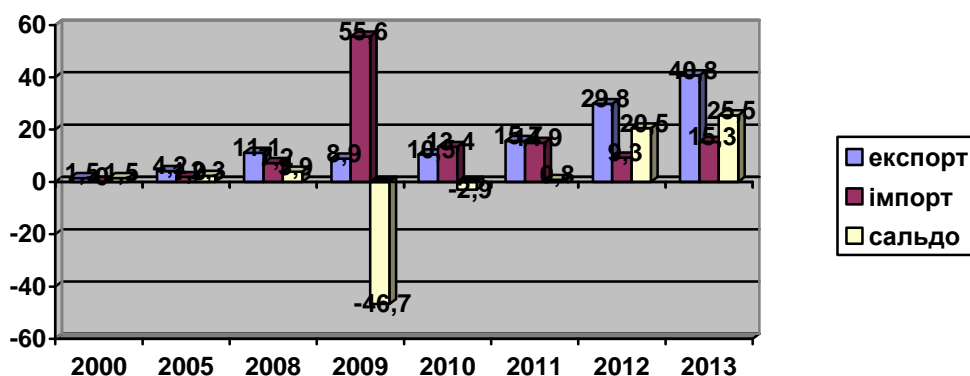
6.6. Зовнішньоекономічна діяльність

За період 2000-2013 рр., окрім 2009 року, в області намітилася позитивна динаміка у зовнішній торгівлі.

Динаміка експорту/імпорту товарів підприємств області, млн.дол. США

Динаміка експорту/імпорту послуг підприємств області, млн.дол. США

У 2009 різко знизилися обсяги експорту як товарів, так і послуг. Щодо імпорту товарів, то він також знизився, а послуг навпаки - зріс. Однак такий «крок назад» в експортно - імпорتنих операціях уже наступного 2010 року був зупинений: почали зростати обсяги зовнішньої торгівлі підприємств області.

Сальдо зовнішньої торгівлі у 2009 та 2010 роках було негативним, а у наступні роки - позитивним.

6.7. Мале підприємництво

Вагомий внесок малого підприємництва у економіку області забезпечено тим, що частка малих підприємств у загальній кількості підприємств за станом на 01.01.2014 становить понад 93%, а частка фізичних осіб-підприємців у загальній кількості суб'єктів господарювання складає - 80%.

Кількість малих підприємств в області за 2013 рік збільшилася на 8% та склала 6210 одиниць, з яких понад 80% - це суб'єкти мікропідприємства.

**Основні показники діяльності малого підприємництва
за містами і районами (за станом на 01.01.2014)**

Найменування району, міста	Кількість підприємств усього, одиниць	Питома вага малих підприємств у загальній кількості підприємств, %	Частка зайнятих на малих підприємствах працівників від загальної кількості працюючих, %	Частка малих підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції (робіт, послуг), %
Житомирська область	6645	93,4	35,1	24,9
місто Житомир	2550	94,6	32,6	25,1
місто Бердичів	342	92,1	29,7	26,5
місто Коростень	312	89,4	25,9	27,8
місто Малин	145	89,7	28,0	25,2
місто Новоград-Волинський	225	92,4	29,7	24,6
Андрушівський район	104	92,3	39,1	25,5
Баранівський район	121	94,2	37,0	41,8
Бердичівський район	132	97,0	67,4	76,9
Брусилівський район	91	94,5	55,1	41,8
Володарсько-Волинський район	218	96,3	64,4	23,5
Смільчинський район	78	89,7	30,8	24,6
Житомирський район	352	94,3	41,1	33,7
Коростенський район	111	93,7	42,6	9,6
Коростишівський район	248	95,6	56,1	39,0
Лугинський район	60	93,3	46,7	25,0
Любарський район	86	91,9	42,6	70,7
Малинський район	73	86,3	19,1	7,8
Народицький район	33	97,0	...	...
Новоград-Волинський район	155	88,4	21,2	3,7
Овруцький район	148	85,1	28,4	29,1
Олевський район	148	95,3	43,0	41,7
Попільнянський район	157	90,4	27,8	20,7
Радомишльський район	141	92,9	34,9	10,2
Романівський район	120	95,0	52,3	52,3
Ружинський район	148	95,3	43,4	36,1
Червоноармійський район	89	95,5	59,1	66,0
Черняхівський район	147	93,9	40,1	55,6
Чуднівський район	111	93,7	52,5	26,3

У територіальному розрізі найбільша кількість малих підприємств зареєстрована у містах: Житомирі (понад 2 тис. одиниць), Бердичеві (315), у районах: Житомирському (332) і Коростишівському (237).

Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення за 2013 рік збільшилась на 4 одиниці і склала 49 одиниць. Вище середньообласного цей показник у містах Житомирі (89 од.) та Малині (48 од.) та у Володарсько-Волинському (59 од.), Коростишівському (58 од.), Брусилівському (56 од.) та Ружинському (50 од.) районах.

Малі підприємства займають значну частку у загальному обсязі реалізованої продукції в області. Протягом останніх двох років цей показник складає майже 25%.

**Питама вага підприємств у загальному обсязі реалізованої продукції
у 2013 році, відсотків**

Територія	Великі підприємства	Середні підприємства	Малі підприємства
Житомирська область	17,7	57,4	24,9
Україна	42,4	41,0	16,6

Суб'єктами малого підприємництва минулого року реалізовано продукції (робіт, послуг) майже на 8 млрд. грн., що на 1,3% більше порівняно з попереднім роком.

У галузевому розрізі також спостерігаються позитивні тенденції щодо обсягу реалізованої продукції малими підприємствами. За 2013 рік у загальному обсязі реалізованої продукції частка малих підприємств, що здійснюють діяльність у промисловості, зросла на 1,2 в.п. і склала понад 17%, частка малих підприємств, що здійснюють діяльність у сільському, лісовому та рибному господарстві – на 1,7 в.п. і склала 14%, частка підприємств, що здійснюють діяльність у сфері торгівлі, зменшилася – на 5 в.п. і склала 46%, частка підприємств, що здійснюють діяльність у будівельній галузі, не змінилася і залишилася на рівні 6%.

Частка зайнятих працівників на малих підприємствах області за станом на 01.01.2014 складала 35% від загальної кількості зайнятих працівників та перевищувала середній показник по Україні (27%).

Поряд із вищезазначеними позитивними тенденціями останнім часом в області спостерігається зменшення зайнятості населення на підприємствах малого бізнесу. Зокрема, їх кількість за 2013 рік зменшилася на 1,1 тис. осіб або на 2,5% і склала 43 тис. осіб.

На розвиток малого підприємництва суттєво вплинули негативні процеси, які розпочалися в Україні наприкінці 2013 року, зокрема погіршення фінансової ситуації, девальвація національної грошової одиниці, нестабільність банківської системи, а також втрата суб'єктами господарювання ринків збуту продукції. Як результат, погіршився фінансовий результат від діяльності малих підприємств області як до оподаткування, так і після сплати податків.

Фінансовий результат до оподаткування від діяльності малих підприємств області за 2013 рік склав 235 млн. грн. збитку. Чистий збиток на малих підприємствах склав майже 290 млн. грн.

У територіальному розрізі по області із збитками спрацювали малі підприємства у 10 районах та у 2 містах: Житомирі та Бердичеві. Найбільшу суму збитку отримали малі підприємства Коростенського (-63млн. грн.), Овруцького (-48 млн. грн.), Новоград-Волинського (-32 млн. грн.) районів та міста Житомира (-226 млн. грн.).

За 2013 рік збитково спрацювали малі підприємства у таких сферах діяльності: операції з нерухомим майном (-191 млн. грн.); промисловість

(-94 млн. грн.); сільське, лісове та рибне господарство (-36 млн. грн.); транспорт, поштова та кур'єрська діяльність (-23 млн. грн.); розміщування та організація харчування (-14 млн. грн.); сфера охорони здоров'я та надання соціальної допомоги (-1 млн. грн.).

6.8. Туризм

Житомирська область не входить до найбільших привабливих та популярних туристично-рекреаційних регіонів України.

Тенденції розвитку туристичної галузі регіону визначені на основі аналізу державної статистичної звітності (форма № 1 ТУР) за результатами фінансово-господарської діяльності туристичних підприємств області у 2013 році.

Згідно з Державним реєстром суб'єктів туристичної діяльності за станом на 01.01.2014 у Житомирській області зареєстровано 22 туристичні підприємства – юридичні особи (6 туроператорів, 14 турагентів, 2 суб'єкти екскурсійної діяльності) та 36 фізичних осіб – підприємців (32 турагенти та 4 суб'єкти екскурсійної діяльності).

За звітний період прозвітувалося 58 туристичних підприємств та фізичних осіб - підприємців фахівців туристичного супроводу. Їх доход від надання туристичних послуг (без ПДВ, акцизів і аналогічних обов'язкових платежів) склав лише 0,07% від даних послуг по Україні. Протягом 2013 року туристичні підприємства та фізичні особи – підприємці забезпечили обслуговування 9,6 тис. туристів та 1,1 тис. екскурсантів (0,3% та 0,2% відповідно від загальних по Україні). Із загальної кількості 75,8% туристів припадає на обслуговування за кордоном, 24,2% - в межах України та 0,02% - обслуговування іноземців.

Динаміка основних показників туристичної галузі Житомирської області, осіб

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Кількість туристів, обслуговуваних суб'єктами господарювання, що здійснюють туристичну діяльність	9997	11991	12857	15472	14700	15875	10694	12878	9613
у тому числі іноземні туристи	295	13	–	56	10	–	9	30	2
туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон	1280	2734	3774	5702	4483	5474	6079	7242	7290
внутрішні туристи	8422	9244	9083	9714	10207	10401	4606	5606	2321
Кількість екскурсантів	15772	14317	19194	17496	8326	6244	5714	862	1071

Динаміка туристичних потоків у регіон за останні 8 років показує їх нерівномірне зростання: стрімке збільшення туристів за 2006-2008 рр. і у 2010 році та зменшення у 2011 році порівняно з 2010 роком на 5,2 тис осіб, у 2012 році – на 3 тис. осіб. У 2013 році ситуація ще більш погіршилася.

Кількість іноземних туристів зростає нерівномірно і у 2012 році майже у 10 разів була меншою за 2005-й рік. У 2007, 2010 та 2013 роках іноземних туристів у регіоні не було. Динаміка внутрішнього туризму в останні роки теж значно скоротилася, натомість намітилася тенденція виїзду туристів за кордон.

Економіка туризму є найважливішим критерієм оцінки галузі. Валовий обсяг туристичних послуг має тенденцію до зменшення, а саме: 4,1 млн. грн. у 2011 році, 3,6 млн. грн. у 2012 році та 2,2 млн. грн. у 2013 році.

6.9. Значення міст обласного значення та міста Житомира у розвитку регіональної економіки.

В області 5 міст мають статус міст обласного значення. Це означає, що потенційно в області є 5 економічних центрів різного рівня.

Міста обласного значення спільно з прилеглими до них районами становлять основу економіки області та є містами внутрішньообласної концентрації трудових ресурсів.

Питома вага міст обласного значення та міста Житомира в економіці Житомирської області у 2013 році, відсотків

Назва показника	Міста обласного значення	у тому числі м.Житомир
Кількість суб'єктів ЄДРПОУ	51,5	36,4
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг)	61,7	47,0
Освоєння капітальних інвестицій	44,1	29,5
Прийняття в експлуатацію житла	47,1	28,4
Перевезення вантажів автомобільним транспортом підприємств	23,6	7,0
Оптовий товарооборот	65,1	53,2
Роздрібний товарооборот підприємств	71,1	51,1
Обсяг реалізованих послуг	91,5	78,8
Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, до середньообласної	X	108,8

На території цих міст проживає 497,6 тис. осіб. На фоні зменшення загальної чисельності населення області частка населення міст обласного значення у ній зросла з 38,3% у 2006 році до 39,3% у 2013 році.

У містах обласного значення зосереджено 51,5% загальнообласної кількості суб'єктів господарської діяльності які у 2013 році реалізували 61,7% усієї продукції (товарів, послуг) області. Питома вага міст обласного значення у оптовому товарообороті області складає 65,1%, роздрібному товарообороті підприємств - 71,1%, обсязі реалізованих послуг – 91,5%.

Стосовно м. Житомира, то тут зосереджено майже 30% інвестицій, які надходять для оновлення основного капіталу. Понад 50% роздрібного товарообороту та 80% реалізованих послуг також припадає на м. Житомир.

Зростає концентрація обсягів будівництва житла в обласному центрі, у 2013 році введено в експлуатацію 28,4 % загального обсягу житла по області.

Окрім цього, в місті зосереджена найбільша частка наукового та освітнього потенціалу.

6.10. Проміжні висновки

За економічним потенціалом Житомирщина має значні можливості до зростання. Питома вага області у загальному обсязі валового внутрішнього продукту України складає 1,7%, реалізованої промислової продукції – 1,1%,

виробництва продукції сільського господарства – 3,3%, обороту роздрібною торгівлі – 2,2%, експорту товарів і послуг – 0,8%, капітальних інвестицій – 1,1%, прямих іноземних інвестицій – 0,7%.

Більше половини загального обсягу ВДВ області створюється у процесі виробництва послуг.

Серед видів економічної діяльності, які формують ВДВ в області, найбільшу питому вагу мають промисловість (а у її структурі – переробна галузь) та сільське господарство.

Повільні темпи зміни протягом останніх 10 років структури промислового виробництва із значною питомою вагою виробництва харчових продуктів і напоїв сприяли мінімізації наслідків фінансово-економічної кризи на результати роботи промисловості, але робить цю галузь залежною від кон'юнктури на зовнішніх ринках.

Деякі традиційні для області види продукції чи цілі галузі не знаходять себе у новій економічній ситуації і постійно скорочуються. Це, зокрема, видобуток торфу та виробництво торфобрикетів, окремі види продукції машинобудування, харчової та легкої промисловості. Окремі види продукції після суттєвого падіння протягом останніх років демонструють закріплення на певному рівні, який тримається і впродовж кризових років, як, наприклад, молокопереробна галузь, також є значний прогрес порівняно з минулим періодом у добувній промисловості.

Високі темпи розвитку таких інноваційноактивних галузей як виробництво хімічних речовин і фармацевтичних препаратів можуть у найближчі роки істотно вплинути на структуру промислового виробництва.

Промисловість області продовжує розвиватися у традиційних промислових центрах області, тоді як частка окремих районів у загальнообласних обсягах реалізованої продукції залишається незначною.

Має місце значна диференціація серед районів та міст за показниками реалізації промислової продукції у розрахунку на одну особу.

Туристичні потоки в регіон зростають дуже повільно і у порівнянні з середніми по Україні є дуже низькими.

Основною проблемою житлово-комунальної інфраструктури області є фізичне зношення об'єктів водопровідно-каналізаційного господарства.

Проблеми підприємництва обумовлені трьома основними обмеженнями, це: доступність до кредитів та інвестиційних ресурсів та вартість залучених коштів. Нестача доступних фінансових ресурсів є причиною використання застарілих технологій, виробничих потужностей та неякісного дизайну продукції, браку доступу до ринку та низьких прибутків, які могли б стати джерелом коштів для реінвестування, що замикає коло фінансових проблем.

6.11. Сільське господарство та сільські території

6.11.1. Загальна характеристика

Приватизація земель поки що не дала очікуваних результатів для мешканців села. Ціни на сільськогосподарську і харчову продукцію доходять

до рівня країн ЄС, проте заняття землеробством і тваринництвом не дає більшого прибутку працівникам і їх сім'ям у сільській місцевості.

Натомість, невеликі сільгоспвиробники, особливо дрібні селянські господарства, зіткнулися з нестабільною ринковою ситуацією, намагаючись покращити ефективність виробництва продукції з використанням застарілих технологій.

Сільське господарство області продовжує залишатися значним сегментом економіки, хоча його частка у валовій доданій вартості області у порівнянні з 2005 роком дещо скоротилася.

У 2012 році частка сільського господарства (включаючи мисливство, лісове та рибне господарство) у загальному обсязі валової доданої вартості усіх галузей економіки області склала – 19,2% (у 2005 р. – 20,8%, 2010р. – 16,3%).

За обсягом сільськогосподарського виробництва Житомирщина належить до групи областей із середнім розвитком.

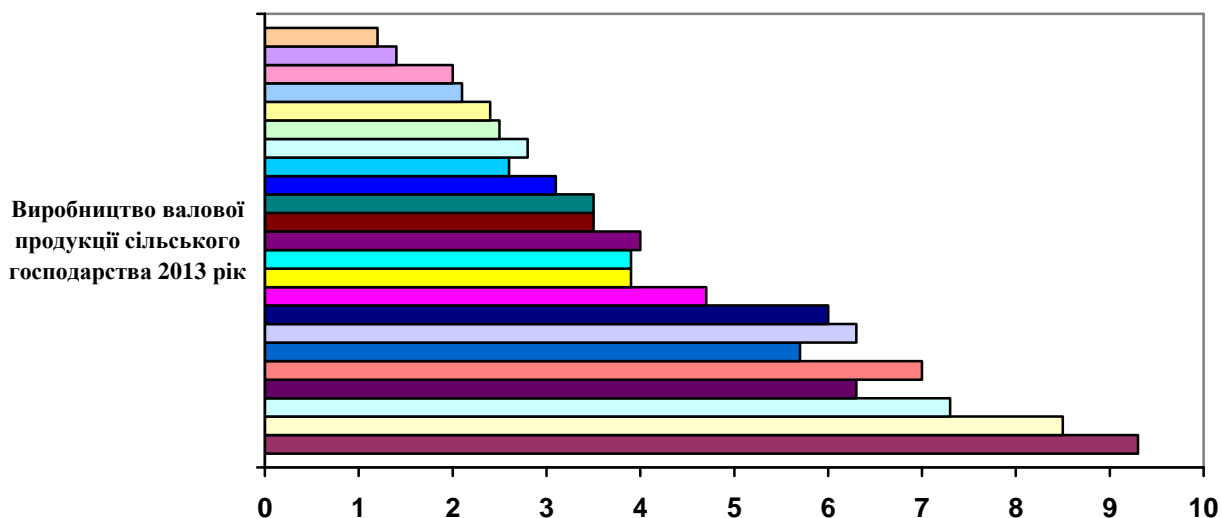
До 2000 року у галузі сільського господарства області відмічалася негативна тенденція у виробництві валової продукції. Починаючи з 2000 року зафіксовано позитивну динаміку розвитку. Виробництво валової продукції у 2005 році зросло у порівнянні з 2000 роком на 6%; у 2009 році – на 10,4%; у 2010 – на 10,5%; у 2011 – на 25,7%; у 2012 – на 38,3%; у 2013 – на 46,4%.

Динаміка виробництва валової продукції сільського господарства, у постійних цінах 2010 року, млн.грн.

Галузь/роки	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Усі категорії господарств									
Усього	11097,2	7648,0	5742,9	6088,5	6340,3	6344,8	7222,6	7945,3	8408,1
Рослинництво	5198,6	4014,4	3155,3	3214,0	3694,7	3660,2	4540,4	5109,2	5536,9
Тваринництво	5898,6	3633,6	2587,6	2874,5	2645,6	2684,6	2682,2	2836,1	2871,2
Сільгоспідприємства									
Усього	6915,0	3749,6	1896,3	1656,0	2149,7	2081,3	2766,2	3274,3	3712,1
Рослинництво	3892,2	2240,5	1217,5	1051,6	1717,5	1631,5	2343,4	2804,0	3236,8
Тваринництво	3022,8	1509,1	678,8	604,4	432,2	449,8	422,8	470,3	475,3
Господарства населення									
Усього	4182,2	3898,4	3846,6	4432,5	4190,6	4263,5	4456,4	4671,0	4696,0
Рослинництво	1306,4	1773,9	1937,8	2162,4	1977,2	2028,7	2197,0	2305,2	2300,1
Тваринництво	2875,8	2124,5	1908,8	2270,1	2213,4	2234,8	2259,4	2365,8	2395,9

Частка Житомирської області у виробництві основних сільськогосподарських культур в Україні у 2013 році становила: зернових культур – 3,3% (у 2012р. – 3,7%), цукрових буряків – 3,9% (3,0%), картоплі – 6% (5,8%), овочів – 2,3% (2,4%), льоноволокна – 30,5% (29,9%).

Ранжування районів за питомою вагою виробництва валової продукції сільського господарства області у 2013 році по усіх категоріях господарств, %

■ Попільнянський	■ Ружинський	■ Чуднівський	■ Нов.-Волинський
■ Андрушівський	■ Житомирський	■ Любарський	■ Бердичівський
■ Овруцький	■ Брусилівський	■ Смільчинський	■ Черняхівський
■ Радомишльський	■ Романівський	■ Баранівський	■ Олевський
■ Коростенський	■ Коростишівський	■ Червоноармійський	■ Малинський
■ Вол.-Волинський	■ Лугинський	■ Народицький	

У 2013 році частка області у виробництві основних продуктів тваринництва в Україні становила: м'яса (у забійній вазі) – 2,2% (у 2012 – 2,3%), молока – 5,2% (5,2%), яєць – 2,9% (2,7%). У структурі загального виробництва продукції тваринництва частка вирощування худоби та птиці у 2013 році склала 30,2%, молока – 52,5%, яєць – 9,1%.

У структурі сільськогосподарського виробництва в області домінуючою є частка виробництва господарств населення - 55,9% (у 2012р. – 58,8%). Господарствами населення вироблено 41,5% продукції рослинництва і 83,4% – тваринництва.

У структурі сільськогосподарського виробництва домінує рослинництво (65,9%), хоча менше, як загалом по Україні (66,8%).

У 2013 році питома вага валової продукції тваринництва склала 34,1%.

Із видів сільськогосподарської продукції найбільшу питому вагу займають зернові культури (26,9%), картопля і овочі (21,6%), молоко (17,9%), технічні культури (12,3%) та м'ясо (10,3%).

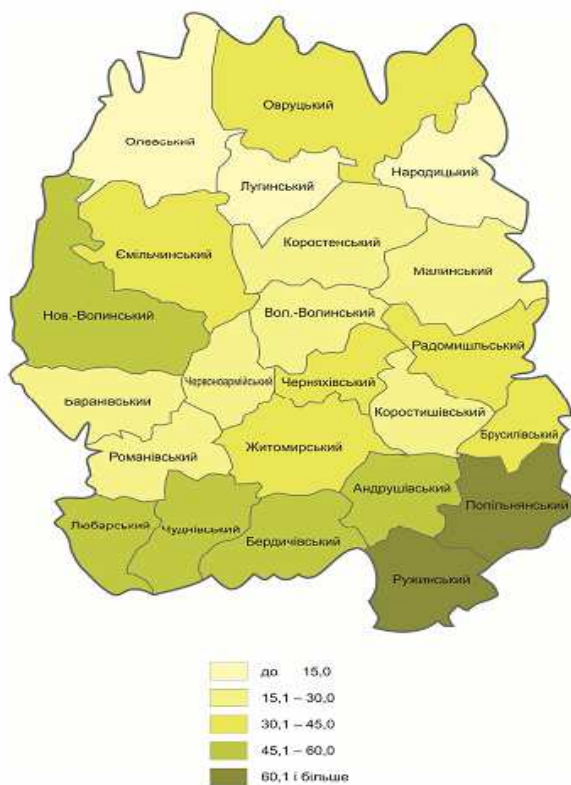
За рахунок власного виробництва забезпечується внутрішня потреба населення області у картоплі, овочах, яйцях, молоці та молочних продуктах.

В області на душу населення у 2013 році вироблено 472 кг молока (по даному показнику область займає четверте місце серед регіонів держави).

По м'ясу внутрішня потреба області забезпечена власним виробництвом на 77 %, плодах і ягодах – на 73 %.

6.11.2. Рослинництво

Посівні площі сільськогосподарських культур

в Олевському – 24 бали.

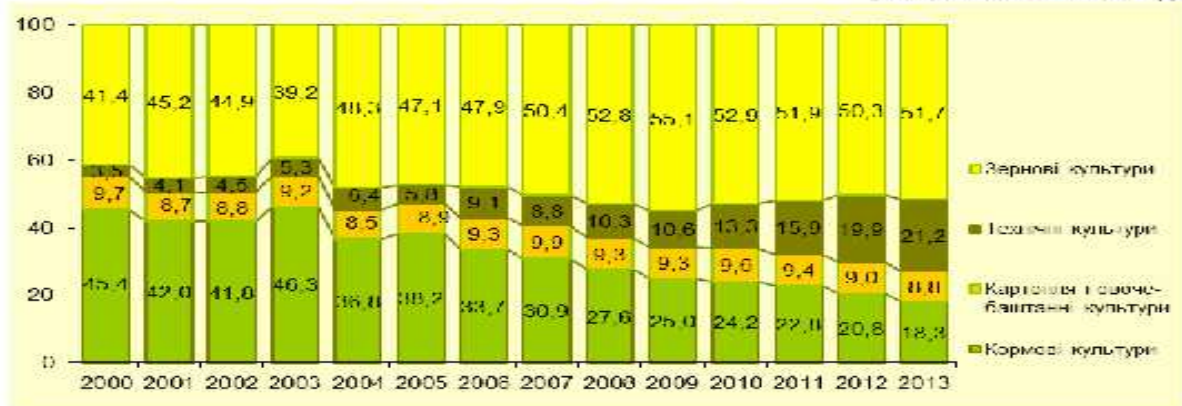
Земельний фонд Житомирської області складає 2982,7 тис.га, з яких 1511 тис.га (51%) зайнято сільськогосподарськими угіддями, з них 1107,9 тис.га (37%) - рілля. На одного жителя області припадає 1,01 га. сільгоспугідь і 0,82 га. ріллі.

У користуванні громадян перебуває 50% сільгоспугідь області (756,2 тис. га), у користуванні сільгосппідприємств - 35% (532 тис. га).

За еколого-агрохімічним станом ґрунтового покриву сільськогосподарські угіддя області оцінені у 37 балів, а орні землі – 39 балів. В середньому по Україні оцінка таких земель становить 55 балів, що в 1,4 раза більше, ніж по Житомирській області. Орні землі в Лісостеповій зоні області мають середню оцінку 51 бал, Поліській – 32 бали. Найбільша бальна оцінка ріллі у Ружинському районі – 58 балів, найменша

Структура посівних площ основних сільськогосподарських культур

(відсотків до загальної площі)

Значний негативний вплив на ефективність сільськогосподарського виробництва у господарствах Поліської зони також справляють землі з кислою реакцією ґрунтового розчину, які займають 55% усіх угідь.

Різні види ґрунтів в тій чи іншій мірі придатні або не придатні для вирощування сільськогосподарських культур. Тому для кожної групи ґрунтів характерна своя структура посівних площ і сівозмін; технологія виробництва на

різних ґрунтах, навіть одних і тих же культур неоднакова; вони також неоднаково реагують на додаткові витрати.

Кількість сільськогосподарських підприємств, які мають у користуванні сільськогосподарські угіддя на території області, за станом на 01.11.2013 становила 1064 одиниці, з яких 6,5% підприємств з площею сільськогосподарських угідь понад 2000 га кожне (51,1% загальної площі сільгоспугідь підприємств), по 8,6% підприємств мають у власності та користуванні від 1000 до 2000 га (24,4%) та від 500 до 1000 га (12% угідь), 57% - від 10 до 500 га (12,3%) та 9,1% - від 5 до 10 га сільгоспугідь (0,1%). До 5 га володіють чи/або користуються 10,2% підприємств (0,1% угідь).

За станом на 01.01.2014 в області нараховується 191,8 тис. домогосподарств, членам яких надано земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства, що становить 66,7% усіх домогосподарств, що проживають (постійно та тимчасово) на території сільських (селищних) рад. У їх володінні та користуванні зосереджено 205,8 тис.га земельних наділів, у середньому по 1,1 га на одне домогосподарство.

6.11.3. Тваринництво

Значний потенціал розвитку має тваринництво. До 2000 року виробництво валової продукції тваринництва постійно зменшувалося. Починаючи з 2001 року спостерігається тенденція до її зростання. У 2012 році обсяги виробництва у галузі тваринництва перевищили показники 2000 року. За цей період незначне скорочення виробництва продукції (0,1%) було допущено лише у 2011 році.

Динаміка виробництва основних видів продукції тваринництва у розрізі господарств.

Види продукції/роки	1990	1995	2000	2005	2009	2010	2011	2012	2013
Усі категорії господарств									
М'ясо (у забійній вазі), тис.т	158,8	87,3	63,6	45,1	44,2	47,7	48,9	50,3	54,1
Молоко, тис.т	1123,9	861,8	656,3	731,9	602,4	578,3	569,1	594,9	597,6
Яйця, млн.шт.	384,7	270,5	270,7	440,9	479,3	489,3	489,0	519,4	561,5
Вовна, т	471	108	29	23	29	22	25	28	26
Сільгоспідприємства									
М'ясо (у забійній вазі), тис.т	105,7	45,1	21,8	11,4	8,1	8,3	8,7	8,9	12,0
Молоко, тис.т	692,9	389,7	186,0	138,9	87,1	88,8	89,6	102,7	101,1
Яйця, млн.шт.	108,1	56,0	40,6	147,6	97,7	92,6	69,0	60,2	71,3
Вовна, т	451	81	6	6	10	3	7	9	6
Господарства населення									
М'ясо (у забійній вазі), тис.т	53,1	42,2	41,8	33,7	36,1	39,4	40,2	41,4	42,1
Молоко, тис.т	431,0	472,1	470,3	593,0	515,3	489,5	479,5	492,2	496,5
Яйця, млн.шт.	276,6	214,5	230,1	293,3	381,6	396,7	420,0	459,2	490,2
Вовна, т	20	27	23	17	19	19	18	19	20

Питома вага виробництва окремих видів продукції тваринництва у розрізі міст і районів по усіх категоріях господарств у 2013 році, %

Найменування району/міста	М'ясо у забійній вазі	Молоко	Яйця
Житомирська область	100	100	100
м. Житомир	0,2	0,1	0,7
м. Бердичів	0,5	0,2	1,1
м. Коростень	0,3	0,2	0,7
м. Малин	0,2	0,1	0,5
м. Новоград-Волинський	0,5	0,2	0,9
Андрушівський	7,1	4,1	5,9
Баранівський	3,3	5,1	3,7
Бердичівський	4,0	4,1	3,8
Брусилівський	1,8	2,3	2,2
Володарсько-Волинський	2,4	3,2	2,8
Ємільчинський	4,7	6,4	4,6
Житомирський	3,7	4,0	5,6
Коростенський	5,3	3,4	3,4
Коростишівський	2,2	2,2	2,3
Лугинський	2,1	2,1	2,0
Любарський	7,5	6,5	4,1
Малинський	2,8	1,9	2,3
Народицький	1,3	1,5	1,4
Новоград-Волинський	7,0	8,0	10,5
Овруцький	6,7	5,6	4,7
Олевський	4,8	5,1	3,5
Попільнянський	6,8	5,7	9,2
Радомишльський	2,5	3,3	3,1
Романівський	3,8	4,6	3,2
Ружинський	7,4	7,0	6,2
Червоноармійський	3,2	4,3	2,9
Черняхівський	3,2	3,8	3,0
Чуднівський	4,8	6,1	5,4

Найбільше виробляється молока та м'яса в усіх категоріях господарств Новоград - Волинського, Ружинського та Любарського району.

По виробництву яєць у всіх категоріях господарств лідирують Новоград-Волинський, Попільнянський та Ружинський райони.

6.11.4. Сільські території

Позитивні тенденції останніх років у сільськогосподарському виробництві ще не стали поштовхом для вирішення проблем сільських територій.

Серед основних з них є: збереження тенденції погіршення кількісних та якісних параметрів демографічних процесів, що пояснюється складними соціальними умовами проживання на селі, низьким рівнем доходів сільського населення, низькою народжуваністю та високою смертністю.

За даними статистичного обстеження сільських населених пунктів за станом на 01.01.2014 із 268,6 тис. будинків сільської місцевості 31,2 тис. (11,6%) використовуються сезонно, 24,8 тис. (9,2%) пустують.

Протягом 2011-2013 років у 235 селах (14,7% від загальної кількості) не було народжених дітей, у 1343 селах (84,3%) кількість померлих перевищувала кількість народжених.

Більше половини сільських населених пунктів за чисельністю жителів є малочисельними – до 200 жителів. У 312 селах чисельність жителів складає до 50 осіб, а у 19 – жителі взагалі відсутні. За станом на 01.01.2014 у 170 селах області не було дітей віком 0 - 5 років, у 118 – дітей віком 6 - 17 років, у 69 – не було молоді віком 18 - 34 роки.

Наприкінці 2013 року у 770 сільських населених пунктах були відсутні суб'єкти господарської діяльності, внаслідок чого 194,2 тис осіб сільського населення зайняті тільки в особистому селянському (підсобному) господарстві, з них віком 16-59 років 122 тис. осіб.

За станом на 01.01.2014 із загальної кількості працюючих у сільській місцевості 135,4 тис. осіб 61,9% працювали за межами реєстрації проживання, із них 66,9% у містах та селищах міського типу, 3,5% - за кордоном.

Середньооблікова кількість штатних працівників сільськогосподарських підприємств (із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб) у порівнянні з 2010 роком скоротилася на 3,9 тис. осіб (24,3%) і у 2013 році становила 12,0 тис. осіб.

За станом на 01.01.2014 41,5% сільського населення, яке проживало у населених пунктах області, не мало опалення (по Україні – 20,4%), 40,4% - водопроводу (по Україні – 16%), 41% - каналізації (по Україні – 18%), 42,3% – природного газу (по Україні – 27,1%).

За станом на 01.01.2014 646 сільських населених пунктів не мають дороги з твердим покриттям, 438 – зупинки громадського транспорту, 914 – освітлених вулиць.

Несприятливі умови проживання у сільській місцевості доповнюються нижчим, ніж у середньому по області рівнем середньомісячної заробітної плати. У 2013 році рівень оплати праці штатних працівників сільськогосподарських підприємств (із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб) склав у середньому 2039 грн., що на 20,4% менше середнього рівня по області та на 10,2%, менше ніж у сільському господарстві в цілому по Україні.

Як свідчить аналіз, наявний потенціал виробництва сільськогосподарської продукції області використовується недостатньо. Однак щоб скористатися цими можливостями потрібно впроваджувати заходи, спрямовані на стабільність продовольчого ринку області та використання потенційних вигод від зростання.

6.11.5. Проміжні висновки

Сільське господарство у Житомирській області є важливою складовою регіональної економіки та залишається найбільш стабільною галуззю.

Головними проблеми цієї галузі є:

переважання частки особистих підсобних господарств у виробництві картоплі, овочів, плодів та ягід, молока, мяса та яєць, які є малими за розмірами, мають обмежені матеріально-технічні ресурси, базуються переважно на ручній праці і не можуть використовувати сучасні агротехнології;

некерований імпорт тваринницької продукції демпінгує ціни на внутрішньому ринку і в умовах стійкого диспаритету цін на товари і послуги для галузі, є головною з причин скорочення поголів'я;

особливо вразливим став малий та середній бізнес у тваринництві, який не готовий до такої конкуренції;

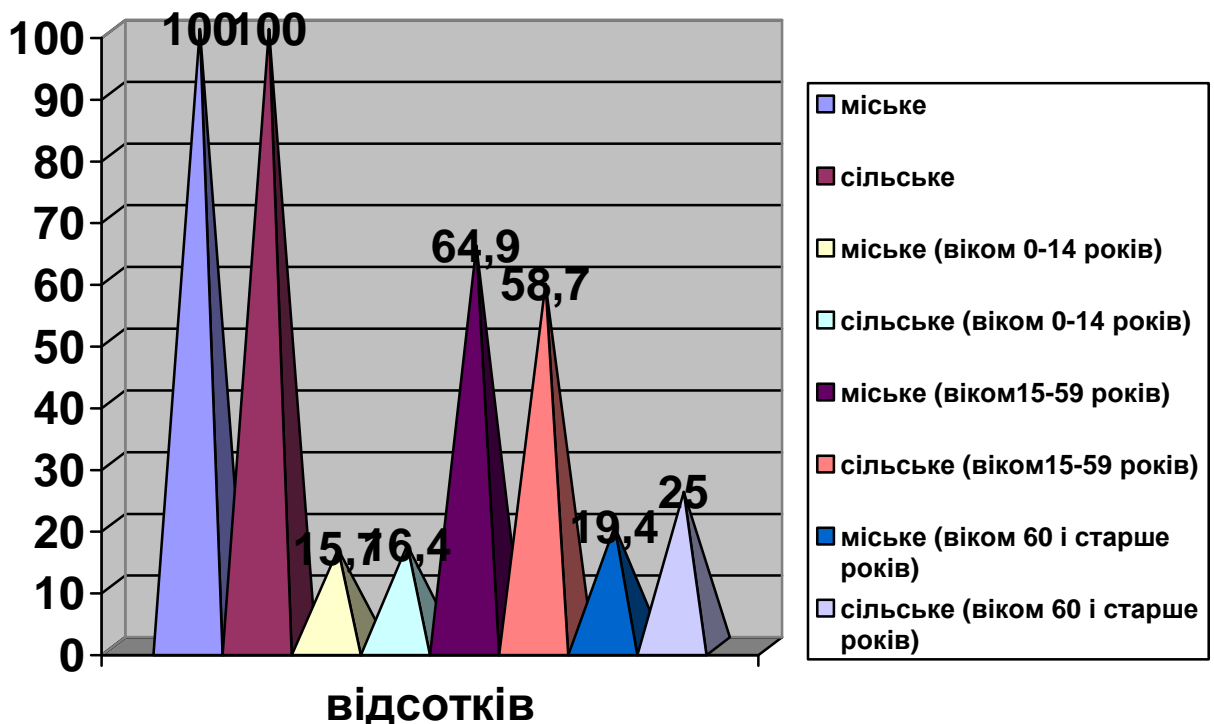
низький рівень розвитку інфраструктури в сільській місцевості, що обумовлює низький рівень життя в селі, погіршення демографічної ситуації і вплив працездатного населення в міста;

сільськогосподарські виробники, особливо дрібні господарі, мають дуже обмежений доступ до фінансових ресурсів, необхідних для покращення технологій ведення землеробства і тваринництва з використанням нових й більш продуктивних сортів рослин та порід тварин. Фінансові механізми, які пропонуються комерційними банками для дрібних товаровиробників, без якісної застави і на невигідних умовах виплати кредиту, через сезонний характер прибутків у більшості своїй недосяжні. Крім того, відсоткові ставки на позики надто високі, щоб бути доступними для виробництва продукції.

7. ТРУДОВІ РЕСУРСИ ТА ЗАЙНЯТІСЬ НАСЕЛЕННЯ

Основою розвитку Житомирщини, поряд з іншими факторами, є трудові ресурси.

Вікова структура населення області, років за станом на 1 січня 2014 року

**Структура найманих працівників на підприємствах за освітнім критерієм
на кінець 2013 року***

Види економічної діяльності	Облікова кількість штатних працівників, осіб	У тому числі мають вищу освіту за освітніми рівнями			
		неповна та базова вища		повна вища	
		усього, осіб	у % до облікової кількості працівників	усього, осіб	у % до облікової кількості працівників
Усього	244609	62998	25,8	69976	28,6
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство, з них:	17827	3425	19,2	2213	12,4
Сільське господарство	10672	1640	15,4	1167	10,9
Промисловість	60599	12238	20,2	10703	17,7
Будівництво	3732	808	21,7	701	18,8
Оптовата роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	15573	4183	26,9	3699	23,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, у т.ч.	15285	3616	23,7	2084	13,6
транспорт, складське господарство	11910	2776	23,3	1752	14,7
поштова та кур'єрська діяльність	3375	840	24,9	332	9,8
Тимчасове розміщування й організація харчування	1285	541	42,1	120	9,3
Інформація та телекомунікації	3743	755	20,2	1257	33,6
Фінансова та страхова діяльність	3563	857	24,1	2220	62,3
Операції з нерухомим майном	1920	327	17,0	410	21,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	4586	1569	34,2	1845	40,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4700	838	17,8	733	15,6
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	19021	4921	25,9	10217	53,7
Освіта	52118	10589	20,3	26316	50,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	34106	15848	46,5	5795	17,0
з них охорона здоров'я	29432	14286	48,5	4955	16,8
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	5143	2259	43,9	1339	26,0
Надання інших видів послуг	1408	224	15,9	324	23,0

* Дані наведено по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

Більше половини найманих працівників в області мають вищу освіту, із яких 28,6% (по Україні – 35,6%) - повну вищу (освітньо - кваліфікаційні рівні «магістр» та «спеціаліст»), 25,8% (по Україні - 23,6%) - неповну та базову вищу (освітньо - кваліфікаційні рівні «бакалавр» та «молодший спеціаліст»).

За віковою структурою майже 62% населення області складають особи працездатного віку, 16% - молодші і 22% - старші за зазначений вік. У структурі міського населення 64,9% займають особи віком 15-59 років, 15,7% - до 14 років, 19,4% - старше 60 років. Сільське населення має таку вікову структуру: 15-59 років – 58,7%, до 14 років – 16,4%, старше 60 років – 24,9%.

Динаміка питомої ваги зайнятості осіб віком 15-70 років у галузевому розрізі, %

Види економічної діяльності	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Усього	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство. Рибальство, рибництво	24,6	28,9	16,8	14,9	13,2	14,1	12,9	15,1	15,1
Промисловість	20,8	17,6	17,5	17,4	17,0	15,6	15,2	14,2	14,1
Будівництво	3,4	3,1	4,8	4,9	5,1	5,0	4,9	5,1	5,1
Торгівля; ремонт автомоблів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Діяльність готелів та ресторанів	16,4	17,3	23,2	24,1	25,0	26,1	26,5	25,5	25,7
Діяльність транспорту та зв'язку	6,3	5,5	7,5	7,4	7,6	7,8	7,7	8,0	8,0
Фінансова діяльність	0,6	0,9	1,0	1,2	1,4	1,2	1,1	1,1	0,9
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	2,7	2,8	3,0	3,6	3,6	3,6	3,6	3,7	3,5
Державне управління	6,0	5,5	6,2	6,3	6,6	6,6	8,3	6,7	7,0
Освіта	8,9	8,7	9,0	9,1	9,2	9,2	9,1	9,3	9,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	7,5	7,1	7,2	7,2	7,3	7,1	7,0	7,3	7,2
Надання комунальних та індивідуаль-них послуг; діяльність у сфері культури та спорту	2,9	2,6	3,8	3,9	4,0	3,7	3,7	4,0	4,1

Наведені дані свідчать, що суттєвих змін на Житомирщині за останні роки в структурі зайнятості по галузях не відбулося. Найбільшими за питомою вагою зайнятих залишаються сектор торгівлі – 25,7%, сільське господарство та лісове господарство – 15,1%, промисловість – 14,1%, освіта – 9,3%, діяльність транспорту та зв'язку – 8%, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги – 7,2%.

Рівень заробітної плати в області у розрізі видів економічної діяльності за 2013 рік, у розрахунку на одного штатного працівника*, грн.

Усього	2561
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2420
Промисловість	2756
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	3446
Переробна промисловість	2497
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3409
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	2409
Будівництво	2154
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1965
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2912
Тимчасове розміщення й організація харчування	1286
Інформація та телекомунікації	2532
Фінансова та страхова діяльність	4204
Операції з нерухомим майном	2030
Професійна, наукова та технічна діяльність	2515
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	2680
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	3209
Освіта	2513
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2167
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	2042
Надання інших видів послуг	1821

* Дані наведено по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

Найбільш високооплачуваними сферами професійної діяльності на Житомирщині є фінансовий сектор (середньомісячна зарплата – 4204 грн.), добувна промисловість і розроблення кар'єрів (3446 грн.), постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (3409 грн.), державне управління (3209 грн.). До найменш оплачуваних відносяться тимчасове розміщування й організація харчування (1286 грн.) і оптова та роздрібна торгівля (1965 грн.)

Рівень середньомісячної заробітної плати в окремих містах/районах області за 2013 рік, у розрахунку на одного штатного працівника*, грн.

У середньому по області	2561
Найбільший рівень середньомісячної заробітної плати	
м.Малин	3140
Малинський район	3069
м.Коростень	2846
Коростенський район	2845
м.Житомир	2785
Володарсько-Волинський район	2795
Найменший рівень середньомісячної заробітної плати	
Брусилівський район	1895
Романівський район	1980
Ємільчинський район	1987
Любарський район	2082
Черняхівський район	2094
Червоноармійський район	2095

* Дані наведено по підприємствах, установах, організаціях та їхніх відокремлених підрозділах із кількістю найманих працівників 10 і більше осіб.

Найвищий рівень заробітної плати у 2013 році у містах Малині та Коростені, Малинському та Коростенському районах, найнижчий - у Брусилівському та Ємільчинському районах. Розподіл значень між найвищими та найнижчими показниками по зарплаті становить понад 40%.

Динаміка показника офіційного рівня зареєстрованого безробіття за окремими містами та районами*, % на кінець року

Назва району міста/роки	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Усього по області	5,2	4,3	3,7	3,3	4,3	3,0	3,0	3,0	2,9	2,4
Найнижчий рівень офіційного рівня зареєстрованого безробіття										
Житомирський район	4,4	2,8	1,7	1,3	1,4	1,0	1,0	1,0	0,9	X
м.Житомир	5,1	1,4	1,3	1,0	1,4	1,5	1,3	1,3	1,2	0,9
Радомишльський район	6,8	4,3	4,2	2,7	3,7	2,3	1,9	1,4	1,2	1,2
Найвищий рівень офіційного рівня зареєстрованого безробіття										
Вол. Волинський район	14,1	10,7	10,1	8,6	11,2	8,6	8,8	7,7	7,6	6,8
Ружинський район	4,1	6,5	5,5	5,7	7,0	4,7	4,4	5,8	6,9	6,0
Андрушівський район	7,5	7,2	5,7	6,7	7,7	3,8	5,1	5,9	6,0	5,3
Романівський район	6,0	12,1	10,7	9,3	10,7	5,5	6,2	6,0	5,6	3,9
Чуднівський район	4,4	9,0	7,7	6,5	7,9	3,9	4,7	5,3	5,1	3,7
Любарський район	4,1	9,3	7,1	7,6	8,1	5,3	5,3	5,4	4,8	4,4

* З 1 січня 2013 року набув чинності Закон України «Про зайнятість населення», статтю 43 якого передбачено надання статусу зареєстрованого безробітного незайнятим громадянам з першого дня реєстрації в територіальному органі центрального органу виконавчої влади державної служби зайнятості незалежно від місця проживання та перебування. У зв'язку з цим, починаючи з 2013 року, показник «рівень зареєстрованого безробіття» по районах та містах органи державної статистики не розраховують.

Офіційний рівень безробіття протягом останніх років залишався незмінним і наприкінці 2013 року дещо знизився і залишився на рівні 2,4%. При цьому, найнижчим він є у місті Житомирі та Житомирському районі (менше 1%), найвищим – у Володарсько-Волинському районі (6,8%).

7.1. Проміжні висновки

За віковою структурою майже 62% населення області складають особи працездатного віку, 16% - молодші і 22% - старші за зазначений вік. У структурі міського населення 64,9% займають особи віком 15-59 років, 15,7% - до 14 років, 19,4% - старше 60 років. Сільське населення має таку вікову структуру: 15-59 років – 58,7%, до 14 років – 16,4%, старше 60 років – 24,9%.

Із загальної облікової кількості штатних працівників 54% мають вищу освіту (по Україні – 59%).

Суттєвих змін на Житомирщині за останні роки в структурі зайнятості населення по галузях не відбулося. Найбільшими за питомою вагою зайнятих залишаються сектор торгівлі, сільське господарство, промисловість, освіта, діяльність транспорту та зв'язку, охорона здоров'я та надання соціальної допомоги.

Існує значна диференціація у рівнях заробітної плати між галузями економіки та адміністративно територіальними одиницями.

8. ЗВЕДЕНИЙ БЮДЖЕТ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

8.1. Доходи. Загальна характеристика.

Доходи місцевих бюджетів становлять фінансову основу місцевого самоврядування. Зведений бюджет області формується у відповідності з Бюджетним Кодексом України і входить до зведеного бюджету України.

Динаміка доходів зведеного бюджету Житомирської області у порівнянні з динамікою державного бюджету, млн. грн.

Показники	2009	2010	2011	2012	2013
Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів)	1321,0	1516,0	1733,1	2055,4	2171,6
% до попереднього періоду	95,3	114,8	114,3	118,6	105,6
Доходи державного бюджету	1521,3	1500,6	5768,0	8947,8	6954,2

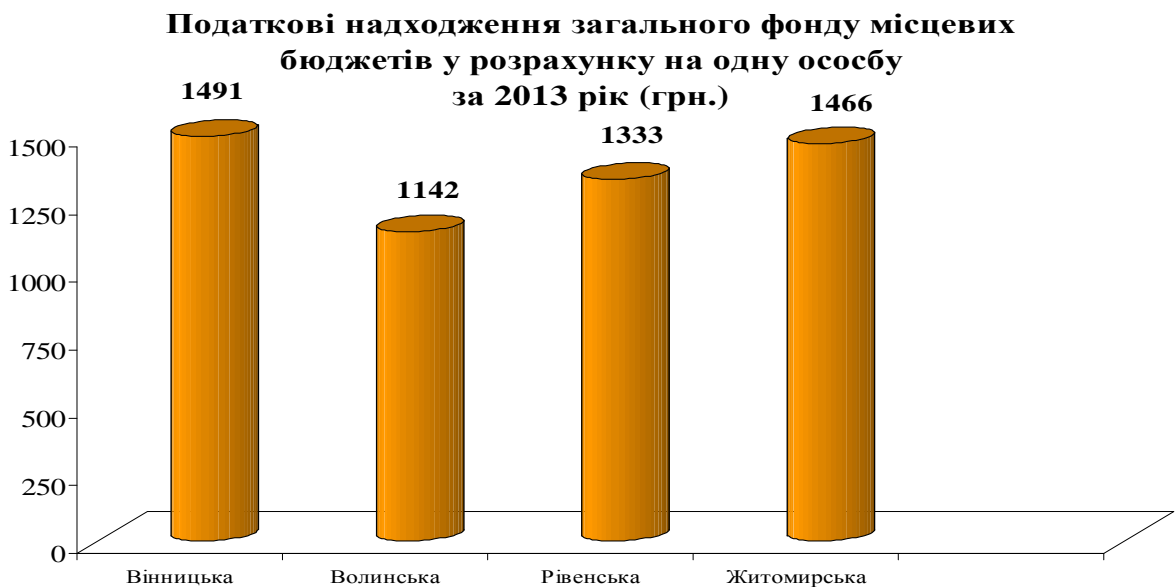
За період з 2009 до 2013 років у дохідній частині зведеного бюджету області відзначається зростання (крім періоду економічної і фінансової кризи 2008-2009 років).

Динаміка структури надходжень до загального фонду бюджету Житомирської області, %

Назва платежів	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Загальний фонд бюджету області	100	100	100	100	100
Податок на доходи фізичних осіб	84,8	75,8	78,3	76,9	77,1
Плата за землю	4,8	9,1	9,0	9,5	10,0
Плата за користування надрами місцевого значення	2,9	2,8	3,1	3,4	3,0
Ресурсні платежі загальнодержавного значення (50%)	-	-	2,8	3,2	3,1

Назва платежів	Роки				
	2009	2010	2011	2012	2013
Надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності	2,0	1,6	1,6	1,2	1,0
Плата за ліцензії	1,1	1,1	1,3	1,1	1,0
Плата за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів	1,9	0,2	0,5	0,9	1,1
Збір за спеціальне використання лісових ресурсів місцевого значення	0,3	0,4	0,7	0,8	1,1
Інші платежі	2,2	9,0	2,7	3,0	2,6

Структура власних податкових надходжень за період 2010-2013 рр. залишається практично незмінною, їх найбільшу частку і далі становить податок з доходів фізичних осіб, який коливається на рівні 76-77%. Іншими за величиною джерелами податків є плата за землю (9-10%), плата за користування надрами місцевого значення (3%) та ресурсні платежі загальнодержавного значення (3%), надходження від орендної плати за користування цілісним майновим комплексом та іншим майном, що перебуває в комунальній власності (1%), плата за ліцензії (1%), решта – малозначні джерела, які менше 1%.

Аналіз динаміки податкових надходжень свідчить, що Житомирщина займає кращу позицію у порівнянні з іншими сусідніми областями, зокрема Волинською, Рівненською, але дещо гірше, ніж Вінницька область.

8.2. Доходи зведеного бюджету області у розрізі територій.

Основою підвищення рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування є збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

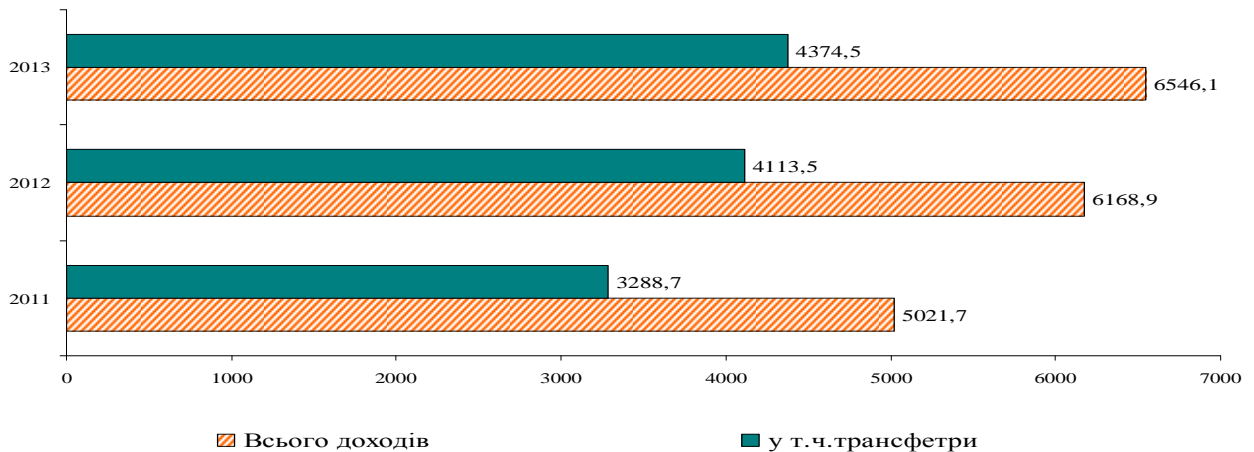
Впродовж 2012 року до місцевих бюджетів області надійшло 1625,9 млн. грн. доходів загального фонду, план надходжень, затверджений місцевими радами виконано на 98,4%, за 2013 рік - 1713,4 млн.грн., план надходжень до загального фонду виконано на 95,9%.

Райони і міста Житомирської області, що не виконали планових показників доходів загального фонду 2012 -2013 року, тис.грн.

Назва районів та міст області	2012 рік			2013 рік		
	План	Факт	% виконання	План	Факт	% виконання
м. Житомир	448126,7	412218,6	92,0	483855,3	439582,6	90,9
м. Бердичів	73913,3	64955,2	87,9	79125,1	68225,2	86,2
м.Коростень	86820,7	81307,5	93,6	96134,5	81410,3	84,7
м.Нов.-Волинський	57539,4	51440,5	89,4	59146,5	53034,2	89,7
м.Малин	35811,3	32009,4	89,4	38783,9	33940,7	87,5
Лугинський	10233,5	9259,8	90,5	9890,6	9690,2	98,0
Нов.-Волинський	33390,9	31154,5	93,3	-	-	-
Овруцький	45238,1	44516,6	98,4	50573,6	44905,0	88,8
Олевський	21762,8	20672,5	95,0	23778,0	21747,4	91,5
Романівський	19800,9	17951,0	90,7	-	-	-
Андрушівський	-	-	-	25241,7	24977,2	99,0
Баранівський	-	-	-	22651,9	19657,3	86,8
Бердичівський	-	-	-	23590,1	22374,5	94,8
Вол.-Волинський	-	-	-	38130,6	34735,0	91,1
Коростенський	-	-	-	49520,8	48138,0	97,2
Любарський	-	-	-	20004,5	19645,3	98,2
Народицький	-	-	-	7969,3	7736,7	97,1

Наведені дані свідчать, що за останні два роки спостерігається невиконання плану надходжень до місцевих бюджетів окремих районів і міст області. Це пов'язано з припиненням діяльності окремих підприємств та повільним темпом росту заробітної плати працівників, що призвело до зменшення темпів надходження податку з доходів фізичних осіб.

Динаміка доходів місцевих бюджетів та трансфертів з державного бюджету, млн. грн.

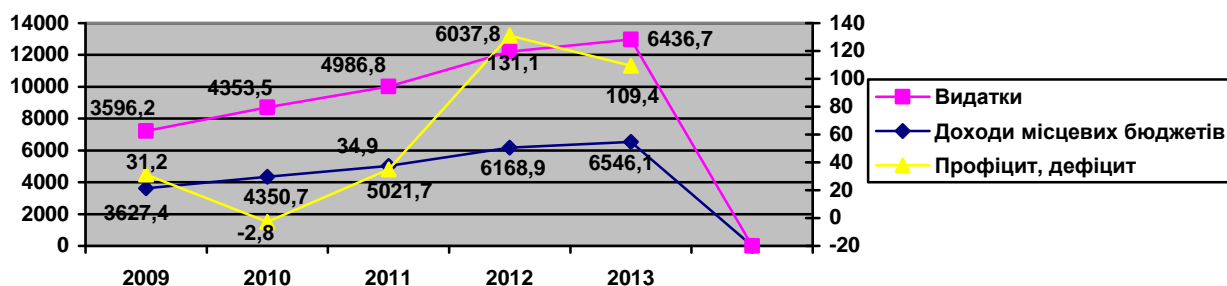
Доходна частина місцевих бюджетів формується за рахунок власних доходів та трансфертів з державного бюджету (дотацій, субвенцій).

Житомирська область є дотаційною, проте згідно з проведеним аналізом рівень дотаційності (відношення власних доходів бюджету до загальних) збільшився з 65,5 % у 2011 році до 66,8% у 2013 році, в області дотаційні всі 23 райони, 5 міст обласного значення та обласний бюджет.

8.3. Видатки зведеного бюджету Житомирської області.

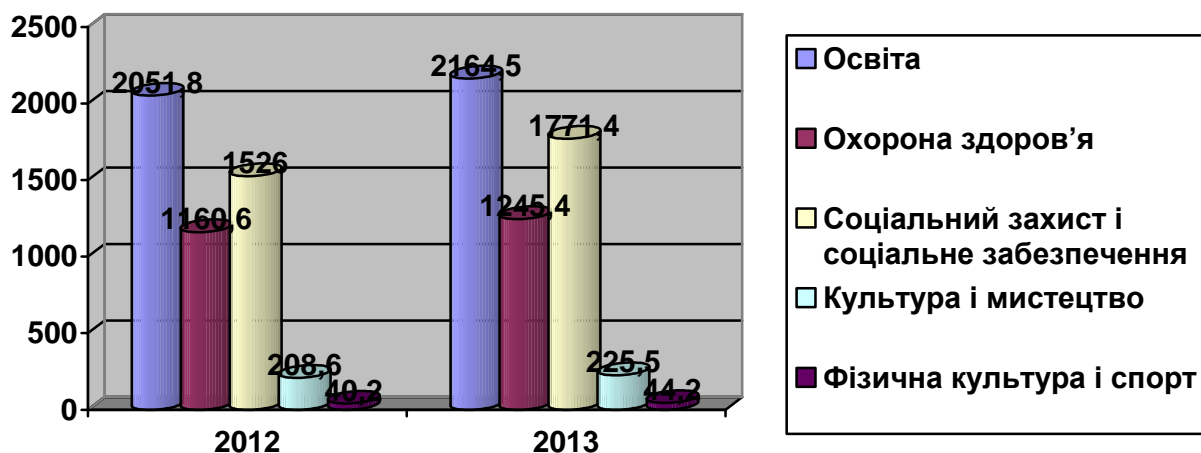
Аналіз доходів і видатків зведеного бюджету області свідчить, що за період 2009-2013рр. бюджет виконано з профіцитом (доходи перевищують видатки) по всіх роках, крім 2010 року, за який дефіцит бюджету склав 2,8 млн.грн.

Співвідношення доходів і видатків Житомирської області, млн.грн.

Видаткова частина бюджету області характеризується соціальною спрямованістю. Питома вага заробітної плати та інших соціальних виплат у 2013 році становила 82,8% видатків загального фонду бюджету.

Фінансування галузей соціальної сфери у 2012-2013 рр., млн.грн

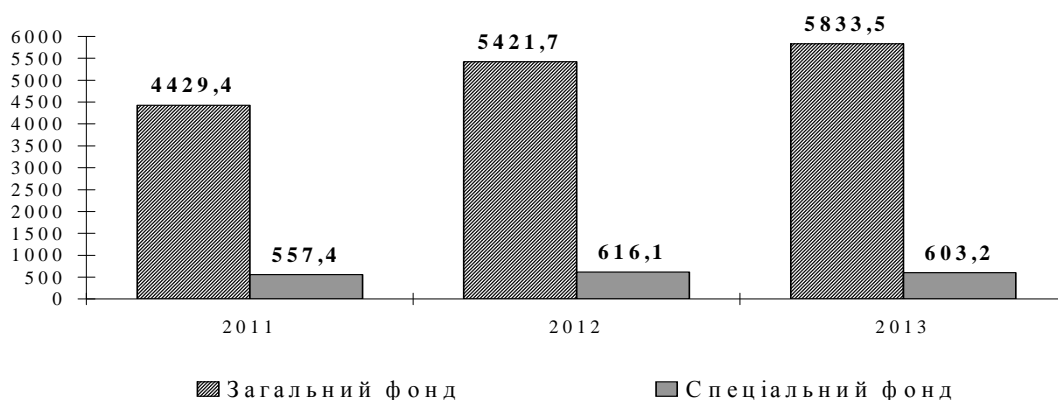

Очевидним є те, що у структурі видатків загального фонду бюджету найбільшу питому вагу займають видатки на освіту, соціальний захист і соціальне забезпечення та охорону здоров'я населення – 37,1%, 30,4% та 21,3% відповідно. В порівнянні з 2012 роком ці показники збільшилися на 5,5% – освіта, 16,1% – соціальний захист та соціальне забезпечення, 7,3% – охорона здоров'я.

Кошти бюджету, в першу чергу, спрямовуються на захищені статті видатків, а саме: виплату заробітної плати з нарахуваннями, придбання медикаментів та продуктів харчування, оплату комунальних послуг і енергоносіїв, що використовувалися бюджетними установами області, соціальні виплати населенню.

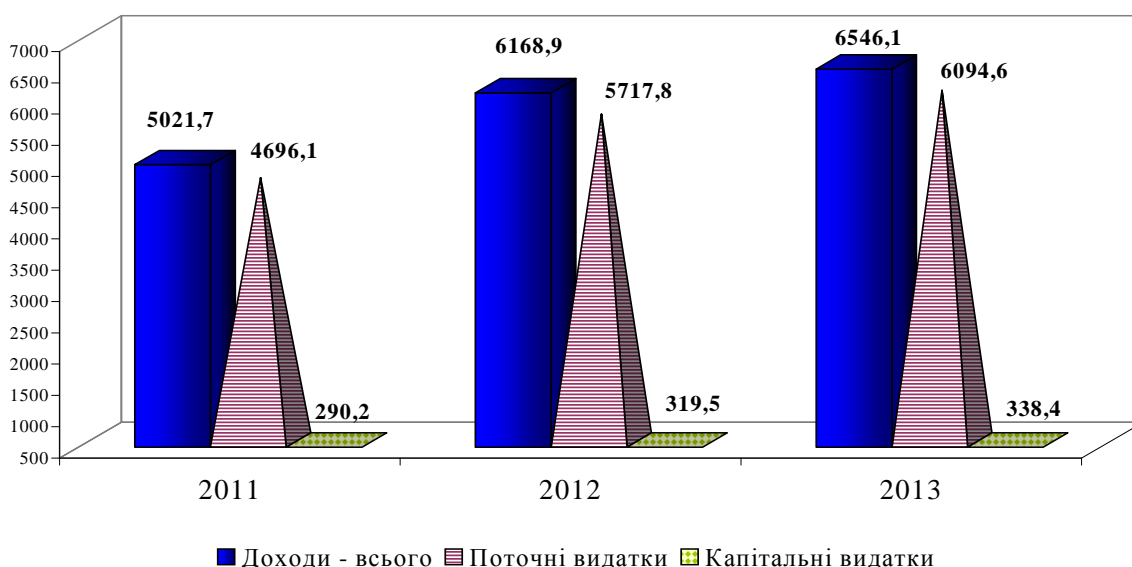

**Динаміка видатків загального та спеціального фонду
Житомирської області, млн.грн.**

У видатковій частині бюджету варто порівняти співвідношення загального та спеціального фондів. Очевидним є помітне зростання першого з 4429,4 млн. грн. у 2011 році до 5833,5 млн. грн. у 2013 році, та деяке зменшення, починаючи з 2012 року другого.

**Динаміка поточних і капітальних видатків бюджету
Житомирської області, млн. грн.**

Ще одним важливим аспектом в характеристиці видатків є співвідношення поточних і капітальних видатків.

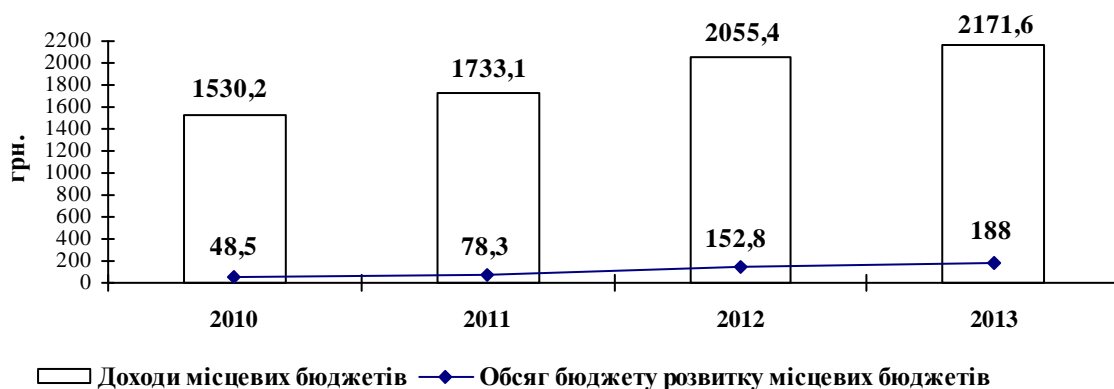
Тут теж бачимо стрімке зростання поточних, тобто витрат на утримання соціальної інфраструктури, і поступове зниження (у 2012 році) капітальних видатків – витрат на покращання стану об'єктів інфраструктури. За останні 3 роки посилилася диспропорція між капітальними та поточними видатками, а саме: співвідношення між ними змінилося від 1:16,2 до 1:18.

8.4. Бюджет розвитку

В контексті стратегії розвитку і, зокрема, потенційної можливості фінансування програм і проектів в рамках стратегії, надзвичайно важливим є бюджет розвитку території.

Аналіз показує, що за період з 2010 до 2013 роки частка бюджету розвитку у доходах бюджету Житомирської області зростає з 3,2% у 2010 році до 8,7% у 2013 році.

Бюджет розвитку в доходах бюджету Житомирської області, млн. грн.

До 2011 року основним джерелом наповнення бюджету розвитку був продаж активів та доходи від операцій з капіталом. З 2011 року до бюджету розвитку додатково зараховувався єдиний податок.

8.5. Проміжні висновки

Зведений бюджет Житомирської області є глибоко дотаційним, що означає його залежність від центрального бюджету.

Принцип самостійності місцевих бюджетів, поки що залишається нереалізованим. Частка власних і закріплених доходів місцевих бюджетів низька. Доходна частина місцевих бюджетів у значній частині формується за рахунок так званих регульованих доходів, розміри надходження яких регулюється центральними органами влади.

Зростання частки трансфертів з державного бюджету в області свідчить про недостатність обсягу власних джерел доходів та обмеженість автономії місцевих органів влади.

Житомирщина має кращі показники бюджетної забезпеченості на 1 мешканця ніж її сусіди (Волинська і Рівненська області) та дещо гірші Вінницької області.

У видатковій частині відзначається помітне зростання частки загального фонду бюджету щодо спеціального фонду. Також зростає диспропорція між капітальними та поточними видатками.

Бюджет розвитку за період 2010-2013 рр. не перевищує рівня 8%.

9. ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН ОБЛАСТІ

9.1. Стан атмосферного повітря

Для Житомирської області характерні два види забруднення атмосфери: ареальний та лінійний. До першого відносяться викиди забруднюючих речовин підприємствами від стаціонарних джерел. Другий, пов'язаний із забрудненням атмосфери вздовж автомагістралей внаслідок інтенсивного руху транспортних засобів. На транспорт припадає 80,5% усіх викидів забруднюючих речовин в атмосферу, промислові підприємства – 19,5%.

В цілому, починаючи з 2005 року, в області спостерігається стійка тенденція до збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферу, яка дещо стабілізувалася після 2009 року та залишається на рівні 86-88 тис. тон на рік.

Загальне збільшення валових викидів від стаціонарних джерел забруднення спричинено підвищенням обсягів виробництва на підприємствах теплоенергетики, будівельних матеріалів, а від пересувних джерел – внаслідок збільшення кількості автотранспорту та інтенсивності руху.

За показником обсягів викидів у розрахунку на 1 особу, кількість викидів в атмосферне повітря у Житомирській області не характеризується чіткою тенденцією до зниження, а у розрахунку на 1 кв. км тримається на рівні 2009 року (2,9 т).

Аналіз викидів забруднюючих речовин в атмосферу від стаціонарних джерел забруднення у 2013 році

Назва міста, району	Обсяги викидів			Щільність викидів у розрахунку на 1 км. кв, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг
	т	у % до 2012 року	у % до загального обсягу		
Житомирська область	17211,9	93,1	100,0	577,1	13,6
м. Житомир	1424,9	103,0	8,3	23359,9	5,3
м. Бердичів	5355,3	94,3	31,1	148758,9	68,3
м. Коростень	1197,5	144,3	7,0	35221,2	18,3
м. Малин	202,7	98,6	1,2	11260,9	7,5
м. Новоград-Волинський	223,7	83,1	1,3	8284,0	4,0
Андрушівський	15,5	26,5	0,1	16,2	0,5
Баранівський	129,6	77,2	0,7	129,6	3,1
Бердичівський	74,0	134,7	0,4	85,5	2,5
Брусилівський	6,2	6,0	0,0	9,9	0,4
Володарсько-Волинський	548,7	173,3	3,2	630,7	15,4
Смільчинський	684,7	81,2	4,0	324,2	20,0
Житомирський	716,5	162,1	4,2	497,2	10,2
Коростенський	1194,5	58,5	6,9	688,5	42,7
Коростишівський	50,6	110,4	0,3	52,0	1,2
Лугинський I	412,4	88,1	2,4	414,9	24,2
Любарський	6,6	75,4	0,0	8,8	0,2
Малинський	180,7	96,1	1,0	123,2	9,2
Народицький	1,3	104,6	0,0	1,0	0,1
Новоград-Волинський	1325,5	85,3	7,7	631,8	28,2
Овруцький	1665,4	84,3	9,7	517,0	28,5

Назва міста, району	Обсяги викидів			Щільність викидів у розрахунку на 1 км. кв, кг	Обсяги викидів у розрахунку на 1 особу, кг
	т	у % до 2012 року	у % до загального обсягу		
Олевський	536,7	60,3	3,1	238,8	12,8
Попільнянський	158,1	58,0	0,9	152,5	4,8
Радомишльський	263,0	95,8	1,5	202,8	6,8
Романівський	596,3	502,3	3,5	642,6	20,5
Ружинський	154,0	78,0	0,9	153,7	5,5
Червоноармійський	26,8	163,8	0,2	31,4	1,1
Черняхівський	15,9	45,7	0,1	18,7	0,5
Чуднівський	44,8	92,8	0,3	43,2	1,2

Суттєвий вплив на стан довкілля області мають підприємства, зосереджені у містах обласного значення (38,1% від загальної кількості), ними викинуто в повітря 8,4 тис.т забруднених речовин (48,8% обласного обсягу).

До найбільших підприємств – забруднювачів атмосфери регіону відносяться: Бердичівська філія управління магістральних газопроводів «Київтрансгаз» (обсяг викидів склав 5 тис. т або 29% загальнообласного обсягу), Новоград-Волинська виробничо-технічна служба Рівненського лінійно – виробничого управління магістральних газопроводів «Львівтрансгаз» (3,9 тис. т або 29,9%), ПРАТ «Коростенський завод МДФ» (0,7 тис. т або 4,1%), ТОВ «Вівад 09» (0,5 тис. т або 2,9%), «Іршанський гірничозбагачувальний комбінат» ПАТ «Кримський титан» (0,4 тис. т або 2,4%).

Щільність викидів від стаціонарних джерел забруднення у розрахунку на 1 кв.км території області склала 577,1 кг шкідливих речовин, а на одну особу – 13,6 кг.

Найбільше викидів діоксиду вуглецю в атмосферу області потрапляє від КП «Житомиртеплокомуненерго» (198,7 тис. т або 26,9% загальнообласного обсягу), Бердичівської філії управління магістральних газопроводів «Київтрансгаз» (120,3 тис. т або 16,2%), ТОВ «Церсаніт-Інвест» (48,7 тис. т або 6,6%), комунального підприємства теплозабезпечення м. Коростеня (40,4 тис. т або 5,5%), КП «Бердичівтеплокомуненерго» (32,6 тис. т або 4,4%).

9.2. Екологічна ситуація у сфері водокористування

Джерелом водопостачання населення та галузей економіки є поверхневі води (90%) та підземні води (10%) від загального забору води.

Поверхневі водні ресурси в області формуються в основному із місцевого стоку у річковій мережі переважно на власній території за рахунок атмосферних опадів, а також транзитного стоку, який надходить із суміжних областей. Середня величина річкового стоку складає 3300 млн.куб.м / рік, з яких у межах області формується 2800 млн.куб.м / рік.

Населення та галузі економіки Житомирської області в даний час не мають проблем щодо споживання води у кількісному відношенні. Загальний забір підземної (питної) води у 2013 р. склав 22% від її експлуатаційних запасів, а використання води становило лише 7,4% поверхневого стоку, що

сформувався на території області.

У 2005-2008 роках в області спостерігалася тенденція щодо збільшення використання свіжої води. У 2009 році порівняно з 2008 роком використання води, навпаки, скоротилося на 15,6 млн. куб. м. Це було пов'язано із скороченням обсягів промислового виробництва. У 2012 році обсяг використання свіжої води порівняно з попереднім роком зменшився на 1,9 млн. куб. м., а у 2013 році – на 5,9 млн. куб. м., в основному за рахунок споживання її для рибогосподарських потреб.

Перед водокористувачами, насамперед підприємствами житлово-комунального господарства у містах області стоїть проблема реконструкції водогінних мереж, з причини зношеності яких втрати свіжої води при транспортуванні становлять 31% (або 15,95 млн. куб. м води).

В області також досить актуальним є питання водовідведення. У 2013 році 117 підприємств експлуатували очисні споруди каналізації, 22 або 19% працювали неефективно і допустили скидання недостатньоочищених вод; із них 19 - підприємства житлово-комунального господарства.

На екологічний стан поверхневих вод області впливає не лише забруднення поверхневих вод внаслідок скидання недостатньоочищених зворотних вод, в результаті неефективної роботи очисних споруд каналізації, а й порушення режиму господарювання в прибережних захисних смугах та водоохоронних зонах, насамперед у межах населених пунктів.

9.3. Екологічний стан ґрунтів

Забруднювачами земельних ресурсів є в основному накопичувачі побутових відходів (сміттєзвалища) та промислові відходи, що формуються на підприємствах камінеобробної промисловості. У Житомирській області накопичено близько 12 тис. т шлаків камінеобробних підприємств, які вміщують сполуки тривалентного хрому і не приймаються на полігони побутових відходів.

Землі під відпрацьованими розробками та кар'єрами (закритими шахтами, відвалами, териконами), що не експлуатуються, займають 3,3 тис. га або 42% від загальної площі земель під кар'єрами. До цих земель входять кар'єри, що відпрацьовані, та шахти, що закриті, а також відвали та терикони.

Кількість рекультивованих земель є незрівняно меншою з обсягами щороку порушуваних. За 2008 – 2013 роки порушено земель (землі під відкритими розробками, кар'єрами, шахтами та відповідними спорудами) на площі 887 га. За цей період відпрацьовано земель на площі 354 га, а проведено рекультивацію на площі 324 га.

9.4. Природні об'єкти та збереження біорізноманіття

На території області налічується 213 об'єктів природно - заповідного фонду загальною площею 135,3 тис. га., із яких:

- території та об'єкти природно - заповідного фонду загальнодержавного значення - 20 (57,9 тис. га), у тому числі природні заповідники - 2 (51 тис. га),

парки пам'ятки садово - паркового мистецтва -5 (120га), заказники - 10 (6757га), пам'ятки природи - 2 (51 га), ботанічні сади – 1 (35 га).

- території та об'єкти природно - заповідного фонду місцевого значення - 193 (77363,89 га), у тому числі заказники - 137 (77013,26 га). пам'ятки природи - 35 (93,69 га), дендропарки – (14,9 га), парки - пам'ятки садово - паркового мистецтва - 18 (242,04га).

Незважаючи в цілому на позитивні тенденції у галузі збереження біорізноманіття та формування національної екомережі, у Житомирській області також спостерігається часткове збіднення біорозмаїття, основними причинами якого є антропогенні чинники:

- забруднення природного середовища;
- денатуралізація природних ландшафтів;
- монокультурні способи ведення лісового та сільського господарства.

Також важливим чинником, що впливає на стан біорозмаїття, є інтенсивне ведення мисливського господарства в області. Динаміка чисельності основних видів мисливських копитних та хутрових тварин (голів) до 2010 року мала позитивний характер, а у 2011-2012 роках - негативний.

У 2013 році кількість копитних диких тварин, що мешкають у мисливських угіддях, у порівнянні з 2010 роком зменшилася на 1,9%, хутрових звірів – на 6,8%, із них бобрів - на 8,4%, ондатр – на 23,3%. Натомість значно зросла чисельність пернатої дичини.

Заходи користувачами мисливських угідь зводяться переважно до заготівлі кормів та викладання їх для підгодівлі у зимовий період у лісових угіддях.

9.5. Утворення та накопичення відходів

Протягом 2013 року в області утворилося 673,2 тис. т відходів, що на 22,3% менше порівняно з 2012 роком. Із загального обсягу утворених відходів 671,8 тис.т становили відходи IV класу небезпеки, 1 тис.т – III класу небезпеки, 0,3 тис.т – II класу небезпеки, 0,1 тис.т – I класу небезпеки.

Основні показники утворення та поводження з відходами, тонн

Показники	Роки					
	2010		2012		2013	
	I-IV класів небезпеки	у т.ч. I-III класів небезпеки	I-IV класів небезпеки	у т.ч. I-III класів небезпеки	I-IV класів небезпеки	у т.ч. I-III класів небезпеки
Утворено відходів	564995,8	5087,1	866743,4	17898,9	673252,0	1393,6
Отримано зі сторони	377516,8	1067,0	189133,2	911,7	258497,9	509,2
Утилізовано, оброблено (перероблено)	159919,8	762,9	121556,0	8732,6	89261,3	3837,3
Спалено	52235,4	21,7	73715,4	17,4	36529,2	16,2
Передано на сторону	536655,0	644,3	531701,2	830,3	389326,8	613,5
Видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	216260,2	4780,0	337635,3	2430,4	233668,7	48,0
Втрачено (випаровування, витікання, пожежі тощо)	4,4	4,4	2033,5	–	14108,1	1,3
Наявність відходів на кінецьроку, тис.т	6296,6	40,3	7166,0	53,3	6630,7	1,7
У розрахунку на 1 км, т	211,30	1,35	240,47	1,79	222,51	0,06

Частка відходів, видалених у спеціально відведені місця чи об'єкти або спалених без отримання енергії, у загальному обсязі утворених відходів у 2013 році становила 40,1%.

Утворення відходів за категоріями матеріалів, тонн

Показники/роки	2010	2011	2012	2013	
				усього	% до підсумку
Усього	564995,8	572226,8	866743,4	673252,0	100,0
Використані розчинники	45,9	39,9	2,0	2,5	0,0
Відходи кислот, лугів чи солей	153,3	143,3	113,3	149,3	0,0
Відпрацьовані оливи	240,7	251,5	207,4	172,1	0,0
Відходи хімічних препаратів	16,1	27,7	16,4	7,0	0,0
Хімічні осади та залишки	31,6	25,9	48,6	34,6	0,0
Осад промислових стоків	5597,9	4682,7	2886,2	725,6	0,1
Відходи від медичної допомоги та біологічні	0,7	1,2	6,8	14,0	0,0
Металічні відходи	62094,2	10309,2	11266,3	8527,9	1,3
Скляні відходи	173,0	211,7	1905,0	850,7	0,1
Паперові та картонні відходи	2196,7	2381,7	1939,1	2690,1	0,4
Гумові відходи	396,5	420,4	362,0	352,3	0,1
Пластикові відходи	773,2	2160,6	2475,1	1871,4	0,3
Деревні відходи	92948,3	80260,1	98148,3	66709,2	9,9
Текстильні відходи	1676,3	666,9	352,2	472,2	0,1
Відходи, що містять поліхлордифеніли	–	–	22,3	7,5	0,0
Непридатне обладнання	128,5	21,4	25,3	19,1	0,0
Непридатні транспортні засоби	33,3	2,1	1,1	3,2	0,0
Відходи акумуляторів та батарей	50,7	49,2	60,0	46,4	0,0
Тваринні та рослинні відходи	264304,2	181777,5	305145,1	269548,2	40,0
Тваринні відходи, отримані при виготовленні харчових препаратів і продуктів	14830,9	15099,3	12409,8	5444,8	0,8
Тваринні екскременти, сеча та гній	12112,8	5496,2	15235,1	4811,2	0,7
Побутові та подібні відходи	38761,5	95099,6	144858,9	155599,8	23,1
Змішані та недиференційовані матеріали	389,1	1334,0	359,7	89,8	0,0
Залишки сортування	–	0,0	193,5	–	–
Звичайний осад	14211,4	16728,1	15934,4	7050,5	1,1
Пуста порода від днопоглиблювальних робіт	29658,3	87455,8	117285,0	85256,6	12,7
Мінеральні відходи	23700,0	65408,8	132749,2	61993,5	9,2
Відходи згоряння	470,7	1302,3	1536,9	266,3	0,0
Забруднений ґрунт та забруднена пуста порода від днопоглиблювання	–	869,7	1144,6	536,1	0,1
Затверділі, стабілізовані або засклянілі відходи	–	–	53,8	0,1	0,0

За категоріями відходів за матеріалами переважали деревні відходи (9,9%), пуста порода від днопоглиблюваних робіт (12,7%), мінеральні відходи (9,2%), побутові та подібні відходи (23,1%), тваринні та рослинні відходи (40%).

Відходи I-III класів небезпеки становлять незначну частку від загальної кількості, проте саме вони створюють ризики для здоров'я і навколишнього середовища. У 2013 році порівняно з 2012 роком їх кількість зменшилася на 92,2%, а сумарний обсяг утворення цих відходів від економічної діяльності підприємств та організацій Любарського району, міст Житомира та Коростеня становив 78% від загального обсягу таких відходів.

В області налічувалось 199 спеціально відведених місця та об'єкти видалення відходів, їх проектний об'єм становив 31,0 млн. куб. м, площа – 2,8 млн. кв. м та залишкові – 22,5 млн. куб. м і 1,2 млн. кв. м відповідно.

9.6. Ситуація на територіях, забруднених внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС

Житомирська область є однією з найбільш забруднених в Україні внаслідок Чорнобильської катастрофи. На сьогодні на території Житомирщини радіаційна ситуація стабілізувалася.

Потужність дози гамма - випромінювання на поверхні ґрунту порівняно з 1986 роком знизилася у сотні разів.

На території області з 1988 року і по сьогодні відмічається поступове зниження вмісту ^{137}Cs в молоці з приватних господарств.

З 2008 року перевищення вмісту радіонукліду ^{137}Cs в молоці не реєструвалося.

За останні роки перевищення вмісту ^{137}Cs реєструється в лісових грибах та ягодах, м'ясі дичини.

Структура первинної інвалідності дорослого населення постраждалого внаслідок аварії на ЧАЕС

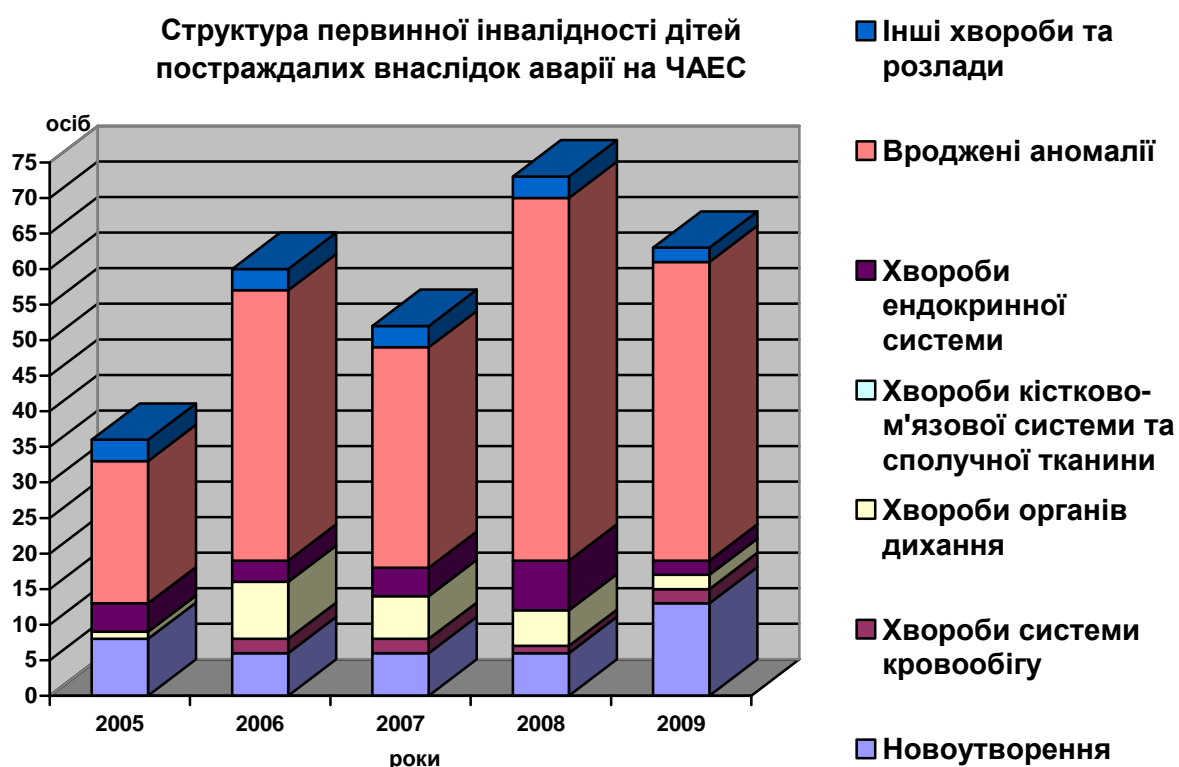

Статистичні дані свідчать про погіршення стану здоров'я громадян, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Основними причинами смерті серед населення, що проживає на забруднених територіях, стали хвороби системи кровообігу, злякисні новоутворення, травми та отруєння. Наслідки Чорнобильської аварії вплинули на зростання інвалідності населення, котре проживає на забруднених територіях. Зокрема, упродовж останніх років відзначається тенденція зростання інвалідності через злякисні новоутворення, вроджені вади розвитку, ендокринні патології, хвороби кістково-м'язової системи та хвороби органів дихання.

Серед дітей віком до 17 років у 2009 р. вперше визнано інвалідами 62 особи. В структурі первинної інвалідності дітей на першому місці вроджені аномалії, на другому – злякисні новоутворення, на третьому – хвороби ендокринної системи та хвороби органів дихання.

Таким чином аналіз стану здоров'я потерпілого внаслідок Чорнобильської катастрофи дорослого і дитячого населення свідчить про тенденцію щодо його погіршення та відмінності у рівнях і структурі захворюваності у порівнянні з населенням територій області, які не зазнали радіоактивного забруднення, і які характерні для раннього та віддаленого періодів впливу наслідків Чорнобильської катастрофи.

9.7. Проміжні висновки

Стан довкілля у Житомирській області у порівнянні із середніми значеннями по Україні є задовільним. Так, за середнім вмістом

забруднювальних домішок в атмосферному повітрі (за індексом забруднення атмосфери) рівень забруднення є нижчим за середній по Україні (майже у 4 рази), що зумовлено відносно низькою концентрацією об'єктів важкої промисловості в регіоні, які є основними забруднювачами атмосферного повітря.

Проте суттєвим недоліком є відсутність комплексної системи моніторингу за якістю атмосферного повітря на території області.

За показником заповідності території, що відображає стан збереження біорозмаїття та формування національної екомережі, Житомирська область поступається середньому в Україні показнику, та упродовж останніх років спостерігається стійка тенденція до підвищення рівня заповідності та заліснення території в області.

Оцінка стану земельних ресурсів шляхом розрахунку коефіцієнта екологічної стабільності землекористування свідчить, що ситуація в галузі землекористування на території Житомирської області належить до середньо - стабільної (0,57), тоді як по Україні (0,41 стабільно нестійка ситуація), що зумовлено наявністю достатньо високого ступеня антропогенного навантаження на земельні ресурси.

В області відбувається інтенсивне утворення та накопичення відходів, у тому числі небезпечних, у секторі промислового виробництва та іншої господарської діяльності, що зумовлюється недостатністю переробки відходів гірничодобувної промисловості, відсутністю сучасних полігонів з утилізації побутових відходів та потребою в санації існуючих сміттєзвалищ, що вичерпали свій ресурс або експлуатуються з грубими порушеннями норм екологічної безпеки.

Основними проблемами забруднення поверхневих вод Житомирщини є відсутність водоохоронних зон та прибережно захисних смуг водних об'єктів.

В області існує потреба у стабілізації та відновленні екологічної рівноваги в зоні впливу гірничих робіт підприємств гірничодобувної промисловості Житомирщини та мінімізації техногенного впливу гірничодобувних робіт на довкілля, зокрема необхідність виконання намічених обсягів рекультивації та консервації земель.

Стан здоров'я потерпілого внаслідок Чорнобильської катастрофи дорослого і дитячого населення свідчить про тенденцію щодо його погіршення та відмінності в рівнях і структурі захворюваності в порівнянні з населенням територій області, які не зазнали радіоактивного забруднення.

10. SWOT-АНАЛІЗ ТА SWOT-МАТРИЦЯ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

SWOT-аналіз Житомирської області проведено з урахуванням стану та тенденцій розвитку регіону, висновків до розділів описово-аналітичної частини стратегії.

Результати SWOT-аналізу

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Близьке розташування області до столиці України м. Києва, проходження через територію області міжнародних автомагістралей та ділянок Південно-Західної залізниці.. 2. Наявність значних покладів корисних копалин (торф, граніти, лабрадорити, габро, перекристалізовані вапняки, камінь та пісок будівельний, берилієві руди, каолін та сланці пірофілітові, кварцити та кварцевий пісок, апатит - ільменітові руди, вапняки та інші). 3. Запаси мінеральних вод типу радонових. 4. Розвинений виробничий потенціал (харчова, деревообробна промисловість, добувна промисловість та розроблення кар'єрів, виробництво будматеріалів, багатогалузеве сільське господарство). 5. Сприятливі кліматичні умови для розвитку сільського господарства. 6. Велика лісистість та значні обсяги лісових ресурсів, особливо у північній частині області. 7. Наявність міст із тисячолітньою історією, об'єктів архітектурної, історико-культурної спадщини. 8. Рівень забруднення атмосферного повітря є нижчим за середній по Україні. 9. Наявність природно-заповідного фонду, зокрема заповідників, заказників. 10. Наявна науково-дослідна база для розвитку сільського господарства. 11. Розвинута мережа вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації. 12. Наявність індустріального парку у м. Коростені та перспектива їх створення на інших територіях області. 13. Розвинений малий та середній бізнес. 14. Патріотично налаштоване населення області з активною громадською позицією. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Низька природна родючість більшості ґрунтів та погіршення їх якісних характеристик, особливо у зоні Полісся. 2. Недостатня диверсифікація промисловості та ринків збуту промислової продукції. 3. Орієнтація легкої промисловості на давальницьку сировину. 4. Слабкі зв'язки між науково-дослідними установами та бізнесом, низька інноваційна активність підприємств. 5. Відсутність підприємств з переробки та утилізації промислових і твердих побутових відходів. 6. Низька якість автомобільних доріг місцевого значення. 7. Природне скорочення населення та значна частка населення старшого за працездатний вік. 8. Значні міжрайонні дисбаланси у розвитку економіки, освіти, культури, охорони здоров'я. 9. Підготовка робочих кадрів слабо орієнтована на потреби виробничих галузей економіки області. 10. Високий рівень безробіття населення області. 11. Низька зайнятість населення у сільській місцевості. 12. Низький рівень урбанізації області. 13. Недостатність центрів відкритого доступу до Інтернету, слабо розвинена мережа Інтернет у сільській місцевості. 14. Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС частина земель області вилучена із господарського використання. 15. Низька екологічна свідомість значної кількості суб'єктів господарювання та мешканців області. 16. Рівень розвитку гуманітарної інфраструктури у сільській місцевості не відповідає зростаючим запитам населення. 17. Переважання сировини та продукції низького ступеня переробки у структурі експорту області. 18. Зношеність інженерних мереж у житлово – комунальному господарстві, особливо теплових та водопровідно-каналізаційних.

	<p>19. Бюджет області є дотаційним.</p> <p>20. Недостатньо розвинена придорожня сервісна інфраструктура.</p> <p>21. Слаборозвинений внутрішній туризм</p> <p>22. Негативний вплив діяльності великих агро формувань на дорожню інфраструктуру сільських громад та якісні характеристики ґрунтів.</p>
Можливості	Загрози
<p>1. Зростання попиту на продовольство на світовому ринку.</p> <p>2. Популяризація екологічного способу життя та споживання органічної продукції серед населення України та країн Європи.</p> <p>3. Зростання популярності сільського, зеленого, культурного, світоглядного туризму серед населення України та Європи</p> <p>4. Підписання договору про асоціацію з ЄС.</p> <p>5. Проведення адміністративної реформи, децентралізація влади та забезпечення фінансової самостійності громад шляхом зміни бюджетного законодавства.</p> <p>6. Запровадження досягнень міжнародної практики щодо інновацій та технологій.</p> <p>7. Покращення бізнес-клімату в Україні, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.</p> <p>8. Запровадження механізму стимулювання енергоефективності у виробництві, житлово-комунальній та соціальній сферах.</p> <p>9. Реалізація державних програм щодо розвитку альтернативної енергетики.</p> <p>10. Створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні, надання міжнародної технічної допомоги.</p> <p>11. Реалізація державної політики щодо боротьби з корупцією.</p>	<p>1. Затягування термінів проведення реформи з децентралізації влади та змін до бюджетного законодавства.</p> <p>2. Запровадження торговими партнерами обмежень щодо експорту українських товарів.</p> <p>3. Поглиблення економічної кризи в Україні.</p> <p>4. Продовження антитерористичної операції на сході України.</p> <p>5. Недосконалість системи державних закупівель.</p> <p>6. Зменшення внутрішнього товарообороту через низьку купівельну спроможність населення.</p> <p>7. Нестабільність національної валюти, продовження інфляційних процесів.</p> <p>8. Зростання смертності осіб у працездатному віці.</p> <p>9. Посилення розшарування населення за рівнем матеріального добробуту.</p> <p>10. Погіршення конкурентоспроможності українських товарів через зростання обсягів імпортованих товарів з країн ЄС.</p> <p>11. Подорожчання енергоносіїв.</p> <p>12. Зростання трудової міграції.</p> <p>13. Форс-мажорні обставини.</p> <p>14. Законодавча неврегульованість регулювання участі великих агро формувань щодо підтримки інфраструктури сільських територій та раціонального використання ними земельних ресурсів.</p>

SWOT- матриця

SWOT - матриця розроблялася із метою пошуку взаємозв'язків між чотирма елементами SWOT-аналізу та виявлення:

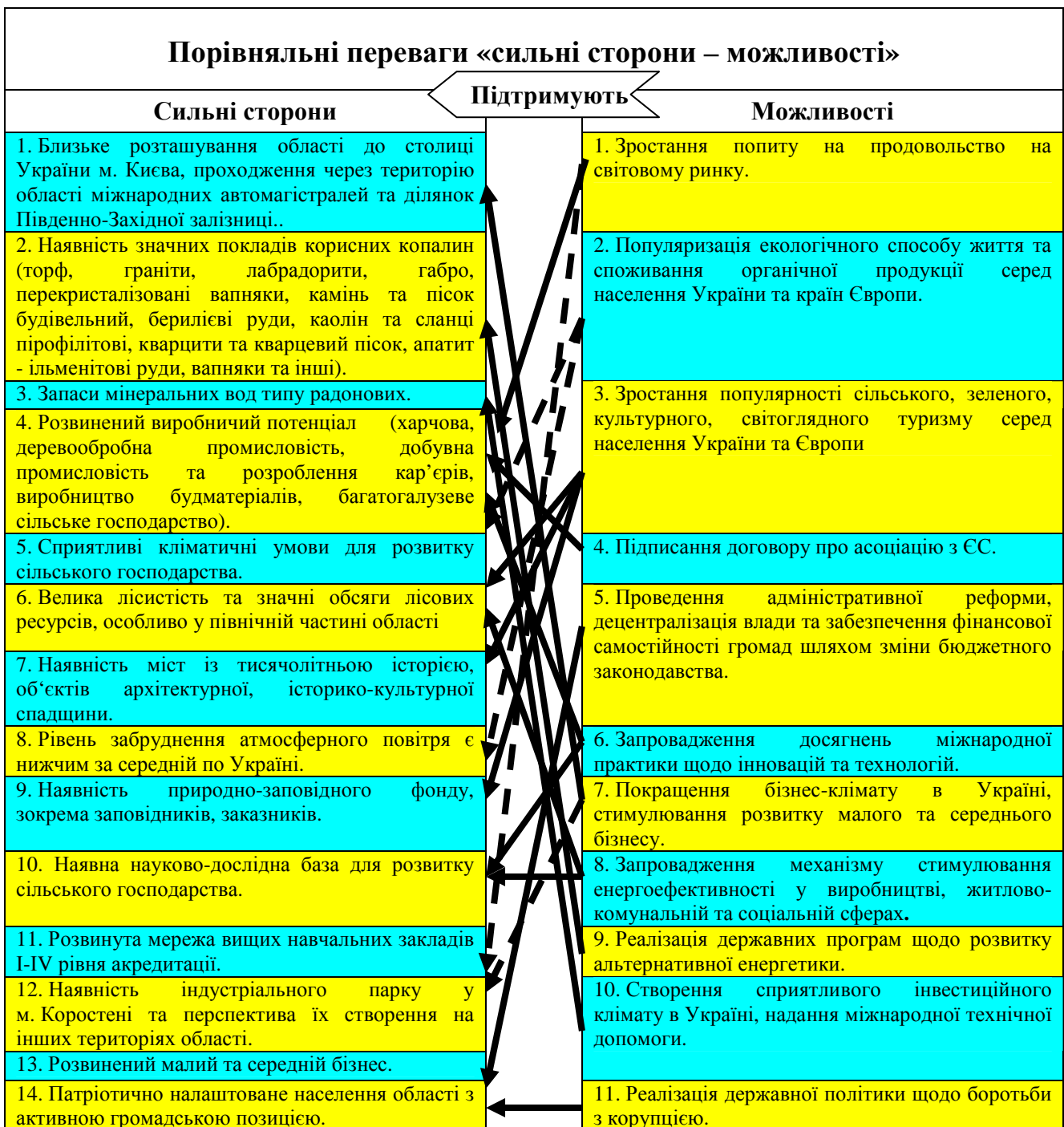
1. Регіональних порівняльних переваг, на яких повинен базуватися подальший розвиток (можливості, що базуються на сильних сторонах).

2. Викликів розвитку – проблем, які потребують вирішення (слабкі сторони, які можна вирішити за рахунок можливостей).

3. Захищеності – визначення сильних сторін, які дозволяють нівелювати загрози.

4. Можливих ризиків, які слід уникнути або мінімізувати їх вплив через вибір стратегічних рішень.

Суцільна лінія на схемах означає сильний вплив, пунктирна – слабкий. Саме ці зв'язки дозволяють визначити конкурентні переваги, виклики, захищеність та ризики при розробці стратегії розвитку області. Далі вони є основою для *стратегічного вибору* – формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку області на довгострокову перспективу.

Виклики «слабкі сторони – можливості»		
Слабкі сторони	Зменшують	Можливості
1. Низька природна родючість більшості ґрунтів та погіршення їх якісних характеристик, особливо у зоні Полісся.		1. Зростання попиту на продовольство на світовому ринку.
2. Недостатня диверсифікація промисловості та ринків збуту промислової продукції.		2. Популяризація екологічного способу життя та споживання органічної продукції серед населення України та країн Європи.
3. Орієнтація легкої промисловості на давальницьку сировину.		3. Зростання популярності сільського, зеленого, культурного, світоглядного туризму серед населення України та Європи
4. Слабкі зв'язки між науково-дослідними установами та бізнесом, низька інноваційна активність підприємств.		4. Підписання договору про асоціацію з ЄС.
5. Відсутність підприємств з переробки та утилізації промислових і твердих побутових відходів.		5. Проведення адміністративної реформи, децентралізація влади та забезпечення фінансової самостійності громад шляхом зміни бюджетного законодавства.
6. Низька якість автомобільних доріг місцевого значення.		6. Запровадження досягнень міжнародної практики щодо інновацій та технологій.
7. Природне скорочення населення та значна частка населення старшого за працездатний вік.		7. Покращення бізнес-клімату в Україні, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.
8. Значні міжрайонні дисбаланси у розвитку економіки, освіти, культури, охорони здоров'я.		8. Запровадження механізму стимулювання енергоефективності у виробництві, житлово-комунальній та соціальній сферах.
9. Підготовка робочих кадрів слабо орієнтована на потреби виробничих галузей економіки області.		9. Реалізація державних програм щодо розвитку альтернативної енергетики.
10. Високий рівень безробіття населення області.		10. Створення сприятливого інвестиційного клімату в Україні, надання міжнародної технічної допомоги.
11. Низька зайнятість населення у сільській місцевості.		11. Реалізація державної політики щодо боротьби з корупцією.
12. Низький рівень урбанізації області.		
13. Недостатність центрів відкритого доступу до Інтернету, слабо розвинена мережа Інтернет у сільській місцевості.		
14. Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС частина земель області вилучена із господарського використання.		
15. Низька екологічна свідомість значної кількості суб'єктів господарювання та мешканців області.		
16. Рівень розвитку гуманітарної інфраструктури у сільській місцевості не відповідає зростаючим запитам населення.		
17. Переважання сировини та продукції низького ступеня переробки у структурі експорту області.		
18. Зношеність інженерних мереж у житлово – комунальному господарстві, особливо теплових та водопровідно-каналізаційних.		
19. Бюджет області є дотаційним.		
20. Недостатньо розвинена придорожня сервісна інфраструктура.		
21. Слаборозвинений внутрішній туризм		
22. Негативний вплив діяльності великих агро формувань на дорожню інфраструктуру сільських громад та якісні характеристики ґрунтів.		

Ризики «слабкі сторони – загрози»		
Слабкі сторони	Посилюють	Загрози
1. Низька природна родючість більшості ґрунтів та погіршення їх якісних характеристик, особливо у зоні Полісся.		1. Затягування термінів проведення реформи з децентралізації влади та змін до бюджетного законодавства.
2. Недостатня диверсифікація промисловості та ринків збуту промислової продукції.		2. Запровадження торговими партнерами обмежень щодо експорту українських товарів.
3. Орієнтація легкої промисловості на давальницьку сировину.		3. Поглиблення економічної кризи в Україні.
4. Слабкі зв'язки між науково-дослідними установами та бізнесом, низька інноваційна активність підприємств.		4. Продовження антитерористичної операції на сході України.
5. Відсутність підприємств з переробки та утилізації промислових і твердих побутових відходів.		5. Недосконалість системи державних закупівель.
6. Низька якість автомобільних доріг місцевого значення.		6. Зменшення внутрішнього товарообороту через низьку купівельну спроможність населення.
7. Природне скорочення населення та значна частка населення старшого за працездатний вік.		7. Нестабільність національної валюти, продовження інфляційних процесів.
8. Значні міжрайонні дисбаланси у розвитку економіки, освіти, культури, охорони здоров'я.		8. Зростання смертності осіб у працездатному віці.
9. Підготовка робочих кадрів слабо орієнтована на потреби виробничих галузей економіки області.		9. Посилення розшарування населення за рівнем матеріального добробуту.
10. Високий рівень безробіття населення області.		10. Погіршення конкурентоспроможності українських товарів через зростання обсягів імпортованих товарів з країн ЄС.
11. Низька зайнятість населення у сільській місцевості.		11. Подорожчання енергоносіїв.
12. Низький рівень урбанізації області.		12. Зростання трудової міграції.
13. Недостатність центрів відкритого доступу до Інтернету, слабо розвинена мережа Інтернет у сільській місцевості.		13. Форс-мажорні обставини.
14. Внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС частина земель області вилучена із господарського використання.		14. Законодавча неврегульованість участі великих агроформувань щодо підтримки інфраструктури сільських територій та раціонального використання ними земельних ресурсів.
15. Низька екологічна свідомість значної кількості суб'єктів господарювання та мешканців області.		
16. Рівень розвитку гуманітарної інфраструктури у сільській місцевості не відповідає зростаючим запитам населення.		
17. Переважання сировини та продукції низького ступеня переробки у структурі експорту області.		
18. Зношеність інженерних мереж у житлово – комунальному господарстві, особливо теплових та водопровідно-каналізаційних.		
19. Бюджет області є дотаційним.		
20. Недостатньо розвинена придорожня сервісна інфраструктура.		
21. Слаборозвинений внутрішній туризм		
22. Негативний вплив діяльності великих агро формувань на дорожню інфраструктуру сільських громад та якісні характеристики ґрунтів.		

Захищеність «загрози – сильні сторони»		
Загрози	Зменшують	Сильні сторони
1. Затягування термінів проведення реформи з децентралізації влади та змін до бюджетного законодавства.		1. Близьке розташування області до столиці України м. Києва, проходження через територію області міжнародних автомагістралей та ділянок Південно-Західної залізниці..
2. Запровадження торговими партнерами обмежень щодо експорту українських товарів.		2. Наявність значних покладів корисних копалин (торф, граніти, лабрадорити, габро, перекристалізовані вапняки, камінь та пісок будівельний, берилієві руди, каолін та сланці пірофілітові, кварцити та кварцевий пісок, апатит - ільменітові руди, вапняки та інші).
3. Поглиблення економічної кризи в Україні.		3. Запаси мінеральних вод типу радонових.
4. Продовження антитерористичної операції на сході України.		4. Розвинений виробничий потенціал (харчова, деревообробна промисловість, добувна промисловість та розроблення кар'єрів, виробництво будматеріалів, багатогалузеве сільське господарство).
5. Недосконалість системи державних закупівель.		5. Сприятливі кліматичні умови для розвитку сільського господарства.
6. Зменшення внутрішнього товарообороту через низьку купівельну спроможність населення.		6. Велика лісистість та значні обсяги лісових ресурсів, особливо у північній частині області.
7. Нестабільність національної валюти, продовження інфляційних процесів.		7. Наявність міст із тисячолітньою історією, об'єктів архітектурної, історико-культурної спадщини.
8. Зростання смертності осіб у працездатному віці.		8. Рівень забруднення атмосферного повітря є нижчим за середній по Україні.
9. Посилення розшарування населення за рівнем матеріального добробуту.		9. Наявність природно-заповідного фонду, зокрема заповідників, заказників.
10. Погіршення конкурентоспроможності українських товарів через зростання обсягів імпортованих товарів з країн ЄС.		10. Наявна науково-дослідна база для розвитку сільського господарства.
11. Подорожчання енергоносіїв.		11. Розвинута мережа вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації.
12. Зростання трудової міграції.		12. Наявність індустріального парку у м. Коростені та перспектива їх створення на інших територіях області.
13. Форс-мажорні обставини.		13. Розвинений малий та середній бізнес.
14. Законодавча неврегульованість участі великих агроформувань щодо підтримки інфраструктури сільських територій та раціонального використання ними земельних ресурсів.		14. Патріотично налаштоване населення області з активною громадською позицією.

10.1. Порівняльні переваги:

(визначені за результатами аналізу сильних сторін і можливостей)

Можливість наростити випуск сільськогосподарської продукції, потреби у якій швидко зростають завдяки світовій тенденції зростання попиту на продовольство, його вартості, у тому числі на екологічно чисту продукцію.

Сильною стороною області, яка підтримує таку можливість, є розміщення у помірному кліматі, що мінімізує ризики для сільського господарства.

Можливість розширення використання радонових лікувальних вод. Низьке екологічне навантаження є додатковим сприятливим фактором для цієї порівняльної переваги.

Прогнозоване зростання інвестиційної привабливості України та поліпшення бізнес-клімату зможуть стати порівняльними перевагами Житомирщини, враховуючи цілий ряд сильних сторін регіону, зокрема таких як:

- розвинена магістральна транспортна інфраструктура із значним транзитним потенціалом, кордон з Республікою Білорусь;

- значні запаси корисних копалин в безпосередній близькості від залізниць та автомобільних шляхів;

- значні запаси лісів.

Житомирщина може скористатися можливістю:

- залучення інвестицій за умови поліпшення бізнес-клімату в Україні, стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу;

- розширити ринки збуту продукції в Європу у зв'язку із підписанням угоди про асоціацію із ЄС.

Область може використати тенденцію щодо популяризації сільського, зеленого туризму серед населення України та Європи.

Сильними сторонами регіону, які сприяють реалізації такої можливості, є наявність міст з тисячолітньою історією, об'єктів історико-культурної спадщини, природоохоронних територій.

Житомирщина може забезпечити виробництво альтернативних видів палива з відходів лісового господарства, вирощування високоенергетичних культур та використання побічної продукції сільськогосподарського виробництва (соломи, рослинних решток).

Ймовірним є збільшення обсягів будівництва після економічної кризи, що може дати поштовх для розвитку промисловості будівельних матеріалів та місцевого будівництва завдяки наявності значних запасів лісу, будівельного та облицювального каменю, будівельного піску та щебеневої продукції.

Можливе створення в області логістичних центрів. Сильною стороною для цього є відносна невелика відстань до м. Києва та проходження через територію області ділянок автомобільних транспортних коридорів.

Процеси політичної інтеграції у європейський простір стимулюватимуть Україну впроваджувати антикорупційне законодавство, що також сприятиме покращенню бізнес-клімату в області. Додатковою перевагою Житомирської

області у питанні залучення інвестицій є патріотично налаштоване населення області з активною громадською позицією.

10.2. Виклики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і можливостей)

Зростання інвестиційної привабливості України та активізація процесів залучення інвестицій можуть сприяти зростанню обсягів виробництва на Житомирщині та використанні повною мірою потенціалу промисловості та сільського господарства. Ці позитивні зміни також можуть відбуватися під впливом покращення бізнес-клімату в Україні, відновлення стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу.

Підвищенню рівня розвитку регіональної економіки сприятиме: розвиток агропромислового комплексу завдяки зростанню на світовому ринку попиту на продовольство (у т.ч. на екологічно чисту продукцію); залучення іноземних інвестицій; диверсифікація ринків збуту продукції, завдяки підписанню угоди про асоціацію з ЄС; популяризація сільського, зеленого туризму серед населення України та Європи.

Для Житомирщини характерним є недостатній рівень іноземних та внутрішніх інвестицій у порівнянні з середніми по Україні. У залученні іноземних та внутрішніх інвестицій важливу роль можуть відіграти економічні реформи в Україні (спрощення дозвільної системи, державне сприяння залученню інвестицій, розширення можливостей технологічного парку у м. Коростені та відкриття таких парків у містах Житомирі, Новограді-Волинському, дешеві кредити під державні гарантії), а також децентралізація професійно-технічної освіти (збільшення гнучкості у забезпеченні кваліфікованими кадрами роботодавців області).

У сукупності прогнозованим наслідком таких процесів стане створення нових робочих місць і зменшення рівня безробіття.

Впровадження політики підвищення енергоефективності у виробництві, житлово-комунальній та соціальній сферах сприятиме технічному переоснащенню комунальної інфраструктури населених пунктів області.

Децентралізація влади, проведення адміністративної реформи та зростання бюджетної самостійності громад можуть стати вагомими інструментами впливу на подолання цілої низки слабких сторін Житомирщини, серед яких:

низька якість автомобільних доріг місцевого значення;

високий ступінь зношення комунальної інфраструктури більшості населених пунктів області;

значні міжрайонні дисбаланси у розвитку економіки, освіти, культури, охорони здоров'я, сфері зайнятості населення;

погана забезпеченість інтернетом населених пунктів у сільській місцевості.

10.3. Ризики

(визначені в результаті аналізу слабких сторін і загроз)

Погіршення конкурентоспроможності українських товарів через зростання обсягів імпорту товарів з країн ЄС, зменшення внутрішнього товарообороту через низьку купівельну спроможність населення та нестабільність національної валюти, продовження інфляційних процесів є ризиком для Житомирщини, оскільки ці фактори підсилюються кількома слабкими сторонами області: з одного боку – недостатньою диверсифікацією промисловості та ринків збуту промислової продукції, з другого – переважанням сировини та продукції низького ступеня переробки у структурі експорту області, підсиленням неефективною віковою структурою трудових ресурсів (значна частка населення старше працездатного віку), і насамкінець, – низьким рівнем урбанізації області.

Затримка процесів децентралізації та висока дотаційність бюджету Житомирської області можуть продовжувати негативний вплив на існування таких слабких сторін регіону, як: низька якість автомобільних доріг місцевого значення, значний ступінь зношення комунальної інфраструктури більшості населених пунктів області та великі міжрайонні дисбаланси у розвитку економіки, освіти, культури, охорони здоров'я, сфері зайнятості.

Запровадження торговими партнерами обмежень щодо експорту українських товарів, поглиблення економічної кризи в Україні та продовження антитерористичної операції на сході України може негативно вплинути на подальший економічний і соціальний розвиток області. Ці фактори підсилюються дотаційним бюджетом області та високим рівнем безробіття населення регіону.

Крім того, високий рівень безробіття серед сільського населення та уповільнення темпів росту заробітної плати і доходів може призвести до посилення розшарування населення за рівнем матеріального добробуту та зростання бідності.

11. СЦЕНАРІЙ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

Стратегічне планування розвитку Житомирської області здійснюється в нових обставинах, в яких перебуває Україна, серед яких: підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що передбачає глибоку економічну інтеграцію України з ЄС, створення зони вільної торгівлі; складна соціально-економічна ситуація в Україні (погіршення ділової активності та інвестиційного клімату, девальвація національної валюти, стрімкі інфляційні процеси, зростання рівня безробіття) внаслідок анексії Автономної Республіки Крим, а також проведення антитерористичної операції на територіях Луганської та Донецької областей; суттєві зміни в суспільній свідомості (після революційних подій в Україні у листопаді 2013 - лютому 2014 року), які пробудили громадянське суспільство до активної участі у прийнятті рішень з управління та розбудови держави.

Моделювання сценаріїв розвитку Житомирської області на період до 2020 року можливе лише з урахуванням вищезазначених суспільно-політичних та соціально-економічних процесів.

11.1. Базові сценарні припущення

1. За розрахунками Уряду, валовий внутрішній продукт України у 2014 році скоротиться на 7,5% у 2015 році - в межах 2,0 – 4,3 %, у 2016 році очікується певна стабілізація, а починаючи з 2017 року – позитивна динаміка ВВП України.

2. Експорт товарів та послуг у 2015 році дещо скоротиться, починаючи з 2016 року зростатиме.

3. Очікується спрощення правил ведення бізнесу та дозвільних процедур.

4. Реалізація реформи з децентралізації влади та перерозподілу податкових надходжень між державним та місцевими бюджетами на користь останніх сприятиме підвищенню рівня фінансової забезпеченості області та територіальних громад.

5. Інвестиційний клімат в Україні дещо покращиться, країна стане привабливішою для іноземних інвесторів.

6. В Україні поступово будуть впроваджені стандарти ЄС до виготовленої в Україні продукції.

7. Зовнішньоторговельні операції між Україною та країнами ЄС будуть безмитними, що сприятиме зростанню товарообороту між Україною та ЄС.

8. Доступ підприємств до позичкового капіталу у найближчі два – три роки буде обмеженим, потім – поступово покращиться.

9. Доходи населення у найближчі два - три роки, у порівнянні з 2013 роком, будуть відносно низькими, після цього – поступово зростатимуть.

10. Надалі зростатимуть ціни на паливно-енергетичні ресурси, особливо для населення та комунальних підприємств.

11. Очікується викорінення корупції та зростання рівня довіри громадян та підприємців до органів влади.

12. Зникне підґрунтя для «тіньового» сектору економіки.

11.2. Песимістичний сценарій

(область рухається по інерції, суспільно-економічний стан країни не сприяє його розвитку)

Державна регіональна політика сформує систему стимулів для регіонального розвитку, що разом із впровадженням адміністративно-територіальної реформи, відкриє нові можливості для регіонів, якими першими користаються найбільш готові до таких змін.

Але на заваді змін стане інерція попереднього соціально-економічного розвитку, особливо у матеріально-виробничій сфері.

За цим сценарієм населення працездатного віку все менше забезпечується робочими місцями через спад промислового виробництва та уповільнення темпів сільськогосподарського виробництва.

Самозайнятість у малому бізнесі теж зросте незначно. Молодь все більше відчуватиме проблему працевлаштування в регіоні, ймовірно зростатиме рівень міграції до країн Європи, чому сприятиме відміна візового режиму з ЄС.

Валова додана вартість області у 2014 році скоротиться у межах 2,6%, у 2015 році - в межах 1,9 %, починаючи з 2016 року - зростатиме від 1,2% до 4,2% щорічно.

Обсяги виробництва промислової продукції у 2015-2016 роках будуть скорочуватися через неможливість освоєння європейських ринків у зв'язку з низькою якістю продукції, що не відповідатиме стандартам ЄС, у наступні роки зростатиме.

Структура економіки області суттєво не зміниться. Через відсутність значних інвестиційних ресурсів на модернізацію промислових підприємств домінуючими економічними галузями в регіоні й надалі будуть залишатися харчова, деревообробна та добувна промисловість і розроблення кар'єрів, постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря.

Дещо кращі шанси для свого розвитку отримує сільське господарство у зв'язку з зростаючою потребою на продукти харчування, проте переважання частки особистих господарств населення завадить стрімкому переведенню сільськогосподарського виробництва на високотехнологічний рівень. Валові обсяги виробництва продукції зростуть незначно (1,4 - 2,6%), як і ефективність у цій галузі в цілому. Частка виробництва сільськогосподарської продукції у валовій доданій вартості області залишиться на рівні 19 - 20%.

Мале і середнє підприємництво буде розвиватися невисокими темпами, переважно залишаючись у сфері торгівлі та послуг, що сприяє отриманню прибутків без суттєвих затрат.

Соціальна та комунальна сфери будуть розвиватися залежно від ефективності проведення адміністративно-територіальної, податкової та бюджетної реформ.

11.3. Оптимістичний сценарій

(область активно використовує можливості в умовах швидкого суспільно-економічного розвитку країни)

За цим сценарієм область максимально використовує соціально-економічні перетворення в країні.

Одним із найважливіших пріоритетів стане швидке впровадження адміністративно-територіальної реформи, зміцнення фінансової основи територіальних громад та ліквідація диспропорцій.

Сформулюються передумови для впровадження ефективної регіональної інвестиційної політики, внаслідок чого в область будуть залучені значні інвестиції для створення високотехнологічних підприємств у промисловості, сільському господарстві та сфері послуг.

Передбачається здійснити технологічне переоснащення та модернізацію підприємств традиційних для регіону галузей добувної та харчової промисловостей, а також підприємств машинобудування, приладобудування,

підвищення їх ефективності та якості продукції, диверсифікацію її асортименту.

Область поступово буде зміщуватися у бік високотехнологічних інноваційних галузей: машинобудування, приладобудування, виробництва фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів тощо.

Відбудеться технологічна модернізація ряду експортноорієнтованих підприємств легкої та харчової промисловості, продукція яких стане ще більш конкурентоспроможною на європейських ринках.

В аграрному секторі відбудеться зміщення в бік малих підприємств та кооперативних об'єднань. Модернізується галузь переробки сільгосппродукції, підвищується її якість відповідно до стандартів ЄС, забезпечується її орієнтація на європейські ринки.

Активно розвивається малий і середній бізнес, поступово зміщуючись зі сфери торгівлі у сферу матеріального виробництва.

Потреба у висококваліфікованих кадрах, яка виникає внаслідок технологічної модернізації у промисловості, буде задовольнятися шляхом вдосконалення системи профтехосвіти на базі відповідних закладів підготовки та перепідготовки робітничих кадрів.

Стануть затребувані інноваційні розробки вищих навчальних закладів регіону, зв'язок між науково-дослідними установами стане взаємовигідним і стабільним.

Зміни в системі адміністративного устрою забезпечать фінансовими ресурсами територіальні громади. Передача повноважень з управління ресурсами територій зміцнить їх ресурсну базу. Почне розвиватися соціальна та комунальна інфраструктура громад, що стане базисом для підвищення якості життя населення області.

Території поступово будуть вирівнюватися у своєму розвитку.

11.4. Реалістичний сценарій

(реалізуються заходи, спрямовані на розвиток області, хоча суспільно-економічний стан країни не сприяє такому розвитку)

Сценарій ґрунтується на об'єктивних та суб'єктивних стримуючих факторах при швидкій модернізації країни і регіону. За цим сценарієм впровадження реформ у регіоні стикається з певними труднощами правового, фінансового та організаційного характеру.

Унаслідок цього підвищення інвестиційної привабливості регіону стає значним викликом для області. Відтак значна частка регіонального ресурсу буде спрямовуватися на найбільш готові для цього території, створюючи окремі локальні «точки зростання». Такі території будуть демонструвати інноваційний розвиток, на них сформуються інвестиційні зони, куди увійдуть стратегічні інвестори, створюючи нові інноваційні підприємства як у промисловості, так і в аграрному секторі.

Головним завданням в області стане формування змін у свідомості людей щодо необхідності соціально-економічної та технологічної модернізації регіону.

Основними партнерами місцевих органів влади та органів місцевого самоврядування мають стати економічно активні громадські організації та патріотична молодь, орієнтовані на посилення європейської інтеграції.

Суспільна підтримка реформ на регіональному рівні зможе вплинути на перехід до оптимістичного сценарію.

12. СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА МІСІЯ

Стратегічне бачення

Житомирщина – промислово-аграрний регіон, що демонструє сталий економічний розвиток, зростання багатогалузевої промисловості та сільського господарства, посилення конкурентних позицій. Це регіон із безпечними умовами проживання, у якому кожна територіальна громада має умови для розвитку та підвищення стандартів життя.

Місія Житомирщини – максимальна реалізація наявного економічного потенціалу та забезпечення на цій основі високої якості життя та безпечних умов проживання населення.

13. СТРАТЕГІЧНІ ТА ОПЕРАЦІЙНІ ЦІЛІ, ЗАВДАННЯ РОЗВИТКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
1. Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області	1.1. Розвиток інноваційного та конкурентоспроможного промислового сектору	1.1.1. Створення умов для залучення інвестицій та збільшення обсягів експорту продукції. 1.1.2. Зміцнення інноваційного потенціалу. 1.1.3. Забезпечення енергоефективності. 1.1.4. Підтримка альтернативної енергетики
	1.2. Зміцнення малого та середнього підприємництва	1.2.1. Забезпечення умов для підтримки малих і середніх підприємств та фізичних осіб-підприємців. 1.2.2. Розбудова інфраструктури підтримки малих та середніх підприємств
	1.3. Стимулювання активізації економіки регіону, виробництва продукції та інвестиційного потенціалу	1.3.1. Розбудова потенціалу для розроблення нових видів продукції. 1.3.2. Створення умов для стійкого розвитку економіки регіону.
	1.4. Розвиток внутрішнього туризму.	1.4.1. Розвиток екологічних видів туризму, в т.ч. сільського зеленого туризму. 1.4.2. Сприяння розвитку внутрішнього туризму і реклама місцевих туристичних продуктів. 1.4.3. Покращення екологічного стану та використання рекреаційних зон.

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
2. Розвиток сільських територій та територій навколо міст області	2.1. Підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору.	2.1.1. Поліпшення організації ринків для сільськогосподарських товарів і зв'язку міст із сільськими територіями. 2.1.2. Поліпшення надання послуг для дрібних сільгосптоваровиробників і організація співробітництва між ними. 2.1.3. Сприяння доступу сільськогосподарським товаровиробникам до фінансових ресурсів. 2.1.4. Технологічне переоснащення діючих та створення високотехнологічних нових підприємств з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції. 2.1.5. Розвиток органічного сільського господарства.
	2.2. Розвиток можливостей для диверсифікації економіки у сільській місцевості.	2.2.1. Сприяння розвитку ремесел та можливостям малих сільськогосподарських підприємств. 2.2.2. Удосконалення підготовки фахівців для малого бізнесу в сільській місцевості 2.2.3. Організація діяльності сільських громад, збереження та підтримка традиційних сільських звичаїв.
	2.3. Підвищення життєздатності сіл, селищ та малих міст.	2.3.1. Створення умов для проживання молоді на сільських територіях. 2.3.2. Сприяння розбудові зв'язків між селами і малими містами на основі спільних інтересів.
3. Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення	3.1. Розвиток територій в інтересах територіальних громад та єдність територіального простору.	3.1.1. Мобілізація мешканців громад до створення сприятливого життєвого середовища. 3.1.2. Підвищення загальної свідомості населення для збереження довкілля. 3.1.3. Покращання інфраструктури (водопостачання, каналізація, переробка твердих побутових відходів, дороги місцевого значення (зв'язок з мережею транспортних коридорів).
	3.2. Підвищення здатності населення адаптуватися до потреб економіки та невиробничого сектору.	3.2.1. Підготовка трудових ресурсів для розвитку галузей економіки, відповідно до потреб регіону. 3.2.2. Вдосконалення системи підготовки молоді до умов регіонального ринку праці. 3.2.3. Створення умов для вразливих верств населення до активного суспільного життя.
	3.3. Продовження тривалості активного періоду життя людини.	3.3.1. Підвищення суспільної свідомості населення щодо стану здоров'я. 3.3.2. Розвиток системи первинної медицини в сільських територіях. 3.3.3. Забезпечення якісною питною водою населених пунктів, що мають найгостріші проблеми з водопостачанням та якістю питної води. 3.3.4. Подолання дитячої бездоглядності та безпритульності.

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 1. СТІЙКИЙ РОЗВИТОК БАГАТОГАЛУЗЕВОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ЕКОНОМІКИ ОБЛАСТІ

Житомирська область за економічним потенціалом відноситься до промислово-аграрних регіонів України з рівнем регіональної економіки нижче середнього (18 місце за питомою вагою валового регіонального продукту - 1,7%).

Аналіз тенденцій у зміни структури ВДВ свідчить про зростання у ній частки сфери послуг. Частка промисловості до 2007 року постійно зростала; з 2008 по 2010 роки вона скорочувалась; а у 2011 році знову почала зростати. Намітилася тенденція зростання частки добувної промисловості та скорочення переробної. Починаючи з 2009 року почала зростати частка сільського господарства, яка у 2 рази перевищує середню по Україні.

Однак в умовах обмеженості фінансово-інвестиційного капіталу, існує ризик зниження ділової активності в регіоні. В економіці області переважають застарілі технології, низький рівень інвестицій і відносно невелика частка продукції з великою доданою вартістю.

Для того, щоб пом'якшити існуючі ризики, економіка області потребує нових інвестицій та підтримки малого та середнього підприємництва, спроможного швидко пристосовуватися до змін у середовищі та компенсувати відсутність робочих місць в інших секторах. Проте розвиток малого і середнього бізнесу поки що відстає від потреб і потенціалу області, в основному через низький рівень підприємницьких навичок населення і недоступність джерел фінансування.

Житомирщина володіє промисловим потенціалом, розвинутою технічною базою та достатніми людськими ресурсами для подальшого розвитку. Працюють ефективні підприємства з виробництва харчових продуктів і напоїв, виготовлення виробів з деревини, виробництва паперу та поліграфічної діяльності, постачання електроенергії, пари та кондиційованого повітря, добувної промисловості та розроблення кар'єрів. Проте низькою є питома вага продукції машинобудування, текстильного виробництва, виробництва одягу, шкіри, виробів зі шкіри, виробництва хімічних речовин і хімічної продукції, виробництва основних фармацевтичних продуктів і фармацевтичних препаратів. Хоча їх сумарна частка у загальних обсягах реалізованої промислової продукції у 2013 році не перевищила 14,8%, вони мають значний потенціал для зростання.

Додаткові можливості зі створення нових робочих місць та збільшення доходів жителів області, пов'язані з подальшим розвитком малого та середнього бізнесу, у тому числі у галузі туризму та дозвілля.

Зважаючи на зовнішні чинники, у тому числі на агресивну політику та дію Російської Федерації стосовно України та у зв'язку із цим загостренням внутрішніх негативних чинників, основними загрозами в економічній сфері для області є:

підвищення зношеності основних засобів на більшості підприємств, в умовах скорочення зовнішніх та внутрішніх інвестиційних ресурсів;

подальше поглиблення диференціації розвитку районів області через низьку мотивацію та недостатні умови для розвитку малого та середнього бізнесу;

скорочення чисельності населення окремих районів області, які не мають яскраво виражених інвестиційних переваг;

скорочення виробництва та відповідно скорочення кількості робочих місць у промисловості та сільському господарстві через нестабільність ринків збуту та зростання вартості імпортованих енергоносіїв.

Ураховуючи, що розвиток переробної промисловості відбувається переважно у містах і селищах міського типу, які переважно є районними центрами, робоча сила до котрих мігрує із сільських населених пунктів, стратегічна ціль «Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області» спрямована на розвиток інноваційного та технологічно вдосконаленого виробництва, яке б не обтяжувало навколишнє середовище і мало позитивний зворотний вплив на периферійні території.

Також необхідно сприяти нарощенню потужностей на діючих підприємствах у галузі добувної промисловості та розроблення кар'єрів, а також створенню нових підприємств.

Переважну більшість підприємств цієї галузі та виробництва будматеріалів утворено біля родовищ корисних копалин.

Ці галузі є найбільш інвестиційно привабливими та такими, що забезпечують значну частку надходжень до бюджетів усіх рівнів. Розміщення їх на територіях поблизу селищ міського типу та сільських населених пунктів дозволить розвивати відповідні громади.

Таким чином, стратегічна ціль закладає базу для розвитку секторів економіки у малих містах, селищах міського типу та селах, що дозволить забезпечити зайнятість населення без зміни місця проживання. Це в свою чергу, також позитивно вплине на якість життя населення у селах та міських поселеннях і зменшить внутрішньо регіональні дисбаланси розвитку.

Для зростання економічного потенціалу та конкурентоспроможності регіону має бути забезпечено організаційне та просторове поширення інновацій, спрямування інформацій, технологій та інших інноваційних знань безпосередньо суб'єктам господарювання.

Транспортні коридори, що проходять через Житомирську область, можуть створити сприятливі умови для розвитку сучасних оптових логістичних центрів, матимуть позитивний вплив на динаміку розвитку області у результаті зміцнення малого і середнього бізнесу, розвиток внутрішнього туризму, залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій.

Заходи в межах досягнення цієї стратегічної цілі будуть мати вплив на розвиток галузей транспорту, легкої промисловості, добувної промисловості та розроблення кар'єрів, агропромислового комплексу, машинобудування, внутрішнього туризму, малого і середнього бізнесу та бізнес-інфраструктури, інноваційного виробництва, залучення інвестицій.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі у середньостроковій перспективі матиме такі результати:

створення нових високотехнологічних виробництв та інноваційний розвиток існуючих підприємств;

розвиток тих галузей, які мають потенціал збільшення доданої вартості;

розвиток транспортної логістики, яка б задовольняла потреби економіки області;

розвиток малого та середнього підприємництва і підвищення конкурентоспроможності продукції області;

залучення інвестицій;

збільшення питомої ваги продукції переробної промисловості у структурі валової доданої вартості;

зменшення енергетичної залежності області;

збільшення обсягів виробництва експортоорієнтованих товарів і послуг та обсягів їх експорту;

створення нових робочих місць;

зростання рівня купівельної спроможності мешканців області;

розширення обсягів використання туристичних ресурсів, розроблення нових комплексних туристичних продуктів, розвиток інфраструктури та сфери послуг навколо конкретних об'єктів та пам'яток.

Для досягнення очікуваних результатів пропонується така структура операційних цілей:

Стратегічна ціль 1. Стійкий розвиток багатогалузевої економіки області			
Операційна ціль 1.1.	Операційна ціль 1.2.	Операційна ціль 1.3.	Операційна ціль 1.4.
Розвиток інноваційного та конкурентоспроможного промислового сектору	Зміцнення малого та середнього підприємництва	Стимулювання економіки регіону, виробництва продукції та інвестиційного потенціалу	Розвиток внутрішнього туризму

Операційна ціль 1.1. Розвиток інноваційного та конкурентоспроможного промислового сектору.

Інвестиційно-інноваційне забезпечення економіки – один із ключових факторів успішного соціально-економічного розвитку області. Зовнішні та внутрішні інвестиції, які сприяють доступу до нових ринків, є основним інструментом для інтенсивного технічного та технологічного оновлення виробництва, що забезпечує підвищення рівня рентабельності та посилення конкурентоспроможності економіки.

Незважаючи на те, що інвестиційна та інноваційна політика формується, насамперед, на рівні центральних органів виконавчої влади, на такі фактори, як стан інженерно-технічної інфраструктури, доступність будівель і ділянок для нової забудови, імідж регіону, забезпечення інформаційно-консультативного супроводу інноваторів, зацікавлених комерціалізувати свої розробки тощо безпосередній вплив мають місцеві органи влади. Важливу роль у залученні інвестицій у високотехнологічне виробництво відіграє активна місцева

маркетингова політика та організаційна спроможність забезпечити ефективний інвестиційний супровід.

Протягом 2003–2013 років в області вживалися заходи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економіки Житомирщини, зокрема технологічну модернізацію виробництва, підвищення частки інноваційно-активних підприємств, збільшення обсягів реалізації інноваційної продукції.

Разом з тим модернізація промисловості Житомирської області здійснюється ще недостатніми темпами. У 2013 році інноваційно-активними були 17,5% промислових підприємств. Загальний обсяг реалізованої інноваційної продукції склав 829 млн.грн., що становило 5,5% загального обсягу реалізованої промислової продукції.

Для формування економіки на основі знань та зміцнення конкурентоспроможності регіону мають бути спрямовані технології й інші інноваційні знання безпосередньо суб'єктам господарювання.

Незважаючи на те, що низька вартість праці, розмір ринку, можливість виходу на ринок країн Європи, Азії та Африки, наявність природних ресурсів сприяють залученню іноземного і вітчизняного капіталу, інші чинники (низький захист інвестицій, рівень банківських послуг та недостатня мобільність трудових ресурсів) роблять область менш привабливою для інвесторів.

З урахуванням цього необхідно забезпечити привабливість Житомирщини для інвестицій шляхом зміцнення конкурентоспроможності підприємств (за рахунок технологій, інновацій, формування кластерів та індустріальних парків), гнучкості робочої сили (на основі знань і кваліфікації), створення сприятливої ситуації в області.

Для досягнення визначеної операційної цілі буде продовжено роботу щодо поліпшення інвестиційної привабливості Житомирщини для залучення інвестицій, які будуть спрямовані на технологічну модернізацію економіки області, забезпечення активізації інноваційних процесів на підприємствах, де виробляють продукцію з високою часткою доданої вартості, повноцінного використання потенціалу науки на основі ефективного використання механізмів державно-приватного партнерства.

Очікується, що поліпшення умов для залучення вітчизняних та іноземних інвестицій сприятиме збільшенню обсягів експорту товарів і послуг з області. Іноземні та вітчизняні підприємства розроблятимуть нові види конкурентоспроможної продукції.

Один із перспективних напрямів інноваційного розвитку Житомирщини – впровадження енергозберігаючих технологій. Область володіє ресурсами для виробництва відновлювальної енергії, а структура споживання енергії є, значною мірою, неефективною. У багатьох країнах енергоефективність має національне значення, тому що вона скорочує обсяг імпорту енергії та знижує швидкість споживання вітчизняних енергетичних ресурсів. Скорочення витрат на енергію призводить до економії коштів, сприяє підвищенню економічної ефективності та зміцненню конкурентоспроможності.

Один із перспективних напрямів енергозабезпеченості Житомирщини – підтримка розвитку альтернативної енергетики.

Основними проблемами нинішньої енергетики регіону є:

надмірна енергомісткість (кількість витраченої енергії на виробництво одиниці продукції) продукції промислових підприємств;

критична залежність виробництва теплової енергії від імпортованого природного газу (більше 90%);

надзвичайна низька ефективність та зношеність котелень у системах теплогенерації;

зношеність мереж систем централізованого тепlopостачання у містах;

відсутність системного підходу до споживання енергоресурсів в побуті.

Такі виклики ставлять перед областю надскладні завдання відразу у кількох напрямках, вирішення яких потребує значних інвестицій. Однак сьогодні ні в державі, ні в регіоні такого інвестиційного ресурсу немає, а енергетичний ринок, який дозволяв би інвестувати в інноваційні енергоефективні проекти приватному капіталу не розвинений.

Більше половини основних енергоносіїв – газу та електроенергії, на Житомирщині споживає населення в побуті. Тому розвиток альтернативної енергетики для цієї категорії споживачів є пріоритетним.

Також одним із основних напрямів – є використання альтернативних видів енергії на об'єктах бюджетної сфери – секторі безпосереднього впливу органів влади.

В середньостроковій перспективі область може зосередити наявні ресурси на таких проектах, як:

зниження залежності систем теплогенерації від природного газу заміщенням його місцевими та альтернативними видами палива;

використання для підігріву води в бюджетних установах сонячних колекторів;

розвиток альтернативної енергетики тощо.

Очікувані результати:

залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій в економіку області;

промисловість і сфера послуг із високою доданою вартістю;

поліпшення структури підгалузей економіки за рахунок нової продукції, що має попит на ринку;

створення нових робочих місць;

підвищення рівня доходів населення;

впровадження нових технологій;

попередження та недопущення виникнення нещасних випадків при використанні газу в побуті;

зменшення енергетичної залежності області;

зменшення обсягів енергоспоживання у бюджетній сфері;

розвиток альтернативної енергетики.

Індикатори:

- обсяг залучених інвестицій;
- кількість новостворених підприємств;
- кількість новостворених робочих місць;
- динаміка зовнішньоторговельного балансу області;
- кількість реалізованих інвестиційних проектів;
- кількість індустріальних парків;
- кількість промислових підприємств, що впроваджують інновації;
- відсоток обсягу інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої продукції;
- кількість пілотних проектів у сфері альтернативної та відновлювальної енергетики;
- кількість пілотних рішень у сфері підвищення енергоефективності, які практично впроваджено на об'єктах;
- кількість малих гідроелектростанцій;
- кількість переведених котлів опалення на альтернативні види палива;
- кількість спожитого природного газу.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
1.1.1. Зміцнення інноваційного потенціалу	1.1.1.1. Створення інформаційного каталогу інновацій на основі зв'язку «попит-пропозиція». 1.1.1.2. Створення бази даних регіональних наукових і конструкторських розробок та інноваційних проектів і заходів. 1.1.1.3. Активізація роботи державного підприємства Житомирський державний центр науки, інновацій та інформатизації у частині здійснення моніторингу потреб підприємств у інноваціях, наявних у наукових і конструкторських установах розробок, призначених для продажу. 1.1.1.4. Організація конкурсів на кращу інноваційну розробку серед науковців. 1.1.1.5. Здійснення розробки та впровадження програм вторинного використання ресурсів. 1.1.1.6. Створення бізнес-інкубаторів у вищих навчальних закладах. 1.1.1.7. Створення центрів із впровадження інноваційних технологій на базі професійно-технічних навчальних закладів. 1.1.1.8. Активізація роботи по створенню індустріальних парків. 1.1.1.9. Організаційна допомога при створенні кластера(ів) відповідно до потреб підприємств області.

<p>1.1.2. Створення умов для залучення інвестицій та збільшення обсягів експорту продукції</p>	<p>1.1.2.1. Брендінг та просування продуктів області на зовнішні ринки.</p> <p>1.1.2.2. Тренінги для малого і середнього підприємництва з практичної реалізації систем управління якістю.</p> <p>1.1.2.3. Розробка інформаційних матеріалів для переорієнтації підприємств на нові ринки збуту в умовах змін світового попиту.</p> <p>1.1.2.4. Реклама інвестиційних можливостей регіону (підтримка сайту, рекламні матеріали).</p> <p>1.1.2.5. Підготовка місцевими органами виконавчої влади нових інвестиційних проектів.</p>
<p>1.1.3. Забезпечення енергоефективності</p>	<p>1.1.3.1. Впровадження енергозберігаючих технологій з використання альтернативних видів палива.</p> <p>1.1.3.2. Підвищення поінформованості виробників та споживачів альтернативних видів палива щодо стимулювання їх виробництва та споживання.</p> <p>1.1.3.3. Заміна замортизованого газового обладнання у малозабезпечених верств населення.</p>
<p>1.1.4. Підтримка альтернативної енергетики</p>	<p>1.1.4.1. Реалізація проектів малої гідроенергетики та біоенергетики на окремих територіях (відновлення малих ГЕС, вирощування енергетичних культур).</p> <p>1.1.4.2. Використання відходів сільського та лісового господарства для виробництва відновлювальної енергії.</p> <p>1.1.4.3. Впровадження енергозберігаючих технологій на комунальних підприємствах територіальних громад, у т.ч. переведення котлів опалення на альтернативні види палива (солома, тирса, дрова тощо).</p> <p>1.1.4.4. Проведення заміни існуючих газових котлів на котли на біомасі в бюджетній сфері та комунальній теплоенергетиці.</p> <p>1.1.4.5. Встановлення сонячних колекторів для підігріву води для потреб гарячого водопостачання в закладах бюджетної сфери, приватних будинках.</p> <p>1.1.4.6. Впровадження теплових насосів, електричного теплоаккумуляційного обігріву та гарячого водопостачання у містах обласного значення.</p> <p>1.1.4.8. Впровадження альтернативних технологій з отримання електроенергії, використання біопалива (з відходів) та інших джерел, що мають перспективний потенціал.</p> <p>1.1.4.9. Вжиття комплексу заходів щодо стимулювання і використання відновлюваних джерел енергії, відходів у теплопостачанні, комбінованому виробництві теплової та електричної енергії.</p>

Операційна ціль 1.2. Зміцнення малого та середнього підприємництва.

На рівні регіону можливим є застосування деяких інструментів сприяння розвитку малого та середнього бізнесу.

Фінансові інструменти. Доступ до капіталу є головною вимогою при створенні нових та для розвитку існуючих підприємств. Наразі на ринку капіталу спостерігається висока вартість банківських кредитів (дуже високі процентні ставки). Приватний сектор, особливо дрібні підприємці, мають дуже обмежений доступ до фінансових ресурсів, потрібних для ведення бізнесу.

Нестача доступних фінансових ресурсів є причиною використання застарілих технологій, виробничих потужностей та неякісного дизайну продукції, браку доступу до ринку та низьких прибутків, які могли б стати джерелом коштів для реінвестування, що замикає коло фінансових проблем.

Враховуючи структуру сектору малого підприємництва в Україні, переважну більшість якого становлять фізичні особи-підприємці, важливим механізмом фінансової підтримки підприємців (особливо для початківців) є мікрофінансування.

Мікрофінансові організації готові кредитувати позичальника з нульового стажу бізнес-діяльності, тобто тоді, коли банк вважає ризики кредитування занадто високими. Інший напрямок, де мікрофінансові організації дуже затребувані - це малі міста, селища, тобто ті населені пункти, де банківська інфраструктура або відсутня або дуже слабо представлена. Формування системи мікрофінансових інститутів дає можливість збільшити доступність базових банківських послуг для громадян, кооперативів та приватних підприємців. Розвиток мікрофінансових інститутів здатний стати каталізатором розвитку малого та середнього бізнесу, у тому числі інноваційного.

Нефінансова підтримка. Формування інфраструктури підтримки малого і середнього підприємництва є важливою умовою забезпечення фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, технологічної, консультативної, маркетингової, кадрової та освітньої підтримки. Однією з головних функцій інститутів інфраструктури є надання допомоги суб'єктам господарювання на початковому етапі діяльності в подоланні труднощів, пов'язаних з відсутністю достатніх знань з питань ведення бізнесу, управлінського досвіду, комерційної інформації, доступу до кредитів тощо.

Більшість установ та організацій, які надають підтримку малому і середньому бізнесу, є досить слабкими й розпоршеними; вони не координують свою діяльність одні з одними, що обумовлює необхідність їх зміцнення.

Недостатня увага приділяється в їх роботі інформаційному забезпеченню розвитку підприємництва.

Розвиток та трансфер технологій є важливими аспектами розвитку малого і середнього бізнесу. Бізнес має обмежений доступ до технологій, що розробляються, через брак відповідної інформації.

Для підвищення експортного потенціалу регіону необхідно сприяти малому бізнесу у розвитку міжнародного співробітництва. Розроблення нової

продукції та розвиток технологій на основі європейських стандартів якості розширюватиме здатність малого і середнього бізнесу Житомирщини бути конкурентоспроможним на міжнародному ринку.

У напрямі ресурсної та інформаційної підтримки розвитку підприємництва важлива увага повинна приділятися питанням підвищення кваліфікації кадрів малого і середнього підприємництва та навчання незайнятого населення регіону основам підприємницької діяльності.

Для досягнення поставленої операційної цілі передбачається:

- розширення механізмів надання інформаційної та ресурсної підтримки розвитку підприємництва;
- сприяння у створенні нових та підтримка діючих об'єктів інфраструктури підприємства;
- залучення суб'єктів малого і середнього підприємництва до участі у виставково-ярмаркових заходах;
- опрацювання можливостей надання фінансової підтримки підприємств шляхом застосування механізму часткового відшкодування відсотків за кредити за рахунок коштів місцевих бюджетів;
- сприяння у стажуванні менеджерів малого і середнього бізнесу за кордоном в рамках реалізації програми перепідготовки управлінських кадрів для сфери підприємництва «Українська ініціатива»;
- проведення анкетування суб'єктів господарювання щодо якості адміністративних послуг з видачі дозвільних документів у центрах надання адміністративних послуг.

Очікувані результати:

- зменшення витрат часу на обіг документів при здійсненні дозвільних процедур, поліпшення бізнес-клімату та створення позитивного іміджу для залучення інвестицій;
- створення робочих місць та збільшення кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва, активізація фінансово-кредитних механізмів;
- збільшення кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність;
- збільшення кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва, які впроваджують інноваційні розробки, енерго- та ресурсозберігаючі, екологічно чисті технології.

Індикатори:

- кількість малих підприємств на 10 тис. осіб наявного населення;
- кількість об'єктів інфраструктури підтримки розвитку підприємництва;
- кількість реалізованих проектів за участю суб'єктів малого і середнього бізнесу із залученням міжнародної технічної допомоги;
- кількість суб'єктів малого і середнього підприємництва, які впроваджують інноваційні розробки, енерго- та ресурсозберігаючі, екологічно чисті технології.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
1.2.1. Створення умов для підтримки суб'єктів малого і середнього підприємництва	1.2.1.1. Удосконалення адміністративно-дозвільних процедур для підприємців за принципом «єдиного вікна». 1.2.1.2. Сприяння у стажуванні менеджерів малого і середнього бізнесу за кордоном в рамках реалізації програми перепідготовки управлінських кадрів для сфери підприємництва «Українська ініціатива». 1.2.1.3. Залучення суб'єктів малого та середнього підприємництва до участі у міжнародних форумах, семінарах, конференціях, виставках та ярмарках 1.2.1.4. Надання Державним підприємством „Житомирський науково - виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації" інформаційної підтримки суб'єктам підприємницької діяльності щодо впровадження стандартів ISO та сертифікатів ЄС в регіоні. 1.2.1.5. Організація тренінгів для підприємців - суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з практичної реалізації систем управління якістю.
1.2.2. Розбудова інфраструктури підтримки малих та середніх підприємств	1.2.2.1. Сприяння у створенні бізнес-центрів, бізнес-інкубаторів, індустріальних парків. 1.2.2.2. Підтримка постійного діалогу з громадськими організаціями та об'єднаннями підприємців з метою оперативного вирішення проблемних питань в діяльності суб'єктів підприємництва. 1.2.2.3. Проведення анкетування суб'єктів господарювання щодо якості адміністративних послуг з видачі дозвільних документів у центрах надання адміністративних послуг

Операційна ціль 1.3. Стимулювання економіки регіону, виробництва продукції та інвестиційного потенціалу

Подальше економічне зростання в області не можливо здійснити без участі та внесків усіх учасників життєдіяльності регіону.

Цей процес прискориться, якщо область буде здатна запропонувати більше нових видів продукції, яка буде відповідати стандартам ЄС, а підприємства завоюють певні позиції на внутрішньому і зовнішньому ринках та зможуть претендувати на просування бренду Житомирщини.

Розроблення нової продукції вимагає комплексного підходу та цілеспрямованих кроків на шляху до здійснення процесу виведення нового продукту або нової послуги на ринок.

Забезпечення вивчення можливостей просування власної продукції на внутрішньому і зовнішньому ринку, генерація ідей, розроблення дизайну продукції та робоче проектування є лише однією зі складових, що використовується для підтримання або нарощування частки ринку продукції.

Другим за важливістю елементом розбудови потенціалу для маркетингу нової продукції за умов винятково гострої конкуренції буде оперативне реагування на виникнення незайнятих ніш на ринку, тобто коли розроблення

нових видів продукції буде здійснюватися паралельно з інформацією про можливість її реалізації.

З метою розроблення нових видів конкурентоспроможної продукції необхідно налагодити співпрацю між підприємствами, вищими навчальними та науково-дослідними закладами.

У цих процесах значну роль відіграє адміністративна підтримка на рівні координації зусиль із громадянським суспільством, організаціями приватного сектору та іншими зацікавленими сторонами.

Такий координаційний орган і каталізатор процесів, як АРР, міг би забезпечити належний зв'язок між владними повноваженнями й потребами регіону. Співпрацюючи з іншими організаціями у сфері розвитку та підтримки підприємництва, АРР могло б стати центром розвитку регіональної економіки, забезпечуючи умови для роботи й життя.

Методами та засобами реалізації цієї операційної цілі могли б стати:

створення комплексного інформаційного центру з відомостями про всі підприємства та продукцію регіону;

привабливо надрукована презентація економіки регіону, його можливостей та цінностей;

настанови щодо ведення бізнесу в регіоні;

презентація інноваційних досягнень та відомості про потенціал комерційного освоєння інновацій, технічних і технологічних удосконалень.

Налагодження зв'язків між містами обласного значення, а також між ними та малими містами і селищами міського типу щодо регіонального розвитку сприятиме зміцненню економіки всіх учасників цього процесу (проведення консультацій із впровадження технологій та інновацій, формування кластерів і інформаційних мереж та розбудови економічного потенціалу).

Таким чином, співпраця між учасниками регіонального розвитку та спільна розбудова конкурентоспроможності економіки області мають стати характерною рисою ведення бізнесу в регіоні.

Очікувані результати:

створення АРР;

створення інформаційного центру з відомостями про всі підприємства та продукцію регіону;

впровадження системи електронного урядування;

підвищення рівня переробки продукції завдяки розробленню нових продуктів і вдосконаленню існуючих;

розвиток регіонального бренду та маркетинг економіки регіону.

Індикатори:

динаміка частки галузей економіки у структурі ВДВ області;

динаміка темпів приросту інвестицій в економіку області, у тому числі прямих іноземних;

кількість інноваційноактивних підприємств;

кількість нових видів продукції.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
1.3.1. Розбудова потенціалу для розроблення нових видів продукції	1.3.1.1. Налагодження тісної співпраці між підприємствами, вищими навчальними та науково-дослідними закладами. 1.3.1.2. Інформаційне забезпечення участі підприємств області у виставках інноваційних розробок наукових установ і вищих навчальних закладів м. Житомира.
1.3.2. Створення умов для стійкого розвитку економіки регіону.	1.3.2.1. Сприяння створенню та підтримка діяльності АРР. 1.3.2.2. Створення бази даних про підприємництво та продукцію регіону. 1.3.2.3. Підготовка друкованих матеріалів та Інтернет-порталу, спрямованих на просування продукції області. 1.3.2.4. Забезпечення презентації потенціалу економіки регіону та товаровиробників на офіційних веб-сайтах облдержадміністрації, райдержадміністрацій і міськвиконкомів. 1.3.2.5. Підвищення ефективності діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, вдосконалення взаємовідносин між ними та суб'єктами господарської діяльності шляхом впровадження системи електронного урядування. 1.3.2.6. Реклама інвестиційних можливостей регіону (підтримка сайту, рекламні матеріали, навчання працівників, що займаються інвестиційною діяльністю). 1.3.2.7. Розробка інформаційних матеріалів для переорієнтації підприємств на нові ринки збуту в умовах змін світового попиту.

Операційна ціль 1.4. Розвиток внутрішнього туризму

Житомирщина традиційно не є «туристичною» областю.

Така ситуація пояснюється слабо розвинутою туристичною інфраструктурою та відсутністю позиціонування області як туристичного регіону. Водночас, область володіє певним потенціалом для розвитку внутрішнього туризму: 44 готелі та інші місця тимчасового розміщення, 6568 пам'яток археології, історії та монументального мистецтва, 213 об'єктів природно-заповідного фонду (заповідники, заказники, пам'ятки природи, дендропарки, парки-пам'ятки садово - паркового мистецтва), а також збережені національні традиції і фольклор, історико-культурна спадщина Полісся, розвинена транспортна інфраструктура, наявні лісові та водні ресурси. З урахуванням цього, область могла б розвивати сільський, зелений, культурний та світоглядний туризм.

Такий розвиток значною мірою залежатиме від ефективності взаємодії різних гілок місцевої влади, приватного бізнесу, громадського сектору та наукових закладів.

Якщо Житомирщина не буде планувати розвиток й інвестувати в туризм, активно розвиваючи та просуваючи свою унікальність для відвідувачів, його

мешканці втратять ті переваги, які сьогодні пропонує туристична галузь, і цими перевагами скористаються інші регіони.

Разом з тим не вся територія області сприятлива для розвитку туризму, зокрема окремі території, забруднені внаслідок катастрофи на Чорнобильський АЕС.

Для задоволення потреб туристів передбачається розвивати туризм за двома напрямками.

Перший – відпочинковий та світоглядний на базі природно - заповідного фонду, наявних лісових та водних ресурсів, пам'яток історії, археології, національних традицій і фольклору регіону.

Другий – сільський, що забезпечує можливість поєднання розміщення туристів із вивченням сільських звичаїв та традицій безпосередньо в селах.

Ці напрями розвитку туризму сприятимуть збереженню природи та традицій регіону.

Очікувані результати:

розширення використання наявного туристичного потенціалу та підвищення привабливості об'єктів і поселень, які мають туристичний потенціал;

формування регіонального інтернет-ресурсу про Житомирщину туристичну;

створення та впровадження на базі веб-порталу облдержадміністрації або обласної ради єдиної туристично-інформаційної системи регіону;

збільшення чисельності внутрішніх туристів;

збільшення обсягів продажу регіональних туристичних продуктів;

розроблення нових комплексних туристичних продуктів, розвиток інфраструктури та сфери послуг навколо конкретних об'єктів та пам'яток;

розвиток навичок у сфері сільського зеленого туризму;

сертифікація та маркетинг об'єктів туризму та туристичного продукту;

створення системи інформування туристів;

створення нових робочих місць з достойним рівнем доходів;

збереження та примноження історико-культурної спадщини області.

Індикатори:

кількість туристичних маршрутів;

кількість об'єктів туризму та туристичних продуктів;

динаміка чисельності туристів та екскурсантів;

обсяги надходжень до бюджету від діяльності суб'єктів туристичної галузі;

кількість власників садиб сільського зеленого туризму;

кількість зайнятих в галузі туризму та супутніх послугах;

кількість проведених навчань для працівників галузі.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
1.4.1. Розвиток екологічних видів туризму, у т.ч. сільського зеленого туризму	<p>1.4.1.1. Сприяння розвитку сільського зеленого туризму шляхом проведення навчальних семінарів для підприємців-початківців у сфері сільського туризму та власників сільських садиб.</p> <p>1.4.1.2. Встановлення туристичних позначень, знаків, інформаційних щитів і покажчиків навколо туристичних та природних об'єктів.</p> <p>1.4.1.3. Створення системи дистанційного навчання та консультування кадрів у сфері сільського, «зеленого» туризму.</p> <p>1.4.1.4. Встановлення інформаційних знаків та аншлагів для територій та об'єктів, перспективних для розвитку сільського, «зеленого» туризму.</p> <p>1.4.1.5. Організація курсів іноземних мов для туристичних операторів, які працюють у сфері туризму області.</p> <p>1.4.1.6. Створення та реконструкція малих об'єктів обслуговування туристів (громадські вбиральні, дитячі майданчики тощо).</p> <p>1.4.1.7. Створення мережі туристично-екскурсійних маршрутів та реалізація заходів з розвитку мережі пішохідних туристських маршрутів (піших, кінних, автомобільних, вело маршрутів).</p> <p>1.4.1.8. Запровадження та популяризація екскурсійних турів вихідного дня, екскурсійних турів у міжсезонний період (рибальство, мисливство, світоглядний туризм).</p>
1.4.2. Сприяння розвитку внутрішнього туризму і реклама місцевих туристичних продуктів	<p>1.4.2.1. Створення карти туристичних маршрутів Житомирщини.</p> <p>1.4.2.2. Проведення спеціалізованих заходів для реклами туристичного потенціалу (рекламних турів, інформаційних турів).</p> <p>1.4.2.3. Реклама (через публікації, ЗМІ та проведення спеціалізованих заходів) регіональних туристичних можливостей, продуктів та послуг.</p> <p>1.4.2.4. Створення туристичної веб-сторінки на базі веб – порталу облдержадміністрації або обласної ради .</p> <p>1.4.2.5. Оприлюднення бази даних про туристичні підприємства та поновлення інформації на інтернет-сторінках райдержадміністрацій, міських рад та облдержадміністрації.</p> <p>1.4.2.6. Реклама місцевих традицій та звичаїв Житомирщини.</p> <p>1.4.2.7. Розроблення та розміщення на автовокзалах та залізничних вокзалах області туристичних картосхем.</p> <p>1.4.2.8. Розроблення та встановлення інформаційних щитів про туристичні об'єкти області вздовж основних туристичних маршрутів.</p> <p>1.4.2.9. Представлення області на національних і міжнародних туристичних виставках в Україні та за кордоном, в тому числі представлення інвестиційних пропозицій на цих та інших заходах.</p>
1.4.3. Покращення екологічного стану та використання рекреаційних зон	<p>1.4.3.1. Облаштування відпочинкових, оздоровчих, паркових зон та об'єктів природного середовища.</p> <p>1.4.3.2. Впровадження заходів щодо поліпшення екологічного стану річок.</p> <p>1.4.3.3. Підготовка інвестиційної пропозиції щодо створення бальнеологічного оздоровчого центру на базі родовищ радонових мінеральних вод.</p> <p>1.4.3.4. Дослідження екологічного стану водних об'єктів та рекреаційних зон на них.</p> <p>1.4.3.5. Встановлення на місцевості водоохоронних зон та прибережних смуг.</p> <p>1.4.3.6. Спорудження та облаштування зупинок туристичних автобусів для забезпечення відпочинку водіїв та пасажирів уздовж туристичних маршрутів.</p>

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 2. РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ТА ТЕРИТОРІЙ НАВКОЛО МІСТ ОБЛАСТІ

На Житомирщині близько 42% населення проживає у сільських населених пунктах, що вище ніж в середньому по державі (31%).

Структура сільськогосподарського виробництва за останні 20 років зазнала значних змін, що призвело до суттєвих змін у якості життя мешканців сільських територій. Приватизація земель та орендні відносини в сільському господарстві не дали очікуваних результатів працівникам і їх сім'ям у сільській місцевості. Натомість, дрібні господарства, використовуючи застарілі технології не в змозі покращити ефективність виробництва продукції. Брак ефективного управління в галузі тваринництва в сільському господарстві та системі планування призвели до зменшення поголів'я худоби, що спричиняє виснаження ґрунтів через відсутність достатньої кількості органічних добрив.

Суттєво зріс ступінь концентрації земель у великих сільгосп підприємствах. Кількість сільськогосподарських підприємств у Житомирській області за станом на 01.11.2013 становила 1064, з них: 6% від загальної кількості мають розмір угідь більше 2000 га або 51% від усіх площ сільськогосподарських угідь області. Внаслідок цього в області значно зменшилася кількість робочих місць у рослинництві, адже великі підприємства мають високий рівень механізації виробництва.

Сільське господарство на сучасному етапі не в змозі забезпечити достатню зайнятість для сільського населення. Слабкі можливості для зайнятості та занепад соціальної інфраструктури в сільських і приміських місцевостях є ключовими причинами низького рівня життя і, як наслідок – відтоку та загального старіння населення, що створює додатковий тиск на міста області і прискорює занепад сіл. Села, особливо ті, які не є центрами сільських громад та віддалені від міст, стали неперспективними для молоді і фактично вимирають – як правило, там живуть люди старшого віку. Сільські населені пункти швидкими темпами втрачають культурну, соціальну та економічну інфраструктуру. Для сільської місцевості характерні дрібні поселення з незначною кількістю жителів. Таке становище потребує реалізації завдань щодо розвитку сільських територій передбачених цією стратегічною ціллю.

З метою розв'язання актуальних проблем розвитку сільських територій необхідно зосередити увагу на створенні умов для реалізації інвестиційних проектів, що передбачають створення нових робочих місць відповідно до завдань щодо підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору, збільшення доходів індивідуальних домогосподарств шляхом підтримки розвитку малого та середнього підприємництва у сільській місцевості, подальшого розвитку інфраструктури сіл, селищ та малих міст.

У середньостроковій перспективі для досягнення цієї стратегічної цілі необхідно забезпечити:

- підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва;
- проведення диверсифікації сільськогосподарського виробництва;

підвищення частки сільськогосподарської продукції регіональних виробників у структурі споживання населення області;
 підвищення доходів індивідуальних домогосподарств;
 створення нових робочих місць у сільських територіях;
 зростання числа самозайнятого населення сільських територій;
 зменшення динаміки старіння населення сільських територій;
 покращення стану об'єктів інженерної та соціальної інфраструктури у сільській місцевості.

Для досягнення очікуваних результатів пропонується така структура операційних цілей:

Стратегічна ціль 2. Розвиток сільських територій та територій навколо міст регіону		
Операційна ціль 2.1.	Операційна ціль 2.2.	Операційна ціль 2.3.
Підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору	Розвиток можливостей для диверсифікації економіки у сільській місцевості	Підвищення життєздатності сіл, селищ та малих міст

Операційна ціль 2.1. Підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору.

Існує ряд можливостей, які слід задіяти для поліпшення становища сільських територій. Житомирщина має невикористаний потенціал у вирощуванні овочів, фруктів, виробництва м'яса та переробки харчової продукції. Основою цього потенціалу є кліматичні умови та землі.

Регіон має значний потенціал у виробництві екологічно чистих продуктів харчування. На жаль, згадані можливості мало використовуються.

Високі проміжні витрати (велика кількість посередників, відсутність належних приміщень для зберігання продуктів, центрів реалізації продукції тощо) впливають на високу ціну збуту.

Упродовж багатьох років великою проблемою цього сегменту ринку є значна затримка у розвитку його логістики. Одним із елементів для вирішення вказаних питань має стати, окрім оптового ринку сільськогосподарської продукції «Столичний», що функціонує в межах міста Києва, оптовий ринок сільськогосподарської продукції в межах міста Житомира.

Географічне розташування Житомирської області дає можливість розширити сезонний вплив на сільськогосподарське виробництво. Це можна використати для переходу від простого сільського господарства до більш складного і сучасного землеробства. Наприклад, міжсезонне виробництво ранніх овочів, ягід а також квітів в теплицях дрібних фермерських та особистих селянських господарств. З іншої сторони, інтенсивним сільським господарством з високопродуктивними сортами рослин і породами тварин повинні займатися великі сільгоспідприємства.

З метою розширення асортименту сільськогосподарських культур і видів продукції тваринництва необхідно запровадити систему послуг сільгоспвиробникам. Потребує збалансування виробництва продукції

рослинництва і тваринництва для забезпечення замикання кола природної консолідації обох видів виробництва (виробництво органічних добрив і кормів для тварин має сприяти збалансованому виробництву продукції рослинництва).

Ця операційна ціль передбачає поліпшення організації ринків для сільськогосподарських товарів і зв'язку міст із сільськими територіями, упровадження механізмів співробітництва і каналів постачання, які створять умови сільгоспвиробникам для планування виробництва продукції.

Подальший розвиток органічного сільськогосподарського виробництва потребує проведення моніторингу екологічного стану сільськогосподарських земель в області для створення спеціальних сировинних зон і вирощування в них екологічно чистої сільськогосподарської продукції, розроблення ґрунтозахисних та екологічнобезпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур та організації інформаційної кампанії для дрібних агровиробників про потенціал виробництва і збуту органічної продукції.

Зрозуміло, що жодне завдання у цій операційній цілі не матиме ефекту без розвитку сільськогосподарської освіти та професійно-технічного навчання, можливостей виробників і системи надання їм якісних послуг. Ці фактори залежать, головним чином, від готовності обласних та місцевих органів влади підготувати і надати підтримку, а також задовольнити нагальні потреби галузі сільського господарства. Це не потребує значних капіталовкладень, особливо для обміну знаннями, навичками і технологіями з виробництва сільськогосподарської продукції.

Очікувані результати:

- збільшення валового продукту сільськогосподарського виробництва;
- розширення асортименту сільськогосподарського виробництва;
- створення і функціонування ринкових центрів для сільськогосподарської продукції у містах;
- покращення доступу сільгоспвиробників до місцевих ринків;
- зниження можливості впливу посередників на ціну продукції;
- надання послуг, передача технологій та інноваційних рішень сільськогосподарським виробникам;
- запровадження нових порід тварин та сортів рослин для більш ефективного сільського господарства;
- можливість сільгоспвиробників, особливо дрібних фермерських господарств, мати доступ до фінансових ресурсів, необхідних для вдосконалення технології та впровадження інновацій для ведення сільського господарства та використання нових, більш продуктивних сортів рослин та порід тварин.

Індикатори:

- кількість малих та середніх агровиробників;
- обсяг сільськогосподарського виробництва на 1 гектар;
- кількість сільськогосподарських ринків в регіоні;

кількість складських приміщень (овоче-, картопле-, фруктосховищ) для тривалого зберігання;

рівень доходів індивідуальних домогосподарств;

кількість нових порід тварин та сортів рослин, які використовують сільськогосподарські товаровиробники;

сума кредитів і мікrokредитів, наданих сільгоспвиробникам;

частка продукції органічного землеробства в загальному обсязі сільськогосподарської продукції.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
2.1.1. Поліпшення організації ринків для сільськогосподарських товарів і зв'язку міст із сільськими територіями.	2.1.1.1. Техніко-економічне обґрунтування: створення оптово роздрібних ринків свіжої сільськогосподарської продукції у містах обласного значення та/або поблизу автомагістралей. 2.1.1.2. Надання технічної допомоги фермерам у збуті товарів та органічної сільськогосподарської продукції. 2.1.1.3. Техніко-економічне обґрунтування створення обласного центру оптового збуту сільськогосподарської продукції. 2.1.1.4. Розширення мережі роздрібних ринків сільськогосподарської продукції у малих містах та селищах міського типу.
2.1.2. Поліпшення надання послуг для дрібних сільгосптоваровиробників і організація співробітництва між ними.	2.1.2.1. Сприяння розвитку освіти та професійно-технічному навчанню кадрів для сільського господарства. 2.1.2.2. Створення системи безперервного обміну технічною інформацією між її виробниками і споживачами. 2.1.2.3. Сприяння обміну між фермерами досвідом та передовою практикою (використовуючи досвід один одного). 2.1.2.4. Сприяння створенню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. 2.1.2.5. Організація галузевих і територіальних кластерів з виробництва і переробки окремих видів сільськогосподарської продукції. 2.1.2.6. Розроблення концепції та техніко-економічного обґрунтування створення Інтернет-ринку для збуту продукції малих сільськогосподарських виробників.
2.1.3. Технологічне переоснащення діючих та створення високотехнологічних нових підприємств виробництва та переробки сільгосппродукції.	2.1.3.1. Оцінка потреб та підтримка створення сховищ довготривалого зберігання сільськогосподарської продукції. 2.1.3.2. Підтримка розвитку ферм сімейного типу. 2.1.3.3. Вивчення можливостей закупівлі за рахунок коштів обласного бюджету та міжнародної технічної допомоги технологічного обладнання для кооперативів (комунальних підприємств) у галузі овочівництва та ягідництва. 2.1.3.4. Створення селекційної бази для овочівництва та ягідництва. 2.1.3.5. Консультативна підтримка вищими навчальними закладами області сільськогосподарських виробників з питань розробки бізнес-планів.

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
2.1.4. Розвиток органічного сільського господарства	2.1.4.1 Проведення моніторингу екологічного стану сільськогосподарських земель для створення спеціальних сировинних зон і вирощування в них екологічно чистої сільськогосподарської продукції. 2.1.4.2. Розроблення ґрунтозахисних та екологічнобезпечних технологій вирощування сільськогосподарських культур та інформування сільськогосподарських підприємств, у тому числі дрібних сільськогосподарських виробників про потенціал виробництва і збут органічної продукції.
2.1.5. Сприяння доступу сільськогосподарським товаровиробникам до фінансових ресурсів.	2.1.5.1. Розроблення концепції створення в області програми мікрокредитування та її реалізація. 2.1.5.2. Техніко – економічне обґрунтування створення Фонду гарантування кредитів для виробників сільськогосподарської продукції та реалізація данного проекту.

Операційна ціль 2.2. Розвиток можливостей для диверсифікації економіки у сільській місцевості.

Диверсифікація сільської економіки важлива для задоволення потреб зайнятості, покращення умов життя, а також утримання та навіть повернення молоді назад у село. Сприяння розвитку малого традиційного підприємництва забезпечить альтернативні, місцеві можливості працевлаштування, наприклад, у «зеленому» туризмі, дрібному виробництві (переробка сільськогосподарської продукції, виробництво меду), сфері послуг, ремеслах, комунальній сфері при використанні опалювальних котлів на біомасі, сфері послуг з реалізації сільськогосподарської продукції.

Для реалізації і досягнення цілі потрібно вирішити певні проблеми, а саме:
 обмежений доступ до комунікаційних та інформаційних ресурсів;
 нестача доступних фінансових ресурсів;
 обмежений доступ до консультативних послуг.

Необхідно якнайшвидше використати можливості міжнародних донорських і фінансових установ для реалізації проектів з розвитку ремесел у сільській місцевості.

Це особливо важливо і нагально у селах з постійним зниженням доходу від сільського господарства, зменшенням рівня зайнятості населення у великих господарствах, зростаючою міграцією у міста і соціальною ізоляцією, яка виливається у алкоголізм, депресивність та асоціальну поведінку.

Очікувані результати:

створення нових робочих місць на сільських територіях;
 підвищення зайнятості сільського населення;
 збільшення доходів індивідуальних домогосподарств;
 посилення господарської діяльності у сільській місцевості;
 покращення кадрового забезпечення сільських територій;
 збереження культурної спадщини і традицій.

Індикатори:

рівень безробіття на сільських територіях;
 кількість малих підприємств у селах;
 кількість осіб, зайнятих не аграрними видами бізнесу, зокрема у сфері туризму, заготівлі вторинних лісових ресурсів тощо;
 рівень доходів індивідуальних домогосподарств;
 кількість діючих центрів народних ремесел.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
2.2.1. Сприяння розвитку ремесел та можливостям малих сільськогосподарських підприємств.	2.2.1.1. Проведення на обласному рівні майстер-класів народно-ужиткового мистецтва (вишивка, різьбярство, художній розпис, лозоплетіння). 2.2.1.2. Вивчення управлінням освіти і науки облдержадміністрації питання підготовки робітничих кадрів у сфері сільського зеленого туризму та ремісництва.
2.2.3. Удосконалення підготовки фахівців для малого бізнесу в сільській місцевості	2.2.3.1. Техніко-економічне обґрунтування створення на базі професійно-технічних навчальних закладів навчально-виробничих підприємств в сільській місцевості. 2.2.3.2. Техніко-економічне обґрунтування щодо обладнання навчальних майстерень професійно-технічних навчальних закладів для покращення професійної підготовки у сфері тепличного господарства та садівництва. 2.2.3.3. Запровадження на базі Житомирського національного агроекологічного університету навчання для підвищення кваліфікації спеціалістів сільського господарства з агрономічних, зооінженерних, ветеринарних та фінансово-економічних дисциплін. 2.2.3.4. Навчально-консультативний супровід особистих селянських господарств, ініціатив зі створення бізнесу у сільській місцевості.
2.2.4. Організація діяльності сільських громад, збереження та підтримка традиційних сільських звичаїв.	2.2.4.1 Організація та реклама проведення ярмарок, свят і змагань на територіях сільських громад. 2.2.4.2. Підтримка створення центрів самоорганізації сільських громад. 2.2.4.3. Сприяння розвитку сільських хорів і ансамблів народного танцю. 2.2.4.4. Публікація каталогу традиційних народних традицій Житомирської області. 2.2.4.5. Проведення майстер-класів з бджільництва

Операційна ціль 2.3. Підвищення життєздатності сіл, селищ та малих міст.

Життєздатність сіл, селищ та малих міст залежить від розвитку малого підприємництва, близькості до міст обласного значення які є економічними центрами в області.

Важливим фактором розвитку сіл, селищ та малих міст є їх доступність та розвиток інженерно-транспортної мережі. Першочергова увага має бути зосереджена на створенні можливостей для ефективного водопостачання та водовідведення в селах, селищах та малих містах, у першу чергу тих, що мають приріст чисельності населення.

У багатьох з них склалася незадовільна ситуація з вивезенням й утилізацією твердих побутових відходів. Відсутність комплексного підходу в галузі поводження та видалення побутових відходів, схем їхнього санітарного очищення та полігонів для розміщення побутових відходів призводить до нагромадження несанкціонованих стихійних звалищ відходів. У селах, селищах та малих містах досить малий відсоток населення охоплено послугами збору та вивезення твердих побутових відходів, не впроваджуються системи роздільного збирання сміття.

В окремих селах, селищах та малих містах не вистачає місць у дитячих садках.

Очікувані результати:

посилення економічних та інших зв'язків між громадами сіл, селищ, малих міст та використання їх економічного потенціалу;

зменшення міграції молоді із сіл, селищ та малих міст;

організоване співробітництво між громадами сіл, селищ та малих міст на основі спільних інтересів.

Індикатори:

зменшення міграції населення з сіл, селищ та малих міст у міста обласного значення;

зростання обсягів бюджетів сіл, селищ та малих міст;

сума залученої фінансової допомоги від донорських організацій;

протяжність водопроводів та канлізаційних мереж у селах, селищах та малих містах;

кількість дитячих навчальних закладів у селах, селищах та малих містах.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
2.3.1. Створення умов для проживання молоді на сільських територіях	2.3.1.1. Навчання молоді додатковим або новим навичкам для адаптації до потреб на сільських територіях. 2.3.1.2. Навчальна і маркетингова підтримка майстрів народних ремесел. 2.3.1.3. Організація профорієнтаційного консультування для сільської молоді. 2.3.1.4. Розбудова спроможності сільської молоді у визначенні можливостей започаткування несільськогосподарського бізнесу та створення малого і середнього підприємництва. 2.3.1.5. Розширення/створення точок доступу до мережі інтернет у селах, селищах та малих містах (сільських та селищних радах, школах, бібліотеках, будинках культури). 2.3.1.6. Надання організаційної допомоги у створенні клубів за різними видами діяльності. 2.3.1.7. Створення та оснащення спортивних і культурних об'єктів у селах.

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
2.3.2..Сприяння розбудові мережі сіл, селищ і малих міст на основі спільних інтересів	2.3.2.1. Розроблення та реалізація спільно з міжнародними донорськими організаціями бізнес планів та проектів. 2.3.2.2. Придбання за рахунок коштів місцевих бюджетів та коштів міжнародної технічної допомоги обладнання, облаштування полігонів твердих побутових відходів та забезпечення технікою для санітарного очищення сіл та малих міст, найбільш готових до впровадження системи управління твердими побутовими відходами. 2.3.2.3.Забезпечення подальшого розвитку освітньої мережі сіл, селищ та малих міст, які мають приріст чисельності населення. 2.3.2.4. Розробка проектів оптимізації (у тому числі децентралізації) водопостачання населених пунктів. 2.3.2.5. Розбудова та покращення комунальної інфраструктури сіл, селищ та малих міст, які мають приріст чисельності населення.

СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ 3. РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ ТА ПІДВИЩЕННЯ СТАНДАРТІВ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ.

Покращання стандартів життя населення – один із ключових чинників конкурентоспроможності регіону, оскільки є передумовою залучення інвестиційних та трудових ресурсів, інтелектуального капіталу.

Більшість позицій, за якими визначається рівень якості життя, залишаються під впливом державної політики. Однак є ряд чинників якості життя, на які можна впливати на регіональному рівні.

Зокрема:

поліпшення інфраструктури, забезпечення максимальної доступності базових соціальних послуг широким верствам населення;

сприяння зайнятості населення, підвищення якості освітніх послуг, їх відповідності потребам ринку праці;

збереження історико-культурного середовища регіону, розвитку сфери культури і мистецтва, задоволення культурних потреб населення, розвиток системи підтримки сім'ї, дітей і молоді, забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків;

популяризація здорового способу життя, підвищення фізичної активності населення;

поліпшення екологічної ситуації, формування культури споживання, енергоощадності, поводження з побутовими відходами тощо.

Підвищення стандартів життя мешканців області – це одне із головних завдань, досягнення якого забезпечується в результаті реалізації попередніх цілей Стратегії. Враховуючи те, що якість життя як базис для розвитку людського капіталу впливає на надходження інвестицій, міграційні процеси, ефективність праці, то відповідно якість життя – є чинником конкурентоспроможності регіону.

Заходи в рамках реалізації цієї стратегічної цілі потребують значних фінансових ресурсів та матимуть позитивний ефект у довгостроковій

перспективі, проте результатом їх запровадження буде забезпечення вищої якості життя населення.

У цьому стратегічному напрямі розглядається підтримка та створення можливостей для реалізації попередніх напрямів. Всі ці питання важливі для успішної реалізації Стратегії, досягнення очікуваних результатів та завершення головної місії Стратегії: максимальна реалізація наявного економічного потенціалу та забезпечення на цій основі нової якості життя та безпечних умов проживання населення.

Очікується, що реалізація стратегічної цілі у середньостроковій перспективі дасть можливість отримати такі результати:

- забезпечення підготовки кадрів потребам регіонального ринку праці;
- зменшення рівня безробіття;
- включення уразливих верств населення до активного суспільного життя;
- покращення показників ІРЛР;
- збільшення кількості фізичних осіб-підприємців;
- економія бюджетних ресурсів на вирішення місцевих проблем.

Для досягнення очікуваних результатів пропонується така структура операційних цілей:

Стратегічна ціль 3. Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення		
Операційна ціль 3.1.	Операційна ціль 3.2.	Операційна ціль 3.3.
Розвиток територій в інтересах територіальних громад та єдність територіального простору	Підвищення здатності населення адаптуватися до потреб економіки та невиробничого сектору	Продовження тривалості активного періоду життя людини

Операційна ціль 3.1: Розвиток територій в інтересах територіальних громад та єдність територіального простору

Розвиток територій Житомирської області є нерівномірним. Найбільш розвинутими у промисловому виробництві є 6 районів, а саме: Володарсько-Волинський, Житомирський, Коростенський, Малинський, Новоград-Волинський, та Радомишльський. На них припадає близько чверті території області, де проживає майже 20% населення, питома вага обсягу реалізації промислової продукції складає 22% від загального по області.

На решту 17 районів припадає 21% загальнообласного обсягу реалізації промислової продукції.

В місті Житомирі, де сконцентровано понад 21% жителів області виробляється та реалізується майже 43% від загального обсягу промислової продукції області.

Таким чином, питання вирівнювання диспропорцій розвитку територій Житомирщини стоїть надзвичайно гостро.

Також радіоактивне забруднення північних районів області внаслідок аварії на ЧАЕС спричинило певні обмеження у проживанні населення та веденні сільського господарства.

Ця ціль спрямована на мобілізацію громад області до створення сприятливого життєвого середовища, підвищення загальної свідомості населення для збереження довкілля, покращання інфраструктури (водопостачання, каналізація, переробка твердих побутових відходів, дороги місцевого значення).

Незважаючи на те, що більшість завдань передбачають активні дії центральних і обласних органів влади та інвестиції, також існує широке поле для діяльності громадянського суспільства та приватної ініціативи.

Очікувані результати:

- збільшення кількості малих і середніх підприємств у містах та районах;
- покращання інфраструктури, підвищення життєвого рівня населення та подальший розвиток економіки;
- розвиток сервісних структур, що надають різноманітні послуги населенню та суб'єктам господарювання.

Індикатори:

- кількість нових малих і середніх підприємств у містах та районах;
- протяжність нових та відремонтованих доріг місцевого значення;
- кількість сервісних структур, що надають різноманітні послуги населенню та суб'єктам господарювання;
- кількість домогосподарств з налагодженим водопостачанням та водовідведенням;
- кількість і якість переробки твердих побутових відходів.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
3.1.1. Мобілізація мешканців громад до створення сприятливого життєвого середовища	3.1.1.1. Організація груп допомоги для узгодження надання підтримки з боку школи та інших місцевих організацій груп і членів громади, які страждають від матеріальних проблем, алкоголізму та інших проблем, пов'язаних із шкідливою поведінкою. 3.1.1.2. Розвиток спроможності організацій і установ (груп допомоги) щодо методів і засобів допомоги своїм співгромадянам. 3.1.1.3. Участь громадян у поліпшенні екологічної ситуації на ставках та малих річках відповідних територій. 3.1.1.4. Активізація громад та покращення благоустрою населених пунктів шляхом самоорганізації мешканців та проведення толок. 3.1.1.5. Проведення конкурсів з підтримки соціально-економічних проектів розвитку територіальних громад. 3.1.1.6. Створення умов для забезпечення територіальних громад області засобами малої механізації. 3.1.1.7. Сприяння у впровадженні пілотних проектів системи інформаційно-аналітичного забезпечення органів місцевого самоврядування. 3.1.1.8. Підтримка проектів співробітництва та функціонального об'єднання територіальних громад. 3.1.1.9. Відновлення традицій та обрядів, як альтернативи поширенню шкідливих звичок.

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
3.1.2. Підвищення загальної свідомості населення для збереження довкілля	3.1.2.1. Розроблення і розповсюдження буклету для дітей та шкіл про екологічні цінності. 3.1.2.2. Організація та проведення освітньої кампанії щодо переробки твердих відходів. 3.1.2.3. Сприяння проведенню днів та заходів, пов'язаних з кліматичними змінами, заощадженням енергії та турботою про довкілля за допомогою Інтернет-сторінок державних та громадських організацій.
3.1.3. Покращання інфраструктури - водопостачання, каналізація, переробка твердих побутових відходів, дороги місцевого значення (зв'язок з мережею транспортних коридорів)	3.1.3.1. Забезпечення співробітництва між громадами для розбудови інфраструктури очистки стічних вод. 3.1.3.2. Вдосконалення мережі водопроводів і організація водопостачання. 3.1.3.3. Капітальний ремонт водопровідно-каналізаційних мереж у населених пунктах області. 3.1.3.4. Визначення джерел забруднення басейнів у річках з яких здійснюється водопостачання для потреб населення. 3.1.3.5. Сприяння у співробітництві між громадами для організації спільного центру переробки відходів. 3.1.3.6. Сприяння у створенні та розміщенні центрів переробки твердих побутових відходів. 3.1.3.7. Формування проєкологічного мислення населення, у тому числі підвищення поінформованості про методи ощадливого споживання природних ресурсів, зокрема питної води, енергоспоживання, поводження з побутовими відходами. 3.1.3.8. Створення об'єктів інфраструктури для підтримки екологічної поведінки мешканців та формування здорового способу життя. 3.1.3.9. Поліпшення дорожньої інфраструктури області відповідно до економічних потреб та потреб населення.

Операційна ціль 3.2: Підвищення здатності населення адаптуватися до потреб економіки та невиробничого сектору.

Область протягом багатьох років має надлишок трудових ресурсів, які у пошуках роботи постійно мігрують у місто Київ та за межі України. Разом з тим в регіоні постійно спостерігається дефіцит кваліфікованих робітничих кадрів.

Система освіти за часів незалежності України зазнала значних змін, однак ці зміни не повною мірою відповідають вимогам регіонального ринку праці та виробничої сфери.

Сучасні виробничі процеси часто змінюються, що потребує від працівників, окрім спеціалізації, ще й здатності пристосовуватися до безперервного навчання і підвищення кваліфікації. Так ситуація вимагає оцінки можливостей закладів освіти для оперативного реагування на ці потреби.

Визначальним чинником для корегування системи підготовки кадрів повинні бути інтереси роботодавців регіону. Тому необхідним є, з одного боку забезпечення системного моніторингу кадрових потреб роботодавців регіону, а

з іншого – коригування структури професійної підготовки відповідно до виявлених потреб ринку праці.

У центрі уваги операційної цілі також перебувають заходи, спрямовані на залучення інвестицій підприємств у людський капітал та заохочення навчання працівників, а також інструменти, які сприяють зайнятості працівників молодшого та старшого віку за рахунок надання їм навичок з адаптації до змін економічних процесів на основі знань. Для підвищення ефективності роботи увага буде приділятися розвитку та поширенню знань про інноваційну та гнучку організацію праці з використанням нових технологій, підвищенням безпеки і продуктивності праці. За таким сценарієм підприємства, їхні працівники та заклади освіти відіграватимуть належну роль у підвищенні гнучкості людських ресурсів з метою забезпечення модернізації, диверсифікації та підвищення привабливості економіки території та області в цілому.

У цій операційній цілі приділяється багато уваги людям з точки зору покращення їх спроможностей, підвищення кваліфікації та кар'єрного росту, а також можливостей працевлаштування. Для успішного здійснення заходів необхідно пристосувати загальну та професійно-технічну освіту до існуючих потреб обласного рівня шляхом відпрацювання та запровадження відповідного механізму регулювання цього процесу на регіональному рівні.

Очікувані результати:

налагодження співробітництва між інноваційними структурами та суб'єктами господарювання, а також надання підтримки щодо вдосконалення та розроблення нових видів товарів;

покращання якості працевлаштування;

розширення асортименту послуг ринку праці;

орієнтація системи освіти на потреби регіонального ринку праці;

системний моніторинг ринку праці та узгодження навчальних програм із потребами ринку праці;

підвищення конкурентоспроможності осіб віком понад 45 років та вразливих верств населення на ринку праці;

покращення матеріально-технічної бази та оптимізація структури закладів професійно-технічної освіти.

Індикатори:

кількість потенційних працівників, навчених і підготовлених для ефективного та якісного працевлаштування.

відсоток закріплення на робочому місці випускників за отриманим фахом у навчальних закладах області;

частка безробітної молоді;

частка зайнятих громадян віком старше 45 років та вразливих верств населення.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
3.2.1. Підготовка трудових ресурсів для розвитку галузей економіки, відповідно до потреб регіону.	3.2.1.1. Дослідження стану та потреб обласного ринку праці. 3.2.1.2. Участь роботодавців у матеріально-технічному оснащенні професійно-технічних навчальних закладів з метою підготовки кадрів відповідного профілю. 3.2.1.3. Навчання навичкам роботи на комп'ютері для осіб передпенсійного та пенсійного віку.
3.2.2. Вдосконалення системи підготовки молоді до умов регіонального ринку праці	3.2.2.1. Навчання учнівської молоді підприємницькому мисленню. 3.2.2.2. Покращення профорієнтаційної роботи з молоддю.
3.2.3. Створення умов для вразливих верств населення до активного суспільного життя.	3.2.3.1. Підтримка та розширення практики започаткування бізнес-консультування, забезпечення організаційної та фінансової підтримки для започаткування підприємницької діяльності для вразливих верств населення. 3.2.3.2. Навчально-консультативна підтримка для вразливих верств населення (інваліди, малозабезпечені особи, пенсіонери, жінки з дітьми, молодь, особи без постійного місця проживання тощо) з метою залучення їх до активного суспільного життя.

Операційна ціль 3.3: Продовження тривалості активного періоду життя людини.

Як і вся Стратегія, операційна ціль 3.3, орієнтована на людину і реалізацію заходів для її досягнення, що дасть змогу у перспективі поліпшити демографічну ситуацію в області та певним чином компенсувати дефіцит трудових ресурсів. Це особливо важливо для тих адміністративно-територіальних одиниць, де на сьогодні найвище демографічне навантаження на працездатних.

Досягнення цієї цілі можливе лише за умови максимальної активізації громадськості, оскільки крім складових, пов'язаних з раннім виявленням найбільш поширених захворювань, що призводять до ранньої інвалідності чи смерті, на перший план виходить створення громадянської позиції щодо впровадження здорового способу життя та нетерпимості до таких шкідливих звичок, як алкоголізм, наркоманія, тютюнопаління. Причому така робота має здійснюватися у різних вікових та соціальних середовищах.

Для успішної реалізації заходів за цією ціллю має бути сформовано дієве партнерство органів публічної влади та громадських організацій, до цих заходів мають бути залучені моральні авторитети, що проживають у територіальних громадах.

Продовження тривалості активного періоду життя – це можливість не тільки вирішення низки економічних та соціальних проблем в області, а передусім важливий соціальний чинник, який дає змогу людям більше впливати на добробут своєї родини, залишаючись в активному стані.

Очікувані результати:

припинення природного скорочення чисельності населення та переважання рівня народжуваності над смертністю;

упровадження системи раннього виявлення у населенні легеневих та серцево-судинних захворювань, особливо у сільській місцевості та серед ризикових категорій населення;

зниження показників захворюваності на «соціальні хвороби» (туберкульоз, наркотична та алкогольна залежності, СНІД);

організація системної реабілітаційної та спортивної роботи з особами, які мають уроджені та набуті вади фізичного розвитку;

розширення участі різних вікових груп населення в аматорських спортивних заходах;

введення в програми загальноосвітніх навчальних закладів спеціальних курсів із здорового способу життя;

формування сприятливого для життя навколишнього середовища через самоорганізацію громад;

систематичне проведення просвітницьких та роз'яснювальних заходів шляхом пропаганди здорового способу життя молоді;

задоволення потреб громадян у спортивній та фізкультурній підготовці.

Індикатори:

кількість спортивних секцій, клубів, тренувальних залів;

показники загальної та дитячої смертності, захворюваності за основними класами хвороб;

показники народжуваності та смертності;

рівень зайнятості людей з особливими потребами;

кількість профілактичних оглядів населення на рік у розрізі адміністративно-територіальних одиниць;

кількість інформаційних кампаній із впровадження здорового способу життя та мінімізації шкідливих звичок;

кількість та обсяг спеціальних навчальних програм у сфері здорового способу життя.

Для досягнення операційної цілі пропонуються такі завдання:

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
3.3.1. Підвищення суспільної свідомості населення щодо стану здоров'я	3.3.1.1. Широка пропганда здорового способу життя, турбота про фізичний стан і застереження проти нездорових та небезпечних звичок. 3.3.1.2. Упровадження періодичних профілактичних медичних оглядів, особливо в сільських територіях та серед груп ризику. 3.3.1.3. Розвиток масової фізкультури та спорту серед різних вікових груп населення, особливо серед дітей і молоді.

Завдання	<i>Потенційно можливі сфери реалізації проектів (неповний перелік)</i>
3.3.2. Розвиток системи первинної медицини в сільських територіях	3.2.2.1. Реконструкція фельдшерсько-акушерських пунктів у лікарські амбулаторії у населених пунктах з найбільшою кількістю населення та найбільш віддалених від лікарської допомоги. 3.2.2.2. Закупівля обладнання для сільських лікарських амбулаторій для діагностування захворювань на ранніх стадіях. 3.2.2.3. Реорганізація фельдшерсько-акушерських пунктів в амбулаторії загальної практики-сімейної медицини. 3.2.2.4. Реорганізація дільничних лікарень в амбулаторії загальної практики-сімейної медицини з денними стаціонарами. 3.2.2.5. Закупівля санітарного транспорту для лікарських амбулаторій та новостворених Центрів первинної медико-санітарної допомоги.
3.3.3. Забезпечення якісною питною водою сільських населених пунктів, що мають найгостріші проблеми водопостачання	3.3.3.1. Моніторинг якості питної води у громадських (приватних) колодязях на відповідність державним стандартам якості. 3.3.3.2. Будівництво нових (реконструкція існуючих) централізованих систем водопостачання населених пунктів, що мають найгостріші проблеми із водозабезпеченням та якістю питної води.
3.3.4. Подолання дитячої бездоглядності та безпритульності	3.3.4.1. Створення груп взаємодопомоги у сфері свідомого батьківства. 3.3.4.2. Створення прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу та підтримка розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. 3.3.4.3. Забезпечення підтримки кожної сім'ї, що опинилася в складних життєвих обставинах. 3.3.4.4. Забезпечення соціальної адаптації та реінтеграції вихованців інтернатних закладів. 3.3.4.5. Оптимізація мережі інтернатних установ, шляхом їх перепрофілювання тощо.

14. УЗГОДЖЕНІСТЬ СТРАТЕГІЇ

Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2020 року узгоджується з ДСРР, економічними, соціальними, екологічними, інфраструктурними, територіальними й іншими аспектами розвитку.

14.1. Узгодженість стратегії з ДСРР

ДСРР року передбачає такі три Стратегічні цілі:

1. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.
2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток.
3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

1) Узгодженість стратегічних цілей ДСРР із стратегічними цілями Стратегії розвитку Житомирської області наведено у таблиці:

Стратегічні цілі ДСРР	Стратегічні цілі Стратегії розвитку Житомирської області		
	Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області	Розвиток сільських територій та територій навколо міст області	Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення
Підвищення конкурентоспроможності регіонів	X	X	x
Територіальна соціально - економічна інтеграція	X	X	X
Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку	X	X	x

Примітка: велика буква "X" означає більшу узгодженість/зв'язок, аніж мала "x".

Стратегія розвитку Житомирської області крім власних цілей розвитку регіону містить цілі, що відповідають цілям та строкам реалізації ДСРР, у частині завдань і заходів, що передбачають спільні дії центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування.

Стратегічна ціль 1. Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області чітко підтримує стратегічні цілі ДСРР:

1. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.
2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток.

Стратегічна ціль 2. Розвиток сільських територій та територій навколо міст області найбільш узгоджується з стратегічними цілями ДСРР:

1. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.
2. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток.
3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

Стратегічна ціль 3. Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення особливо узгоджується зі стратегічними цілями ДСРР:

1. Територіальна соціально-економічна інтеграція і просторовий розвиток.
2. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку.

2) Узгодженість операційних цілей Стратегії розвитку Житомирської області із операційними цілями ДСРР, наведено у таблиці:

Операційні цілі ДСРР	Операційні цілі Стратегії розвитку Житомирської області									
	1.1. Розвиток інноваційного та конкурентоспроможного промислового сектору.	1.2. Зміцнення малого та середнього підприємництва	1.3. Стимулювання економіки регіону, виробництва продукції та інвестиційного потенціалу	1.4. Розвиток внутрішнього туризму	2.1. Підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору.	2.2. Розвиток можливостей для диверсифікації економіки у сільській місцевості	2.3. Підвищення життєздатності сіл, селищ та малих міст	3.1. Розвиток територій та єдність територіального простору	3.2. Підвищення здатності населення адаптуватися до потреб економіки та невиробничого сектору	3.3. Продовження тривалості активного періоду життя людини
1.1. Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів	+	+	+				+	+	+	+
1.2. Створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
1.3. Підвищення ефективності використання внутрішніх чинників розвитку регіонів	+	+	+	+	+	+	+		+	
2.1. Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів		+	+	+	+	+	+		+	+
2.2. Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання			+	+		+	+	+		+
2.3. Розвиток міжрегіонального співробітництва	+		+					+		
3.1. Удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на загальнодержавному та регіональному рівні			+					+		
3.2. Підвищення якості державного управління регіональним розвитком	+	+	+					+		+
3.3. Посилення міжгалузевої координації в процесі планування та реалізації регіональної політики	+		+						+	+
3.4. Інституційне забезпечення регіонального розвитку								+	+	
3.5. Реформування територіальної організації влади та місцевого самоврядування						+	+	+	+	

Крім того, у додатку 2 до Стратегії розвитку Житомирської області наведено узгоджені з ДСРР пріоритетні напрями розвитку Житомирської області.

14.2. Узгодженість з основними аспектами розвитку області.

Узгодженість стратегічних цілей області з основними секторами економічного і соціального розвитку, наведено у таблиці:

Галузі (сфери)	Стратегічні цілі (Житомирська область)		
	Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області	Розвиток сільських територій та територій навколо міст області	Розвиток людського капіталу та підвищення стандартів життя населення
Економіка і торгівля	X	x	x
Промисловість та інфраструктура	X	x	X
Сільське господарство, харчова промисловість і лісове господарство	X	X	X
Транспорт і дороги	x	x	X
Екологія і природні ресурси	X	x	X
Освіта й молодь	x	X	X
Охорона здоров'я, соціальний захист, сім'я і дитина	x	x	X
Культура і туризм	x	X	x
Обмін інформацією	x	X	X
Комунальне господарство	x	X	X
Стандарти якості	X	x	x
Територіальний розвиток	x	X	x

Примітка: велика буква "X" означає більшу узгодженість/зв'язок, аніж мала "x".

15. ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Інструментами реалізації Стратегії є:

План заходів з реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії буде здійснюватися у 2 етапи, а саме: перший – 2015-2017 роки, другий – 2018-2020 роки на основі відповідних планів заходів.

Угода щодо регіонального розвитку

Укладення Угоди щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та Житомирською обласною радою дасть можливість узгоджувати пріоритети розвитку області з державними пріоритетами, концентрувати державні та місцеві ресурси для їх виконання.

Державні цільові програми

Забезпечення реалізації окремих пріоритетних напрямів Стратегії можливе шляхом реалізації державних цільових програм розвитку окремих територій та сфер економічної діяльності, що будуть спрямовані на цільове розв'язання системних проблем, у тому числі Житомирської області.

Державні програми подолання депресивності окремих територій

Реалізація державних програм подолання депресивності окремих територій (у разі наявності таких територій у Житомирській області), що будуть спрямовані на подолання дисбалансів у розвитку районів і міст області сприятимуть забезпеченню реалізації стратегічної цілі Стратегії щодо забезпечення стійкого розвитку багатогалузевої конкурентноспроможної економіки області.

Державні програми розвитку транскордонного співробітництва

Забезпечення реалізації заходів таких програм, що передбачатимуть співпрацю суб'єктів регіонального розвитку прикордонних територій Житомирської області з Республікою Білорусь, сприятимуть вжиттю заходів щодо провадження спільної діяльності у сфері малого і середнього бізнесу, реалізації спільних проектів щодо розбудови виробничої і соціальної інфраструктури, що забезпечить підвищення рівня конкурентоспроможності відповідних районів області.

Регіональні та місцеві галузеві програми

Реалізація Стратегії можлива шляхом розроблення регіональних та місцевих галузевих програм, спрямованих на вирішення проблем конкретних галузей, секторів економічної та соціальної сфер області.

Програми економічного і соціального розвитку

Стратегічні та операційні цілі Стратегії, пріоритетні напрями та завдання області, узгоджені з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року, будуть основою для розроблення щорічних програм економічного і соціального розвитку відповідних територій, у рамках яких будуть реалізовуватися інвестиційні проекти спрямовані на забезпечення динамічного їх соціально-економічного розвитку та на усунення наявних диспропорцій.

Процес реалізації Стратегії забезпечуватиметься шляхом вжиття суб'єктами регіонального розвитку комплексу заходів, визначених у перелічених вище документах, а також шляхом постійної координації дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та підприємницьких структур, залучених до регіонального розвитку, на принципах партнерства.

Реалізація Стратегії забезпечить досягнення стратегічного бачення, стратегічних цілей та місії області.

16. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії буде здійснюватися за рахунок:

Державного фонду регіонального розвитку;

коштів галузевих (міжгалузевих) державних цільових програм та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що будуть спрямовані на цільове розв'язання системних проблем окремих територій та сфер економічної діяльності, у тому числі Житомирської області.

субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;

коштів обласного, районних, міських, сільських та селищних бюджетів;

коштів міжнародної технічної допомоги, міжнародних фінансових організацій;

коштів інвесторів, власних коштів підприємств.

17. МОНІТОРИНГ І ОЦІНКА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ.

Відповідно до ДСРР та Порядку розроблення, проведення моніторингу та оцінки реалізації регіональних стратегій розвитку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2011 року № 1186 (далі – постанова), у рамках реалізації Стратегії запроваджується моніторинг досягнення цілей, заходів Стратегії та їх впливу на соціально – економічний розвиток області.

Моніторинг досягнення цілей шляхом порівняння фактично отриманих значень індикаторів з їх прогнозними значеннями проводиться кожні півроку.

Перелік узгоджених з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких спрямована Стратегія, наведено у додатку 1.

Моніторингу заходів Стратегії та їх впливу на соціально – економічний розвиток області проводиться щорічно, за результатами якого формується щорічний підсумковий звіт, що подається на затвердження Житомирській обласній раді.

Моніторинг соціально – економічного розвитку проводиться на підставі статистичних показників, наведених у додатку 6 постанови.

За результатами виконання першого і та другого етапів реалізації Стратегії проводиться узагальнена оцінка досягнення її цілей.

Відповідальний за проведення моніторингу, строки підготовки щорічного підсумкового звіту та оцінку досягнення її цілей після першого і другого етапів визначаються розпорядженням голови облдержадміністрації.

Узагальнена оцінка результативності Стратегії проводиться через півтора року після завершення строку її дії та подається на затвердження Житомирській обласній раді.

У разі необхідності, з урахуванням результатів моніторингу, а також з урахуванням нових тенденцій і обставин можуть коригуватися або актуалізуватися заходи з її реалізації.

ПЕРЕЛІК
узгоджених з Державною стратегією регіонального розвитку
на період до 2020 року індикаторів, на досягнення прогнозованих значень
яких спрямована Стратегія розвитку Житомирської області
на період до 2020 року

№	Назва показника	Одиниця виміру	Роки		
			2013	2016	2020
1	ВРП (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу	гривень	19551*	27339	38464
2	Наявний дохід у розрахунку на одну особу	гривень	21452	24118	31324
3	Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу	дол. США	306,1 (за станом на 01.01.2014)	372 (за станом на 01.01.2017)	482 (за станом на 01.01.2021)
4	Експорт товарів у розрахунку на одну особу	дол. США	480	521	569
5	Кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення	одиниць	49	58	67
6	Кількість середніх підприємств у розрахунку на 10 тис. наявного населення	одиниць	4	5	8
7	Обсяг реалізованої інноваційної продукції	відсотків загального обсягу реалізованої промислової продукції	5,5	5,2	6,9
8	Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям державного та місцевого значення (I та II категорії)	км доріг на 1 тис. кв. км території	23,9*	24,3	25,8
9	Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників	гривень	2561	3542	4634
10	Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення (на 1 тис. наявного сільського населення)	проміле	16,7	15,3	11,4
11	Забезпеченість населення лікарями усіх спеціальностей на 10 тис. населення на кінець року	лікарів	37,6	40,7	41,6
12	Рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом (міська місцевість)	відсотків	65,3	66,4	67,3
13	Рівень обладнання загальної площі житлового фонду водопроводом (сільська місцевість)	відсотків	12	10,1	11,5

№	Назва показника	Одиниця виміру	Роки		
			2013	2016	2020
14	Рівень смертності на 1 тис. населення	проміле	16,5	16	15,3
15	Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення віком 16–59 років (міська місцевість)	проміле	552 <i>(за станом на 01.01.2013)</i>	520,3 <i>(за станом на 01.01.2017)</i>	504,8 <i>(за станом на 01.01.2021)</i>
16	Демографічне навантаження на 1 тис. осіб постійного населення віком 16–59 років (сільська місцевість)	проміле	748 <i>(за станом на 01.01.2013)</i>	687,3 <i>(за станом на 01.01.2017)</i>	635,1 <i>(за станом на 01.01.2021)</i>
17	Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (міська місцевість)	відсотків кількості дітей відповідного віку	82	84	94
18	Охоплення дітей дошкільними навчальними закладами (сільська місцевість)	відсотків кількості дітей відповідного віку	48	52	72
19	Питома вага утилізованих відходів	відсотків загальної кількості утворених відходів	13,3	29,3	30,7
20	Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці	відсотків	9,3	9,1	8,7
21	Площа земель природно-заповідного фонду	тис. гектарів	136,6 <i>(за станом на 01.01.2013)</i>	459,3 <i>(за станом на 01.01.2017)</i>	626,4 <i>(за станом на 01.01.2021)</i>
22	Питома вага площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці	відсотків	4,6 <i>(за станом на 01.01.2013)</i>	15,4 <i>(за станом на 01.01.2017)</i>	21 <i>(за станом на 01.01.2021)</i>

* - дані за 2012 рік

Пріоритетні напрями та завдання Житомирської області, узгоджені з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 року

1. Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку області.

1.1. Підтримка розроблення містобудівної документації для населених пунктів (зонінг, детальні плани територій) та приміської зони.

1.2. Розроблення проектів транспортної та іншої інфраструктури, які відповідають пріоритетам та інтересам окремих міст відповідно до стратегій їх розвитку, зокрема:

будівництво кільцевих автомобільних доріг і автостоянок навколо міст; винесення промислових зон за межі міст, змішане планування районів за типом “житло - робота - освіта - соціальна інфраструктура” тощо.

1.3. Залучення інвестицій у будівництво та/або реконструкцію вулично-дорожньої мережі, інженерної та соціальної інфраструктури міст.

1.4. Підтримка формування на основі наявних потужностей науково-дослідних та освітніх установ (закладів) міст інноваційної інфраструктури, зокрема створення технополісів, технопарків, центрів трансферу технологій для підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності економіки міст.

1.5. Посилення транспортного, інформаційного та комунікативного зв'язку міст - центрів економічного зростання з менш розвинутими прилеглими територіями.

1.6. Визначення механізму стимулювання співробітництва територіальних громад, зокрема шляхом об'єднання їх ресурсів, розроблення планів розвитку міст та прилеглих до них населених пунктів і реалізації спільних проектів.

1.7. Розвиток державно-приватного партнерства шляхом посилення взаємодії в системі “органи місцевого самоврядування - бізнес - громада”

1.8. Надання можливості доступу через Інтернет до унікальних для міст послуг музеїв, театрів, бібліотек, медичних центрів, університетів тощо.

2. Створення умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інші території, розвиток сільської місцевості.

2.1. Розвиток мережі автомобільних доріг загального користування місцевого значення, об'їзних доріг у населених пунктах, покращення транспортної доступності сільських населених пунктів.

2.2. Оновлення рухомого складу транспортних засобів, зокрема тих, що призначені для здійснення соціально значущих пасажирських перевезень (перевезення пільгових категорій громадян, мешканців сільської місцевості, осіб з обмеженими фізичними можливостями).

2.3. Створення умов для збільшення обсягу інвестицій у розвиток міжміського автобусного/залізничного громадського транспорту (рухомий склад, інфраструктура, автомобільні дороги, колії, електромережі, інформаційні системи тощо) з метою поліпшення транспортних зв'язків між обласним центром

адміністративними центрами районів, а також адміністративними центрами районів та прилеглими територіями.

2.4. Використання механізму державно-приватного партнерства для модернізації та оптимізації роботи всіх сфер транспорту загального користування.

2.5. Надання державної підтримки для підвищення рівня облаштування сільської місцевості як сфери життя, діяльності та побуту селян, розмежування заходів підтримки сільського господарства і сільської місцевості.

2.6. Створення рівних умов для підтримки сільськогосподарських виробників незалежно від їх виду, типу, розміру, форми власності та господарювання.

2.7. Раціоналізація структури сільськогосподарського виробництва для зростання його доданої вартості.

2.8. Диверсифікація сільськогосподарського виробництва, розвиток альтернативних видів економічної діяльності у сільській місцевості.

2.9. Стимулювання зайнятості населення у сільській місцевості поза сферою сільськогосподарського виробництва, включаючи розвиток аграрного бізнесу, сільського туризму, народних ремесел і промислів, підприємств сфери послуг, збору та переробки дикорослих ягід і грибів, лікарської сировини тощо.

2.10. Пріоритетний розвиток сфери сільської соціальної інженерної інфраструктури (насамперед автомобільних доріг, телекомунікацій та інших засобів інформаційного забезпечення, об'єктів комунального господарства, сфери освіти та охорони здоров'я).

2.11. Створення умов для соціального розвитку села, стійкої мотивації до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі, суміжних секторах виробництва і сфері послуг.

2.12. Підвищення привабливості проживання в сільській місцевості, виконання програми державної підтримки молодих працівників, залучених до роботи в сільських населених пунктах.

3. Підвищення ефективності використання внутрішніх факторів розвитку області.

3.1. Створення системи стратегічного планування потреб економіки у висококваліфікованих кадрах за видами економічної діяльності та у професійно-кваліфікаційному розрізі.

3.2. Забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців та робітничих кадрів для задоволення потреб регіону з урахуванням пріоритетів його розвитку.

3.3. Стимулювання співробітництва між навчальними закладами, науково-дослідними установами і підприємствами регіонів.

3.4. Стимулювання розвитку новаторської і раціоналізаторської роботи на підприємствах.

3.5. Розвиток соціального партнерства та соціальної відповідальності всіх суб'єктів у районах та містах у контексті забезпечення розвитку інтелектуального потенціалу та нагромадження людського капіталу.

3.6. Забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу через систему освіти та навчання протягом життя.

3.7. Удосконалення регіональної інвестиційно-інноваційної інфраструктури, зокрема створення регіональної мережі наукових, технологічних та індустріальних парків, а також системи правової, кадрової та інформаційної підтримки інноваційної діяльності.

3.8. Формування сприятливого інвестиційного клімату, позитивного інвестиційного іміджу та просування на зовнішній ринок інвестиційних можливостей області.

3.9. Розвиток науково-інноваційного співробітництва державного та недержавного сектору науки, вищих навчальних закладів і наукових установ з реальним сектором економіки.

3.10. Розвиток інноваційної культури шляхом популяризації провадження наукової, винахідницької та інноваційної діяльності, а також створення цілісної системи освіти з урахуванням кадрового забезпечення інноваційної діяльності.

3.11. Підвищення ефективності дії механізму стандартизації та сертифікації продукції, захисту інтелектуальної власності, дотримання авторського права та суміжних прав, забезпечення досягнення високих стандартів якості, безпеки, екологічності продукції.

3.12. Стимулювання промисловців до запровадження новітніх технологій та інновацій.

3.13. Забезпечення ефективної реалізації механізму державно-приватного партнерства шляхом удосконалення відповідної нормативно-правової бази.

3.14. Утворення консультаційних центрів з питань державно-приватного партнерства.

3.15. Створення системи моніторингу стану реалізації інвестиційних проектів, у тому числі в рамках державно-приватного партнерства, та здійснення контролю за їх реалізацією.

3.16. Забезпечення створення системи підготовки фахівців з питань управління інвестиційними проектами, у тому числі в рамках державно-приватного партнерства.

3.17. Створення умов для розвитку міжрегіональної та міжнародної кооперації з реалізації інвестиційних проектів, у тому числі в рамках державно-приватного партнерства.

3.18. Розширення на законодавчому рівні можливостей задіяння потенціалу та механізму державного замовлення для стратегічно важливих для області підприємств, налагодження виробництва окремих видів продукції відповідно до потреб внутрішнього ринку.

3.19. Удосконалення механізму банківського кредитування проектів регіонального розвитку - іпотечного кредитування, відкриття кредитних ліній, надання пільгових середньострокових та довгострокових кредитів, створення в регіонах ринку цінних паперів, розміщення облігацій місцевих позик та реалізація за рахунок залучених коштів проектів регіонального розвитку.

3.20. Спрощення процедури та збільшення обсягів надання державної фінансової підтримки суб'єктам малого підприємництва, у тому числі мікрокредитів для започаткування та провадження підприємницької діяльності.

3.21. Проведення навчання з питань провадження підприємницької діяльності.

3.22. Забезпечення розвитку лізингових операцій для технічного переоснащення основних фондів підприємств.

3.23. Підтримка підприємств, діяльність яких спрямована на підвищення рівня енергоефективності в районах і містах, збільшення частки енергії, отриманої з відновлюваних джерел та альтернативних видів палива.

3.24. Підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об'єктів природно-заповідного фонду і залучення населення до управління ними.

3.25. Збереження історико-культурних цінностей та природної спадщини, забезпечення доступності до культурної та природної спадщини.

3.26. Створення умов для збереження самобутньої народної культури, звичаїв, традицій, обрядів, у тому числі національних меншин.

3.27. Застосування об'єктів культурної спадщини для провадження туристичної діяльності.

3.28. Створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, визначення зон пріоритетного розвитку туризму шляхом туристичного районування.

3.29. Формування позитивного іміджу області у сфері туризму на зовнішньому та внутрішньому туристичному ринку.

3.30. Сприяння створенню загальнодержавної інформаційної мережі у сфері туризму та курортів, зокрема шляхом розвитку відповідної мережі інформаційних центрів.

3.31. Сприяння поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав.

3.32. Створення умов для використання організаційних, фінансових, інституційних можливостей суб'єктів і учасників транскордонного співробітництва України в здійсненні заходів щодо реалізації проектів (програм) транскордонного співробітництва.

3.33. Об'єднання зусиль щодо розвитку транскордонного співробітництва, ліквідації інфраструктурних перешкод та сприяння у провадженні спільної підприємницької діяльності прикордонних районів і міст у сфері малого і середнього бізнесу.

3.34. Підвищення ефективності використання зовнішньої допомоги ЄС в рамках Європейського інструменту сусідства та інших доступних Україні програм.

3.35. Зниження рівня енергоємності виробництва одиниці продукції, виконаних робіт, наданих послуг.

3.36. Сприяння у створенні системи стимулювання підвищення рівня енергоефективності.

3.37. Зменшення втрат паливно-енергетичних ресурсів шляхом здійснення організаційних, технічних, технологічних та інших заходів, зокрема: оновлення основних фондів, модернізація виробничих потужностей, запровадження енергоефективних технологій.

3.38. Оптимізація структури енергетичного балансу області шляхом заміщення природного газу енергоресурсами, отриманими з відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива, насамперед на об'єктах соціальної сфери.

4. Здійснення заходів, спрямованих на вирішення проблемних питань переселенців з Донецької та Луганської областей, Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

4.1. Захист і повноцінна реалізація національно-культурних, соціальних та політичних прав громадян України, які переселилися з тимчасово окупованої території.

5. Запобігання збільшенню диспропорцій, що гальмують розвиток області

5.1. Сприяння у наданні державної підтримки суб'єктам господарювання, що створюють "точки зростання" (індустріальні парки) та розв'язують проблеми зайнятості населення, в активізації економічної ініціативи, розвитку підприємництва на місцевому рівні.

5.2. Запровадження різноманітних інструментів та механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку (кластерів, національних проектів, механізму державно-приватного партнерства тощо), утворення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві джерела сировини, задовольняють насамперед потреби внутрішнього ринку.

5.3. Розширення сфери дії фінансового інструменту стимулювання місцевого економічного розвитку (інвестиційних субвенцій, бюджету розвитку в складі місцевого бюджету, філій банків).

5.4. Виконання державних програм економічного розвитку депресивних територій.

5.5. Створення сприятливої кон'юнктури на регіональному ринку праці, зменшення регіональної диференціації у сфері зайнятості населення, підвищення рівня зайнятості населення та зниження рівня безробіття.

5.6. Підвищення рівня обізнаності населення з питань організації та провадження підприємницької діяльності.

5.7. Запровадження навчання і профорієнтації для перепрофілювання та переорієнтації трудових кадрів залежно від потреб регіонального ринку праці.

5.8. Вивчення попиту щодо компетенції і кваліфікації працівників регіонального та місцевого ринку праці.

5.9. Розроблення програм професійно-технічного навчання, підготовки кадрів відповідно до потреб регіонального ринку праці.

5.10. Удосконалення структури зайнятості населення шляхом підвищення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності; організація міжрегіональної та внутрішньорегіональної трудової міграції (насамперед маятникової) для підвищення рівня зайнятості населення працездатних територій.

5.11. Створення умов для підвищення рівня заробітної плати та ліквідації заборгованості з її виплати.

5.12. Розвиток соціального діалогу та колективно-договірного регулювання трудових відносин.

6. Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини незалежно від місця її проживання

6.1. Участь у реалізації міжрегіональної програми допомоги переміщення переселенців на постійне місце проживання.

6.2. Задоволення потреб найбільш вразливих соціальних груп (інвалідів, людей похилого віку, дітей, позбавлених батьківської опіки) шляхом створення спеціальних патронатних служб у місцях найбільшої концентрації переселенців.

6.3. Створення умов для навчання дітей, зокрема організація підвезення дітей до шкіл, гарантії можливості проходження зовнішнього незалежного оцінювання для випускників, забезпечення підручниками, виділення державних дотацій на шкільне харчування тощо.

6.4. Спрощення для переселенців процедур реєстрації в органах державної влади, сприяння у працевлаштуванні.

6.5. Забезпечення доступу переселенців до соціальних послуг, закладів освіти та охорони здоров'я незалежно від місця їх розташування.

6.6. Підвищення рівня благоустрою та комунального обслуговування сільських населених пунктів.

6.7. Сприяння створенню збалансованої інфраструктури об'єктів торгівлі та підприємств побутового обслуговування в сільській місцевості.

6.8. Підвищення рівня соціальної захищеності жителів сільських населених пунктів шляхом запровадження механізму залучення до системи соціального страхування та пенсійного забезпечення осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах.

6.9. Поліпшення житлових і соціально-побутових умов для жителів сільських населених пунктів та підвищення рівня інженерного облаштування села шляхом надання державних пільгових кредитів індивідуальним сільським забудовникам.

6.10. Розвиток системи надання соціальних послуг сільському населенню з урахуванням потреб осіб похилого віку, одиноких, ветеранів війни та праці, інвалідів.

6.11. Забезпечення формування системи навчальних закладів для надання високоякісних освітніх послуг з використанням наявних ресурсів шляхом виконання плану створення освітніх округів та модернізації мережі загальноосвітніх, професійно-технічних навчальних закладів, у тому числі шкіл-інтернатів.

6.12. Забезпечення підвищення якості та рівного доступу населення до загальної середньої освіти, зокрема в сільській місцевості, шляхом оптимізації мережі навчальних закладів та покращення їх матеріально-технічної бази.

6.13. Створення на основі системи вищих навчальних закладів та науково-дослідних установ системи навчання (у тому числі дистанційного) для осіб, які не мають вищої освіти, короткострокових курсів з певної тематики з доступом до них широкого кола громадськості.

6.14. Розбудова мережі дошкільних навчальних закладів, підвищення рівня охоплення дітей відповідного віку дошкільною освітою.

6.15. Забезпечення доступності дошкільної освіти, зокрема в сільській місцевості шляхом будівництва нових дитячих садків.

6.16. Підвищення якості та рівня конкурентоспроможності вищої освіти, забезпечення функціонування системи ступеневої (аграрної, технічної, гуманітарної тощо) освіти шляхом утворення науково-освітніх центрів.

6.17. Утворення сучасних центрів професійної освіти з упровадження новітніх технологій для пріоритетних галузей економіки області.

6.18. Завершення формування єдиного інформаційного освітнього середовища.

6.19. Забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

6.20. Удосконалення системи позашкільної освіти та створення умов для діяльності позашкільних навчальних закладів як координаційних центрів виховної та організаційно-методичної роботи в мікрорайоні, районі, місті, області.

6.21. Формування мережі амбулаторій, наближених до місць проживання населення, у сільській місцевості та містах (відповідно до нормативу забезпеченості).

6.22. Забезпечення закладів охорони здоров'я, що надають первинну медичну допомогу, відповідним обладнанням, транспортними засобами та кадрами.

6.23. Підвищення якості надання первинної медичної допомоги.

6.24. Розширення мережі амбулаторій — структурних або відокремлених структурних підрозділів центрів первинної медичної (медико-санітарної) допомоги.

6.25. Профілактика та забезпечення раннього виявлення захворювань, насамперед серед населення, що мешкає в сільській місцевості.

6.26. Підвищення рівня ефективності використання ресурсів, якості та доступності вторинної та третинної медичної допомоги.

6.27. Модернізація системи екстреної (швидкої) медичної допомоги в області, зокрема шляхом утворення центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф з мережею їх відділень і пунктів постійного та тимчасового базування бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, відділень екстреної (невідкладної) медичної допомоги, централізованих оперативно-диспетчерських служб екстреної медичної допомоги.

6.28. Приведення ліжкового фонду закладів охорони здоров'я у відповідність з потребами населення регіону.

6.29. Забезпечення створення та функціонування перинатальних центрів другого рівня перинатальної допомоги згідно із затвердженим в області планом розвитку сфери надання перинатальної допомоги.

6.30. Створення належних умов праці медичних працівників у сільській місцевості (насамперед молодих спеціалістів), забезпечення їх земельними ділянками, житлом, установами місцевих надбавок до заробітної плати та здійснення інших стимулюючих заходів.

6.31. Забезпечення підтримки та розвитку мережі центрів фізичного здоров'я населення "Спорт для всіх", спортивних клубів.

6.32. Підтримка діяльності закладів дитячо-юнацького та резервного спорту.

6.33. Створення спортивної інфраструктури для занять фізичною культурою і спортом.

6.34. Проведення просвітницької роботи з пропаганди здорового способу життя, фізичної культури і спорту.

6.35. Формування базової мережі закладів культури.

6.36. Розвиток та збереження існуючої мережі закладів культури, мистецтва та музейної справи.

6.37. Забезпечення належного функціонування сільських закладів культури, надання культурних послуг мешканцям сіл та малих міст.

6.38. Сприяння консолідації та розвитку української нації, забезпечення прав громадян на свободу світогляду і віросповідання, у тому числі національних меншин.

6.39. Модернізація мережі бібліотек шляхом її інформатизації та формування єдиної електронної бібліотеки.

6.40. Використання ресурсу бібліотек для створення мережі розширених центрів надання культурних, освітніх та інших послуг (міні-кінотеатр, доступ до Інтернету, безоплатні друковані видання, семінари та навчання тощо), поширення в сільській місцевості та малих містах надання бібліотечних послуг з використанням Інтернету.

6.41. Реалізація проектів загальнодержавного значення щодо розвитку транспортної інфраструктури, у тому числі з використанням ресурсів міжнародних фінансових організацій, міжнародної технічної допомоги та коштів приватних інвесторів.

6.42. Запровадження адресних дотацій для компенсації витрат на проїзд у пасажирському транспорті пільговим категоріям громадян.

6.43. Реалізація проектів впровадження системи диспетчеризації з використанням супутникової системи навігації руху транспортних засобів.

6.44. Запровадження системи безготівкової оплати проїзду в міському електричному транспорті.

6.45. Удосконалення порядку формування тарифів на проїзд у міському електричному транспорті, зокрема в частині включення до тарифу на послуги міського електричного транспорту інвестиційної складової для оновлення рухомого складу.

6.46. Надання населенню послуг з доступу до Інтернету шляхом утворення відкритих інформаційних пунктів.

6.47. Перехід на новітні стандарти зв'язку, надання споживачам телекомунікаційних послуг гарантованої якості відповідно до національних стандартів, гармонізованих з європейськими, розширення переліку послуг на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та наукових розробок.

6.48. Підвищення якості житлово-комунальних послуг для всіх верств населення, створення конкурентного середовища на ринку послуг.

6.49. Забезпечення сталого розвитку систем водопостачання та водовідведення.

6.50. Реконструкція та капітальний ремонт водопровідних, каналізаційних та теплових мереж.

6.51. Упровадження сучасних методів та технологій у сфері поводження з побутовими відходами.

6.52. Виконання програм будівництва (придбання) доступного житла та забезпечення молоді житлом.

6.53. Виконання програми здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов.

6.54. Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників для будівництва (реконструкції) та придбання житла.

6.55. Реконструкція і капітальний ремонт житлових будинків із застосуванням енергозберігаючих технологій і обладнання, капітальний ремонт, модернізація та заміна ліфтів.

6.57. Благоустрій території населених пунктів.

7. Розвиток міжрегіонального співробітництва

7.1. Сприяння у виконанні угод щодо торговельно-економічного, науково-технічного та культурного співробітництва, розширення переліку регіонів-партнерів шляхом укладення відповідних протоколів намірів, програм та планів заходів.

7.2. Сприяння в організації та проведенні форумів, зустрічей представників ділових кіл, презентацій, виставково-ярмаркових заходів, засідань за круглим столом тощо.

7.3. Реалізація проектів, спрямованих на підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних територій, поліпшення їх екологічного стану, розбудову прикордонної інфраструктури, розвиток туризму тощо.

7.4. Розвиток прикордонної інфраструктури та співпраці між місцевими і регіональними громадами сусідніх держав шляхом розроблення та реалізації спільних прикордонних проектів соціально-гуманітарного, економічного, культурного, екологічного спрямування.

7.5. Сприяння у розв'язанні на регіональному рівні спільних проблем прикордонних територій.

8. Децентралізація влади, реформування місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою

8.1. Запровадження триланкової системи адміністративно-територіального устрою.

8.2. Визначення обгрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатної забезпечити доступність та якість послуг, що надаються такими органами.

8.3. Досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади шляхом передачі функцій виконавчої влади від місцевих держадміністрацій виконавчим органам рад відповідного рівня.

8.4. Здійснення бюджетної децентралізації, в тому числі шляхом перерозподілу загальнодержавних податків, закріплення за кожною ланкою самоврядування стабільної дохідної бази для реалізації їх функцій та стимулювання податкоспроможності громад.

8.5. Створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для зміцнення економічної бази розвитку територіальних громад.

8.6. Забезпечення доступності та якості публічних послуг.

9. Підвищення якості управління регіональним розвитком

9.1. Підвищення ефективності діяльності місцевих держадміністрацій, удосконалення взаємовідносин між місцевими держадміністраціями та фізичними і юридичними особами шляхом упровадження системи електронного урядування.

9.2. Створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у сфері державного управління регіональним розвитком.

9.3. Удосконалення системи моніторингу ефективності використання бюджетних коштів, посилення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за ефективне використання ресурсів, спрямованих на розв'язання соціально-економічних проблем.

9.4. Підвищення ролі громадських об'єднань у формуванні пріоритетних напрямів розвитку області, їх реалізації та здійсненні контролю за реалізацією.

10. Посилення міжгалузевої координації в процесі формування та реалізації регіональної політики

10.1. Узгодження цілей, пріоритетів, завдань і заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо розв'язання поточних проблем регіонального розвитку та досягнення довгострокових стратегічних цілей.

10.2. Створення системи електронної взаємодії щодо обміну інформацією між центральними та місцевими органами виконавчої влади.

10.3. Узгодження державних та стратегічних пріоритетів області на довгостроковий період на основі угоди щодо регіонального розвитку, програм подолання депресивності та інших інструментів, що сприяють регіональному розвитку.

10.4. Гармонізація загальнодержавних та регіональних інтересів під час формування та реалізації державної регіональної політики шляхом:

чіткого розподілу повноважень центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування;

прозорого і сталого розподілу податкових ресурсів між державним та місцевими бюджетами;

урахування органами місцевого самоврядування загальнодержавних інтересів під час вирішення питань місцевого значення;

проведення оцінки впливу політики, яка реалізується центральними органами виконавчої влади у відповідній сфері, на рівень соціально-економічного розвитку окремих територій.